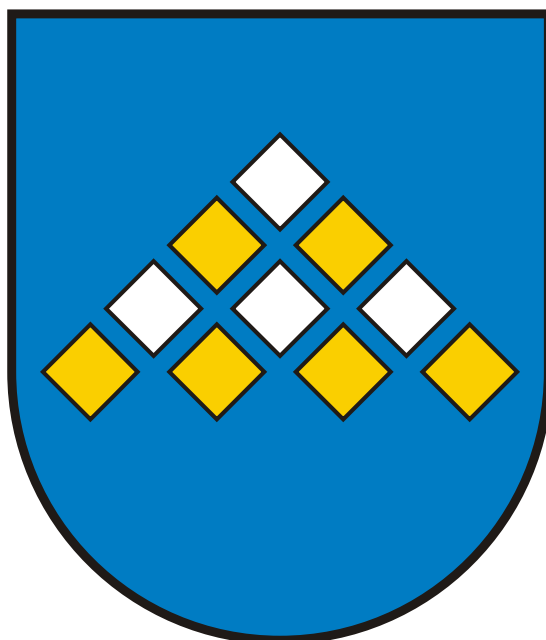

Grzegorz Szyniec

Kamienica Śląska dawniej

Lasowice Wielkie 2021

Publikacja hobbystyczna z serii

Historia lokalna ziemi oleskiej i lublinieckiej

„A przecież ten prawdziwy, stary Śląsk wyglądał kiedyś inaczej,
był stokroć bogatszy, kipiał na co dzień cenniejszymi wartościami kulturowymi
i należałoby podjąć jeszcze większe starania by go choć częściowo przywrócić.”

- D. Gołąbek

Kamienica leży w dorzeczu Odry, na Śląsku, na ziemi lublinieckiej¹. Informację o pięciu plemionach zamieszkujących obszary w górnym i środkowym biegu Odry, który dopiero później nazwano Śląskiem, podał *Geograf Bawarski* – dokument datowany na połowę IX w.; wymienił on: Dziadoszan z 20 grodami, Głubczyce z 30 grodami, Gołszyce z 5 grodami, Opolan z 20 grodami i Ślęzan z 15 grodami². Ze sporządzonego w 1086 r. dokumentu biskupstwa praskiego wiadomo o dwóch kolejnych plemionach: Bobrzanach i Trzebowianach³.

Kamienicę osadzono na rubieży Opolan. Opolan od Wiślan oddzielała nieprzenikniona Puszcza Śląska. Pozostałością po starodawnej granicy są dzisiaj jeszcze obszary leśne w okolicach Lublińca⁴. Człowiek wydierał puszczy tę ziemię i gospodarował nią już w okresie kultury łużyckiej, o czym świadczą cmentarzyska odkryte w Boronowie i Piasku⁵.

Cała kraina przyjęła nazwę od Ślęzan, na których terytorium wyrosła stolica Śląska – Wrocław. W pierwszym z wymienionych dokumentów nazwę plemienia Ślęzan zapisano jako Sleenzane, w drugim – jako Zlasane. Z kolei skąd Ślężanie zapożyczyli swoje określenie – o to trwa odwieczny spór. W Kronice Thietmara z lat 1012–1018 stoi, że nazwa pochodzi od nazwy góry Silensi, czyli Ślęzy. Niektórzy wywodzą ją od rzeki Ślęzy, której nazwę w bulli papieża Hadriana IV z 1155 r. zapisano jako Selenza. W każdym razie zarówno w Kronice Thietmara, jak i w Kronice Galla Anonima z lat około 1113–1116, jest już mowa o kraju śląskim⁶.

Kamienicę – Kamen odnotowano po raz pierwszy w sporządzonej na przełomie XIII i XIV w. *Księdze uposażeń biskupstwa wrocławskiego*, w okręgu Olesno-Lubliniec⁷. Interpretacja, że Kamen to Kamienica bywa kwestionowana⁸. Czy słusznie – nie wiadomo. Owszem, może dziwić fakt wykazania Kamienicy w diecezji wrocławskiej, skoro przez wieki – aż do 1821 r. znana jest z przynależności do diecezji krakowskiej. Jednak w chwili historycznej wzmianki jak najbardziej mogła być w diecezji wrocławskiej, o czym świadczy wykazanie tamże w 1310 r. sąsiednich Woźnik⁹. Ponadto Kamienica płaciła dziesięcinę¹⁰ w polskim zwyczaju, co może świadczyć o geograficznie bliskim Polsce położeniu.

Niezależnie od czego wszystkiego, toczyły się dzieje tych ziem, które pod względem politycznym należały do Księstwa Opolskiego. W 1291 książę Bolesław I opolski złożył hołd lenny królowi Czech Václavowi II¹¹. Tym samym Kamienica – jeszcze kamienisko lub już osada – została związana z Królestwem Czech, w cesarstwie.

1 Ilekroć będzie mowa o ziemi lublinieckiej, oznacza to obszar powiatu lublinieckiego w granicach sprzed podziału w 1922 r.

2 H. Łowmiański, *O pochodzeniu Geografa bawarskiego*, [w:] „Roczniki Historyczne” 1955, t. 20, s. 16–17; oryg.: *Astronomische und mathematische Sammelhandschrift (sog. Geographus Bavarus)* – BSB Clm 560, Bild 322, [w:] digitale-sammlungen.de (strona internetowa)

3 *Scriptorum rerum bohemicarum*, t. 1, Pragae 1783, s. 169–170

4 F. Maroń, *Rozwój sieci parafialnej diecezji katowickiej do końca XV w.*, [w:] „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1969, nr 2, s. 102–103

5 B. Szczech, *Prehistoryczne osadnictwo w rejonie Woźnik*, Woźniki 2007, s. 4–6

6 R. Żerelik, *Dzieje Śląska do 1526 roku*, [w:] *Historia Śląska*, Wrocław 2007, s. 18–20

7 H. Markgraf, J.W. Schulte, *Codex Diplomaticus Silesiae*, t. 14, *Liber Fundationis Episcopatus Vratislaviensis*, cz. C, *Registrum Wyasdense*, Breslau 1889, s. 103

8 B. Szczech, *Szkice z dziejów Lubszy i okolicy*, Lubsza 1998, s. 17–18

9 B. Kumor, *Granice (archi)diecezji krakowskiej (1000–1939)*, [w:] „Prawo Kanoniczne” 1963, nr 6/1–4, s. 542, 549

10 Dziesięcina to dawny, bezpośredni podatek kościelny, odpowiednik obecnego podatku pośredniego w postaci Funduszu Kościelnego.

11 R. Żerelik, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 67

Z 1314 i 1316 r. pochodzą pierwsze wzmianki o Lubszy¹². Sęk w tym, że na Śląsku jest jeszcze jedna Lubsza – 45 km od Wrocławia.

Najpóźniej od 1321 r. ziemie te należały do Księstwa Strzeleckiego, wydzielonego z Księstwa Opolskiego dla księcia Alberta strzeleckiego – najmłodszego syna księcia Bolesława I opolskiego. Najpóźniej w 1335 r. książę Albert strzelecki złożył hołd lenny królowi Czech Janowi Lucemburskiemu¹³.

W 1335 r. wzmiankowano kościół katolicki w Psarach (Psalo)¹⁴.

W 1341 r. na prośbę księcia Alberta strzeleckiego król Polski Kazimierz III Wielki uregulował granice między majątkiem Rększowice na ziemi krakowskiej a majątkami Lubsza i Sulów (Lubsza Sulow) na ziemi opolskiej, na granicy z ziemią siewierską. W dokumencie pojawiła się przepływająca przez Kamienicę struga Kamieniczka (Kaminizka). Idąc ze wschodu granica biegła tą strugą od kopca narożnego koło Kołysek (Coliskam), następnie przez las Własna (Mostua), zarośla, bory i dąbrowy zwane Niwy (Pniewo) i Grzybów (Grzybow) do kopca narożnego w lesie Korzonek (Koczonow), gdzie zaczynały się granice majątku Boronów (Boronow) w dystrykcie lublinieckim¹⁵.

Tak opisany przebieg granicy poniekąd zaprzecza, że Kamen w *Księdze uposażeń biskupstwa wrocławskiego* to Kamienica, sugerując, że ówczesnie były tu dzikie peryferia Lubszy (i na wschodzie – Sulowa), a nie żadna osada – w przeciwnym razie raczej zostałaby napomknięta.

Z 1365 r. pochodzi dokument, który z większym prawdopodobieństwem wzmiankuje Kamienicę. Władze klasztoru premonstratensów (norbertanów) pw. św. Wincentego w Ołbinie pod Wrocławiem, w diecezji wrocławskiej, udzieliły pełnomocnictwa prepozytowi kościoła katolickiego pw. św. Małgorzaty w Bytomiu na wyproszenie u biskupa krakowskiego Bodzanty przywrócenia klasztorowi dziesięciny z majątku Woźniki w zamian za posiadaną dziesięcinę z majątku Kamienica (Camenetz)¹⁶. Krytycznie rzecz biorąc, wzmianka może dotyczyć np. Kamieńca w powiecie tarnogórskim.

W 1370 lub 1371 r. książę Albert strzelecki zmarł¹⁷. Pomiędzy wdową – księżną Agnieszką strzelecką a krewnymi zmarłego zaistniał spór o władzę, która w 1372 r. przypadła współrządcy Księstwa Opolskiego księciu Bolesławowi III opolskiemu¹⁸. Ten książę zmarł w 1382 r., jednak już w 1374 r. jako władca ziemi lublinieckiej pojawił się jego brat współrządcy Księstwa Opolskiego – książę Władysław II opolski (Opolczyk)¹⁹. W 1394 r. odebrał mu ją król Polski Władysław II Jagiełło²⁰; na jak długo – nie wiadomo. W każdym razie w 1396 r. wojska

12 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek. Szkice z dawnych dziejów*, Woźniki 2001, s. 16

13 M.A. Klemenski, *Albert. Książę strzelecki (ok. 1300-1370/71)*, Kraków 2017, s. 37, 48

14 F. Maroń, *Rozwój [...]*, op. cit., s. 143

15 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 13–15; por.: J. Laberschek, *Kamienica*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu*, cz. 2, *Słownik województwa krakowskiego*, [w:] sloownik.ihpan.edu.pl (strona internetowa). Majątki Lubsza i Sulów (Sulów później jako Woźniki) pierwotnie stanowiły całość: G. Bühs, *Geschichte der Herrschaft und Stadt Woischnik. Handschriftliche Aufzeichnungen von Joseph Lompa*, [w:] „Kattowitzer Zeitung” 1931, nr 71, s. 9

16 B. Szczech, *Szkice [...]*, op. cit., s. 18–20. Premonstratensi otrzymali prawo do dziesięciny z Woźnik w 1206 r.: J. Drabina, *Prepozytura premonstratensów w średniowiecznym Bytomiu*, [w:] „*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica*” 2007, nr 5, s. 172

17 M.A. Klemenski, *Albert [...]*, op. cit., s. 31

18 *Ibidem*, s. 53

19 J. Sperka, *Władysław książę opolski wieluński kujawski dobrzyński pan Rusi palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)*, Kraków 2012, s. 47–48, 258

20 W. Dziewulski, *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII–XV w.*, [w:] „*Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*” 1973, t. 28, nr 3, s. 329

polskie ponownie wkroczyły do Księstwa Opolskiego²¹.

Tego roku zwaśnione strony zawarły ostateczny pokój, w wyniku którego ziemia lubliniecka trafiła do Polski. Król Polski przekazał ją wojewodzie krakowskiemu Spytkowi II z Melsztyna. Ten w 1397 r. na jakiś czas zastawił ją, wyłączając Boronów i Koszęcin, władcom Księstwa Cieszyńskiego Przemysławowi I cieszyńskiemu (Noszakowi) i jego synowi Bolesławowi I cieszyńskiemu. W 1401 r. córka Spytki II z Melsztyna (zmarł w 1399 r.) wniosła ziemię lubliniecką jako posag księciu niemodlińskiemu i strzeleckiemu Bernardowi opolskiemu²².

W rejestrze świętopietrza z 1373 r. wzmiankowano kościół katolicki w Lubszy, a tym samym parafię i miejscowość. W 1374 r. analogicznie. Kościół prawdopodobnie był drewniany, w bliżej nieokreślonym czasie przebudowano go na murowany. Parafia płaciła po 3 srebrne grosze praskie²³. Była zapewne przeniesiona z Psar²⁴. Z opisanego powyżej dokumentu z 1365 r. można wywieść, że należała do diecezji krakowskiej, dekanatu bytomskiego²⁵. Inkasowała dziesięcinę z przynależnych sobie majątków: Babienicy, Boronowa, Kamienicy, Ligoty Woźnickiej, Lubszy i Psar oraz z pustkowi. W zależności od miejsca była to dziesięcina pieniężna lub snopowa, czyli 10% wszystkich plonów. Kamienica płaciła dziesięcinę pieniężną²⁶.

W dokumencie z 1388 r. dotyczącym użytkowania brzegów rzeki Brynicy byłby się ujawnił pierwszy znany właściciel Lubszy, a zarazem Kamienicy – Janko, gdyby ów dokument nie okazał się falsyfikatem²⁷.

W 1407 r. od Agaty z Bistrzonowic nabył Lubszę Johann von Falkenberg. Świadkiem transakcji były dzieci Agaty – Janusz i Katarzyna z Lubszy. W 1418, 1419 i 1423 r. wzmiankowano Mikołaja z Lubszy. W 1425 r. wzmiankowano braci Mikołaja: Janusza, Jarosława i Piotra z Lubszy. Ostatni odtąd występował często, w latach 1430–1434 był notariuszem, a 1431–1439 pisarzem księcia Bernarda opolskiego. Za swoje zasługi otrzymał majątek Woźniki. Przełączył spod nich pod Lubszę Ligotę Woźnicką. Zmarł najpóźniej w 1440 r. Na Lubszy pozostała wdowa Jadwiga z Dżewkowic. Część spadku (poza Lubszą) przypadła ww. Mikołajowi z Lubszy, w latach 1444–1449 kanonikowi opolskiemu. W 1454 r. wzmiankowano ww. Jarosława z Lubszy. W 1483 r. wzmiankowano Przedstawę z Lubszy²⁸.

Kolejno obejmowali władzę na ziemi lublinieckiej: w 1455 r. książę Bolesław V opolski (Husyta), a w 1460 r. książę Mikołaj I opolski. Ta ostatnia zmiana była o tyle ważna, że u samego progu procesu jednoczenia księstw górnośląskich zakończyła odrębny byt Księstwa Strzeleckiego. W 1476 r. władzę w Księstwie Opolskim przejęli książęta Jan (Janusz) II opolski (Dobry) i Mikołaj II opolski, którzy do 1497 r., czyli do ścięcia drugiego z nich rządili

21 J. Sperka, *Władysław [...]*, op. cit., s. 237

22 Ibidem, op. cit., s. 243, 262–263. Boronów i Koszęcin jeszcze długie lata były w posiadaniu Melsztyńskich: W. Dworzaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV–XV*, Warszawa 1971, s. 142

23 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014*, *Lubsza–Woźniki 2014*, s. 117; E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 22–23. W kwestii daty przebudowy kościoła por.: H. Lutsch (red.), *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien*, t. 4, *Der. Reg.-Bezirks Oppeln*, Breslau 1894, s. 264

24 F. Maroń, *Rozwój [...]*, op. cit.

25 Dekanat bytomski, w 1331 r. wzmiankowany, wyodrębnił się z dekanatu sławkowskiego: B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 4, Kraków 2000, s. 145

26 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 36. Boronów w 1716 r. przełączono do parafii katolickiej w Sadowie: P. Górecki, *Parafie i kościoły diecezji gliwickiej*, Gliwice–Opole 2017, s. 190

27 F. Piekosiński (red.), *Kodeks dyplomatyczny Katedry Karakowskiej ś Wacława*, cz. 1, Kraków 1874, s. 128–129

28 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 17–19, 21–22

jako bracia niedzielni²⁹.

W 1462 r. po raz pierwszy w dokumentach pojawił się termin 'Silesia superior' – Górny Śląsk. Opisano nim część Śląska po wschodniej stronie Przesieki Śląskiej, skupioną wokół Opola. Wcześniej książęta opolscy tytułowali się po prostu – jako 'dux Opoliensis'³⁰.

W latach 1470/1480, 1519, 1529 i później poświadczano kuźnicę Kamienica, usytuowaną na prawym brzegu Kamieniczki, ale w granicach Księstwa Siewierskiego³¹. Na ziemi lublinieckiej już w 1386 r. wzmiankowano pierwszą kuźnicę – koło Woźnik³².

W 1501 r. Katharina, córka niejakiego Przonowitz [ww. Przedstawa?] von der Lubscha, żona Jakoba Wennowski'ego, posiadająca odziedziczony po ojcu majątek, obejmujący Babienicę, Kamienicę, Kuźnicę Kuczowską i Lubszę, sprzedała go Geogrowi Hubacz von Pieszcon [?]. Ten w 1508 r. sprzedał go Johannesowi Neuhausowi. W 1510 r. żona lub wdowa po nim Christine sprzedała ten majątek Hansowi Kralitzowi von Broslawitz³³.

W 1516 r. wzmiankowano karczmę w Kamienicy³⁴.

W 1526 r. w bitwie pod Mohaczem zginął król Węgier i Czech Lajos II (czes. Ludvík Jagellonský). Na podstawie układu wiedeńskiego z 1515 r. następcą tronu został Ferdinand I von Habsburg, w 1527 r. koronowany³⁵. Kamienica jako część Królestwa Czech weszła w skład monarchii habsburskiej.

W 1528 r. król Węgier i Czech Ferdinand I von Habsburg „pokojem krajowym” usankcjonował osobiste poddaństwo chłopów, w 1505 r. na Śląsku wprowadzone³⁶. Formalnie dopiero w 1807 r. większość śląskich chłopów odzyskała wolność³⁷.

W 1529 r. łączna wartość dziesięciny pieniężnej z majątków Babienica (Babienicze), Boronów (Borvnów), Kamienica (Kamienicza), Ligota Woźnicka (Lgotha) i Psary (Psary) oraz odnośnych pustkowi na rzecz parafii katolickiej w Lubszy wynosiła 9 marek. Ponadto majątki Babienica (Babienicza) i Lubsza (Lubcza) oraz odnośne pustkowie płaciły dziesięcinę snopową o wartości 1,5 marki 8 groszy. Meszne z całej parafii wynosiło 2 małdry [żyta], 1,5 ćwiertni pszenicy oraz tyleż samo owsa o łącznej wartości 3 marek 18 groszy. Ogólna wartość wszystkich dochodów parafii wynosiła 14 marek 2 grosze³⁸.

Ówczesne pustkowie były to pojedyncze domy porozrzucane wyspowo po lasach. Co czyni je jeszcze ciekawszymi, to fakt, że ich mieszkańcy w dobie powszechnego poddaństwa chłopów cieszyli się osobistą wolnością i nie musieli odrabiać pańszczyzny. Ale z czasem istnienie śródleśnych chatek stało się bardzo niewygodne dla panów. Wiadomo, że jak ktoś już mieszkał w lesie, to też musiał z niego żyć. To coś skłusował, to zabrał jakieś drewno na

29 R. Sękowski, *Koniec średniowiecza i kształtowanie się podstaw ustrojowych księstw opolskiego i raciborskiego (szkice i wypisy źródłowe)*, Opole 2011, s. 28–29, 31–32

30 S. Ziemia, *Śląsk w nazwach dawnych i obecnych*, [w:] „Dzieło narodu. Rocznik Ziemi Zachodnich i Północnych” 1964, s. 88; R. Żerelik, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 20–21

31 J. Laberschek, *Kamienica [...]*, op. cit.

32 W. Wattenbach, C. Grünhagen (red.), *Codex Diplomaticus Silesiae*, t. 6, Breslau 1865, s. 15

33 A. Weltzel, *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*, Ratibor 1882, s. 40; E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 22–23. Kralitz = Kralice nad Oslavou, Broslawitz = Zbroslawice

34 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 23

35 G. Wąs, *Dzieje Śląska od 1526 do 1806 roku*, [w:] *Historia Śląska*, Wrocław 2007, s. 122–123

36 F. Hawranek (red.), *Wypisy do dziejów Kluczborka i ziemi kluczborskiej*, Opole 1983, s. 103; S. Ingot, *Okres folwarczno-pańszczyźniany (1527–1763)*, [w:] *Historia chłopów śląskich*, Warszawa 1979, s. 134

37 K. Orzechowski, *Postępowanie uwłaszczeniowe na Górnym Śląsku*, [w:] „Przegląd Zachodni” 1952, nr 1/2, s. 178

38 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014 [...]*, op. cit., s. 128–129

opał czy szopę³⁹.

Wkrótce po wystąpieniu Martina Luthera reformacja dotarła na ziemię lubliniecką⁴⁰. W 1530 r. ewangelicy zajęli kościół katolicki pw. św. Mikołaja w Lublińcu⁴¹. Znaczącym orędownikiem luteranizmu na ziemi lublinieckiej był starosta karniowsko-opolsko-raciborski i nadstarosta olesko-lubliniecki Hans II Posadowski, który w 1528 r. kupił władztwo Dobrodzień⁴². W okresie rozkwitu luteranizmu przez długi czas w rękach ewangelickich feudałów był również kościół w Lubszy; wierni katolicy chodzili do kościoła w Koziegłłowach⁴³. Sprawcą profanacji kościoła katolickiego w Lubszy, poprzez przekazanie go protestanckim „odszczepieńcom”, był widoczny od 1568 r. właściciel Lubszy konwertyta Jarosz Kamieniec⁴⁴. Pojawia się nawet formalny przedział czasowy funkcjonowania kościoła w Lubszy jako ewangelickiego – 1570–1629⁴⁵.

W 1532 r. książę Jan (Janusz) II opolski (Dobry) zmarł bezpotomnie. Na podstawie umowy sukcesyjnej z 1512 r. władzę w Księstwie Opolskim miał objąć margrabia Ansbachu i Bayreuthu Georg von Hohenzollern (der Fromme). I tak się stało, ale dopiero w 1535 r., gdy dostał je w zastaw na 20 lat. Najpierw cesarz Karl V von Habsburg musiał zabrać z książecego skarbcza „ponad 70 tysięcy guldenów, srebrnej biżuterii 43 tysiące grzywien i złota ponad 4 kilogramy”⁴⁶.

W 1536 r. na wieży kościoła katolickiego w Lubszy zawieszono dzwon, który przetrwał do dzisiaj⁴⁷. Jest on czwartym pod względem starszeństwa zachowanym dzwonem na ziemi lublinieckiej⁴⁸. Dzwon ten wielokrotnie pękał w związku z czym był poddawany licznym naprawom⁴⁹.

W 1543 r. władzę w Księstwie Opolskim formalnie przejął po zmarłym ojcu małoletni książę Georg Friedrich I von Hohenzollern (der Ältere). Wywiązał się spór o regencję, w 1552 r. zakończony przekazaniem Księstwa Opolskiego rodzinie Szapolyai'ów⁵⁰.

W latach 1552–1556 władzę w Księstwie Opolskim dźwżył małoletni János Zsigmond Szapolyai pod regencją matki Izabeli Jagiellonki, po czym wziął je w bezpośredni zarząd król Węgier i Czech Ferdinand I von Habsburg⁵¹.

W 1559 r. cesarz Ferdinand I von Habsburg wydał jedno zarządzenie w sprawie obciążeń ludności wiejskiej w Księstwach Opolskim i Raciborskim, a w 1562 r. drugie – nieznacznie podwyższające robocizny. Dokument miał ulżyć doli chłopów, skarżących się na

39 E. Goszyk, *Miotek i Zielona. Zarys dziejów wsi*, Miotek 2004, s. 38–39, 41

40 F.A. Zimmermann, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, t. 2, Brieg 1783, s. 145

41 F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 431

42 R. Sękowski, *Koniec [...]*, op. cit., s. s. 95; idem, *Niełatwe sąsiedztwo. Szkice i wypisy źródłowe do dziejów stosunków sąsiedzkich na pograniczu śląsko-polskim w XVI i XVII wieku*, Opole 2012, s. 20–21; J. Soffner, *Geschichte der Reformation in Schlesien*, Breslau 1887, s. 143

43 F. Maroń, *Rozwój [...]*, op. cit.

44 B. Szczech, *Kamieńcowie z Kamienia na Woźnikach i Lubszy. Przyczynek do dziejów rodu*, Woźniki 2011, s. 21

45 P. Górecki, *Parafie [...]*, op. cit.

46 R. Sękowski, *Koniec [...]*, op. cit., s. 50–51, 53

47 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014 [...]*, op. cit., s. 122

48 Starsze od niego są: z 1447 r. dzwon w Lubecku, z 1486 r. dzwon w Sadowie i z 1534 r. dzwon Urban w Lublińcu.

49 B. Szczech, *Kościół św. Jakuba Starszego w Lubszy w inwentarskim opisie ks. Antoniego Kłoska z 1803 roku*, Katowice 2000. s. 11

50 A. Kamieński, *Sprawa sukcesji Hohenzollernów brandenburskich na Górnym Śląsku w epoce wczesnonowożytnej (do 1740 roku)*, [w:] „Czasy Nowożytne” 2009, nr 22, s. 65–66

51 J. Kwak, *Zarys dziejów politycznych księstwa opolsko-raciborskiego (od śmierci księcia Jana Dobrego do zaboru Śląska przez Prusy)*, [w:] „Sobótka” 1978, nr 4, s. 487

zwiększanie zobowiązań, ale zwłaszcza na obejmowanie przymusem pańszczyźnianym chłopów posiadających własną ziemię i zwolnionych od wszelkich opłat i robót na rzecz pana. Habsburskie zarządzenia, opatrzone komentarzem z 1729 r. (*Wielka Księga Praw Księstw Opolskiego i Raciborskiego*) obowiązywały do czasu zajęcia Śląska przez Hohenzollernów, którzy wprowadzili swoje regulacje pańszczyźniane⁵².

W 1562 r. cesarz nadał też statut Księstwa Opolskiego i Raciborskiego. Było to wydarzenie niezmiernej wagi. Po raz pierwszy księstwa otrzymały akt najwyższy – ustawę zasadniczą. Na uroczystości podpisania statutu w Pradze był obecny delegat okręgu olesko-lublinieckiego⁵³. Statut był ukoronowaniem reformy ustrojowej. Całe terytorium księstw zostały podzielone na okręgi administracyjne – weichbilty, które stały się załącznikiem późniejszych powiatów, wśród nich – jako osobne – okręgi Olesno i Lubliniec⁵⁴. Pierwowzorem statutu był tzw. Przywilej Hanuszowy księcia Jana (Janusza) II opolskiego (Dobrego) z 1531 r. – pierwszy tego rodzaju dokument w księstwach śląskich⁵⁵.

Statut usankcjonował też pojęcie władztwa (czes. panstvi albo panstwi, niem. Herrschaft), jako najniższy szczebel administracji księstwa⁵⁶. Władztwo było zespołem majątków pod jednym zarządem gospodarczym, którego właściciel miał również uprawnienia administracyjne (działał w imieniu cesarza). Władztwa powstawały w ramach „prywatyzacji” byłych majątków książęcych przez Habsburgów; najpierw były oddawane w lenno, a następnie sprzedawane⁵⁷.

Majątek sprzedany w 1501 r. przez Katharinę, po włączeniu weń Psar, będzie występował jako władztwo Lubsza. Będzie się ono kształtowało, dzieliło i łączyło, aż utrwali w kształcie dotyczącym Zimnej Wody na północy, Kamieniczki i Psarki na wschodzie, Małej Panwi na południu i Dubielskiego Potoku na zachodzie.

Co najmniej od 1531 r. jego właścicielem był Szczepan Kamieniec z Kamienia. W 1541 r. nie żył; wówczas to i w 1543 r. jego syn Jerzyk Kamieniec spłacał swoje siostry, kolejno Dorotę i Agnieszkę. Aby to zrobić, sprzedał Psary oraz po połowie Babienicy i Kamienicy, których nabywcą w 1543 r. został Walentyn Bienkowski. W 1565 r. na Kamienicy siedział Piotr Bienkowski, który podzielił się tym majątkiem ze swym stryjem Tomaszem Bienkowskim. W 1604 r. występują tu dzieci Tomasza – Albrecht i Stanisław Bienkowsy, posiadający majątki Kamienica i Psary; w 1619 r. siostry Bienkowskie – Dorota, Hanna i Marianna, posiadające majątki Babienica, Kamienica i Psary⁵⁸. Bienkowcy byli katolikami⁵⁹.

Ja, Maciej Machura i Wojciech Berda, oskarżamy was urodzony panie Jaroszu Kamieńcu z Kamienia na Lubszy o to, żeście nam spadek po bracie naszym Smolce do tej pory nie wydali, to jest siedem dojnych krów, dwa woły i dwoje cieląt, trzy [...], dwa kotły – jeden nowy a drugi stary, rusznicę, która stała, trzy wozy żelaza, miecz [?]

52 K. Maleczyński (red.), *Historia Śląska*, t. 1, cz. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków 1961, s. 79; R. Sękowski, *Koniec [...]*, op. cit., s. 67–68, 70, 126

53 R. Sękowski, *Koniec [...]*, op. cit., s. 78, 80

54 Idem, *Stosunki społeczne na wsiach księstw opolskiego i raciborskiego w epoce Habsburgów (XVI–XVII wiek) w świetle aktów prawnych i akt sądowych*, Chorzów 2016, s. 17

55 Idem, *Koniec [...]*, op. cit., s. 51–52

56 Ibidem, s. 13

57 Idem, *Stosunki [...]*, op. cit., s. 17–18

58 B. Szczech, *Kamieńcowie [...]*, op. cit., s. 9–13. [1] „Co najmniej od 1531 r.” może oznaczać cofnięcie się nawet do 1512 r.: idem, *Lubsza 1314–2014 [...]*, op. cit., s. 46. [2] Wg innego źródła siostry Bienkowskie posiadały tylko majątki Babienica i Kamienica: idem, *Dokument Górnośląski 1601–1626 ze zbiorów byłego Archiwum Miejskiego w Bytomiu*, Zabrze 1996, s. 41

59 Idem, *Lubsza 1314–2014 [...]*, op. cit., s. 132

nowy kowany, płaszcz nowy lniany, dwie poście słoniny, i jedno sadło, dwie beczki żyta, pościel, co po nim została, dwie panwie rybne i patew świni [do obrabiania świń?], i inne domowe naczynia. Z tego powinien nam na najbliższym sądzie ziemskim, który odbędzie się w Raciborzu, wytłumaczyć się, dlaczego zatrzymał i nie chciał wydać spadku po własnym naszym bracie. Szkody liczymy na 200 czerwonych złotych. [...] Na Kuźnicy Jendrysowskiej w niedzielę po św. Piotrze w okowach roku 1573⁶⁰.

Kamieńcowie po wyzbyciu się w 1543 r. części majątku nadal siedzieli w okolicy, na Lubszy i Woźnikach oraz na wyłączonej z Lubszy Ligocie Woźnickiej. Ostatni męski przedstawiciel rodu Jan Kamieniec zmarł między 1592 a 1596 r. Na Lubszy pozostała wdowa po zmarłym w 1582 r. Jaroszu Kamieńcu Dorota Rogojska, która „heretyckich duchownych utrzymywała”. Testamentem męża miała zapisane połowę majątku, ale pragnąc całości sfałszowała dokument, który niepodważalnie zatwierdziła u cesarza. Pokłosiem czego były toczące się 7 lat rodzinne spory. W 1620 r. zmarła⁶¹.

Z jednego z wyroków – z 1592 r. – przy okazji wiadomo, że „cały majątek [Lubsza] zrabowali Polacy”⁶². Dokładnie kiedy i co niedobrego wydarzyło się w okolicy – tego nie wiadomo.

W latach 1587–1629 na części ziemi lublinieckiej istniało wolne państwo stanowe Lublinieć⁶³. Owe państwa były to terytoria wykupione i wyodrębnione ze struktury księstw, stanowiące własność alodialną i zrównane z księstwami pod względem ustrojowo-prawnym, ale bez prawa używania przez ich właścicieli książęcych tytułów⁶⁴.

W 1598 r. epizodycznym władcą Księstwa Opolskiego był książę siedmiogrodzki Zsigmond Báthory⁶⁵.

Tego roku odnotowano, że kościół w Lubszy, wówczas ewangelicki, tradycyjnie nosił wezwanie św. Jakuba Starszego⁶⁶.

W 1604 r. uściślono granice między Rększowicami a Kamienicą. Idąc ze wschodu granica biegła od miejsca, gdzie do Kamieniczki wpada Starcza (dziś Zimna Woda) przy stawie Odrzywola (dziś łąki) i dalej tą Starczą ku górze aż do brodu i dalej aż do skraju lasu Kobyli⁶⁷.

W 1605 r. okręgi oleski i lubliniecki zgłosiły, że muszą mieć wojsko na granicy Śląska i Polski, obawiając się stamtąd niebezpieczeństwa⁶⁸. I wykrakali...

W 1611 i 1622 r. lisowczycy pustoszyli ziemię lubliniecką. Za pierwszym razem zamordowali 70 ludzi pałacowej służby Andreasa von Kochtizky'ego w Koszęcinie⁶⁹.

Z woli cesarza Ferdinanda II von Habsburg Księstwo Opolskie raz po raz dostawało nowego władcę: w 1622 r. został nim książę siedmiogrodzki Gábor Bethlen, w 1623 r. – Karl Hannibal von Dohna, po nim – biskup wrocławski Karl von Österreich, wreszcie w 1624 r.

60 R. Sękowski, *Stosunki [...]*, op. cit., s. 306

61 O. Kniejski, *Dorota Rogojska z Rogoźnika (ok. 1559–1620), dziedziczka na lubszeckich dobrach*, Woźniki 2012, s. 15–23; B. Szczech, *Kamieńcowie [...]*, op. cit., s. 15, 20, 26

62 O. Kniejski, *Dorota [...]*, op. cit., s. 18–19

63 E. Goszyk, *Kartki z dziejów Drutarni. Kuźnica, wieś, gmina, dzielnica Kalet, Kalety–Drutarnia 2004*, s. 11–12; J. Farys, *Księga historii Ziemi Turawskiej*, cz. 1, Opole 2013, s. 66

64 Z. Naworski, *Zgromadzenia stanowe pogranicza. Różnice i podobieństwa (na przykładzie Śląska i Prus Królewskich)*, [w:] *Zgromadzenia stanowe i organy przedstawicielskie w dziejach*, Wrocław 2020, s. 302

65 J. Kwak, *Zarys [...]*, op. cit., s. 487–488

66 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014 [...]*, op. cit., s. 130

67 J. Laberschek, *Kamienica [...]*, op. cit.

68 R. Sękowski, *Stosunki [...]*, op. cit., s. 148

69 J. Kwak, *Zarys [...]*, op. cit., s. 490–491; R. Sękowski, *Niełatwe [...]*, op. cit., s. 17

powierzył je swemu synowi Ferdinandowi III von Habsburg⁷⁰.

Przeigrana przez ewangelików w 1620 r. bitwa na Białej Górze miała dla nich fatalne następstwa nie tylko w samych Czechach. Pierwsze kroki w celu wyrugowania ewangelików ze Śląska podjął w 1627 r. przewodniczący Cesarskiej Izby Skarbowej we Wrocławiu Karl Hannibal von Dohna – ten sam, który całkiem niedawno władał częścią ziemi lublinieckiej. Po wyparciu ze Śląska przez oddziały cesarskie wojsk pod dow. Ernesta von Mansfelda kościół w Lubszy urzędowo zamknięto, po czym dopiero w 1661 r. przywrócono go jako katolicki. Ewangelicy przenieśli wypełnianie swych obowiązków do plebanii⁷¹. W 1629 r. cesarz Ferdinand II von Habsburg wydał edykt restytucyjny, którym bezwzględnie wcielił w życie postulaty kontrreformacji. Także na Śląsku postawił ewangelików przed koniecznością wyboru między zmianą wyznania a opuszczeniem swej ojczyzny. I wielu z nich opuściło Śląsk. Dopiero konwencja altransztadzka z 1707 r. nieco ulżyła doli pozostałych na Śląsku ewangelików⁷². Oni ratowali się tzw. kościołami granicznymi, budowanymi tuż za śląską granicą⁷³. Taki powstał i dla wiernych ewangelickich z ziemi lublinieckiej – w 1631 r. w polach pod Cynkowem⁷⁴.

Przed 1630 r. – zapewne bezpośrednio po Dorocie Rogojskiej – właścicielem władztwa Lubsza został Balthasar von Frankenberg z linii proślickiej. Frankenbergowie też byli ewangelickiego wyznania, więc nie dziw, że z takim oporem opuszczali kościół w Lubszy⁷⁵.

W 1645 r. cesarz Ferdinand III von Habsburg zastawił Księstwo Opolskie na 50 lat osobie (tj. nie państwu) króla Polski Władysława IV Wazy. Do zmiany obsady wojskowej (z cesarskiej na polską), a tym samym objęcia pełni władz doszło w 1647 r. Kolejnymi zastawnikami byli: od 1648 r. król Polski Jan II Kazimierz Waza, a od 1649 r. biskup wrocławski Karol Ferdynand Waza, który zmarł w 1655 r., wobec czego Księstwo Opolskie wróciło w ręce króla Polski. Ten zrzekł się praw do niego na rzecz swej żony Louise-Marie de Gonzague-Nevers. Jako że dwójka dzieci pary królewskiej zmarła w niemowlęctwie, to królowna przekazała Księstwo Opolskie swej siostrzenicy księżnej Anne de Bavière. Ta z kolei w 1663 r. wniosła je jako posag księciu Henri'emu Julesowi de Bourbon-Condé. W 1666 r. cesarz Leopold I von Habsburg wykupił zastaw, odkąd Księstwo Opolskie pozostawało w bezpośrednich rękach jego i jego sukcesorów⁷⁶.

W 1646 r. córka Balthasara von Frankenberg Salomena jakąś część władztwa Lubsza wniosła jako posag Georgowi von Pückler. Na pewno wśród tej części nie było Kuźnicy Kuczowskiej, tymczasowo pozostającej pod odrębnym zarządem⁷⁷. Jest za to niesprecyzowana informacja, że „graf von Pückler kupił część majątku Kamienica za 1800 talarów Rzeszy”⁷⁸. Ale który z grafów? Kiedy?

Wydaje się, że oddzielona w 1543 r. od władztwa Lubsza część Kamienicy jeszcze długo będzie tkwiła w swej odrębności, nawet ulegając dalszemu podziałowi, aż dopiero któryś z kolejnych grafów von Pückler to wszystko skupi. Kłopot tworzy, kto władał tą połową Kamienicy (a może już ćwiartkami?) po siostrach Bienkowskich. Z ostrożnością można

70 J. Kwak, *Zarys* [...], op. cit., s. 491

71 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek* [...], op. cit., s. 34

72 H. Czembor, *Ewangelicki Kościół Unijny na polskim Górnym Śląsku (1922–1939)*, Katowice 1993, s. 7–9

73 G. Wąs, *Dzieje* [...], op. cit., s. 184

74 B. Szczech, *Z dziejów kościoła św. Walentego w Woźnikach*, Woźniki 2006, s. 14

75 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek* [...], op. cit.

76 J. Kwak, *Zarys* [...], op. cit., s. 495–496

77 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek* [...], op. cit., s. 37–39

78 G. Bühs, *Geschichte* [...], op. cit.

wskazać ród Wrbskich⁷⁹.

Wojna trzydziestoletnia wyniszczyła Śląsk. Przeciągające wojska, zarówno katolickie, jak i protestanckie, paliły zabudowania, niszczyły plony, zabijały ludność. Również właściciele ziemscy ograniczali gospodarkę chłopską, chłopci często i 5 dni w tygodniu musieli pracować na polu folwarcznym⁸⁰. Wskutek wojny liczba mieszkańców Śląska zmniejszyła się o 1/3, a częściowemu lub całkowitemu zniszczeniu uległo 36 miast, 1095 wsi i 113 zamków⁸¹. Marnym pocieszeniem pozostało, że wobec przekazania Księstwa Opolskiego Wazom względny spokój w tej części Śląska zapanował nieco wcześniej⁸².

W 1679 r. majątek po zmarłym ojcu Georgu, czyli władztwo Lubsza obejmujące m.in. połowę Kamienicy, odziedziczył August Sylvius von Pückler⁸³.

W 1687 r. odnotowano w okolicy nazwisko Olbrant, które można powiązać z Chałupami (Olbrand), co oznaczałoby pierwszą wzmiankę o Kamieńskich Młynach⁸⁴. Idąc z prądem Kamieniczki, Chałupy były pierwszą zagrodą młyńską⁸⁵. Później Chałupy zrosły się z Kamieńskimi Młynami i nazwa zatarła się.

W 1707 r. wzmiankowano Kamieńskie Młyny⁸⁶.

Tego roku z fundacji Augusta Sylwiusa von Pückler zbudowano murowaną szkołę katolicką w Lubszy. Później ujawnią się w niej również uczniowie z Kamienicy. Wielokrotnie rozbudowywana, przetrwała do dzisiaj⁸⁷.

W 1709 r. z fundacji tego samego odbudowano jako murowaną plebanię kościoła katolickiego w Lubszy. Po zbudowaniu nowej w 1803 r., starą w 1806 r. przeznaczono na oborę. I ona, wielokrotnie przebudowywana, przetrwała do dzisiaj⁸⁸.

Wtenczas kiedy Wojewoda kijowski [Józef Potocki, 1709 r.] wychodził z Śląska do Koziegłówek, stał na granicy śląskiej w wsi Kamienica śląska nazwaną, Niemiec jeden od cara na rezydencyą do dworu cesarskiego posłany. [...] ślachcic tamteczny śląski, possesor Kamienicy wsi, postrzegłszy wiele pieniędzy, koni, karet i różnych dostatków dosyć, namówił był Tatarów carowiczowskich w Siewierzu i Sławkowie stojących; ale ci gdy napadli rezydenta, od chłopów z okolicza zbiegłych odegnani byli, do tego Tatarowie dowiedziawszy się, że to ich pana człowiek był, ledwie owego ślachcica nie zabili. Ale gdy Wojewoda kijowski przechodził, dopiero ów ślachcic uwiedziony łakomstwem dał wojsku znać, którzy skoczyli niespodzianie i owego rezydenta zrabowali, na kilkadziesiąt tysięcy czerwonych złotych zabrali, nie tylko w pieniądzech, klejnotach, koniach ślicznych, ale też w towarach moskiewskich, futrach przepysznych i inszych, pożywili się ubodzy żołnierze dobrze na nieprzyjacielu, a owszem ślachcicowi co nawiódł, nic się zdrajcy niedostało⁸⁹.

W 1720 r. wymiar dziesięciny z Kamienicy na rzecz parafii katolickiej w Lubszy wynosił

79 B. Hrycyk, *Dwory i pałace Ziemi Lublinieckiej*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2017, nr 1, s. 3

80 J. Farys, *Księga* [...], op. cit., 190

81 S. Inglot (red.), *Historia chłopów śląskich*, Warszawa 1979, s. 109

82 G. Wąs, *Dzieje* [...], op. cit.

83 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek* [...], op. cit., s. 39

84 B. Szczech, *Szkice* [...], op. cit., s. 44

85 Czyli przy obecnej posesji ul. Tysiąclecia 69 w Kamieńskich Młynach. Druga zagroda młyńska znajdowała się na obecnej posesji ul. Szkolna 13.

86 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 67

87 Ibidem; idem (red.), *Szkoła w Lubszy dawniej i dziś*, Lubsza 2007, s. 6–8

88 Idem, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 67, 153–154

89 E. Otwinowski, *Pamiętniki do panowania Augusta II*, Poznań 1838, s. 167

po 4 srebrne grosze praskie od chłopca i 1 srebrny grosz praski od młynarza⁹⁰.

Na mapie Księstwa Opolskiego z 1736 r. Kamienicę podpisano dwoma nazwami: niemiecką Kaminitz i polską Kamienicza. Oznaczono 2 młyny wodne⁹¹.

Coraz dokładniejsze mapy, które pojawiły się w XVIII w., przynoszą sporą zagwozdkę. Otóż Kamienica nie występuje na nich jako miejscowość graniczna, ponieważ otaczają ją należące do Śląska: Rudnik Mały i Rudnik Wielki – z Księstwa Siewierskiego oraz Starcza i Własna (prawdopodobnie jeszcze Klepaczka) – z Polski. Na mapach z 1736 r.⁹², 1745 r.⁹³, 1746 r.⁹⁴, 1748 r.⁹⁵, 1749 r.⁹⁶, czy 1758 r.⁹⁷ tak właśnie je umiejscowiono. Niewątpliwie w 1341 r. tak było⁹⁸; w 1443 r. inaczej – przynajmniej w przypadku obszaru, na którym później osadzono Rudnik Mały i Rudnik Wielki⁹⁹; w 1604 r. – w odniesieniu do całości¹⁰⁰. Na mapie z innej serii – z około 1750 r. Kamienica znów jest miejscowością graniczną¹⁰¹. Wątek wymaga odrębnego zgłębienia, choć wydaje się, że wszystkie te mapy przedstawiają stan mocno sentymentalny¹⁰². Natomiast faktem jest, że jeszcze w 1827 r. toczyły się graniczne spory terytorialne¹⁰³.

Wojska pruskie, bez wypowiedzenia wojny arcyksiężnej Marii Theresie von Österreich, przekroczyły granice Śląska w połowie grudnia 1740 r. Do końca stycznia 1741 r. król w Prusach Friedrich II von Hohenzollern (der Große), nie napotykając większego oporu, zajął niemal cały Śląsk z wyjątkiem twierdz Brzegu, Nysy i Głogowa. W 1742 r. udało się przerwać wielowiekową tradycję sprawowania godności cesarskiej przez Habsburgów, wynosząc na tron Karla Albrechta von Bayern – jako Karla VII. Zawarciem pokoju w Berlinie zakończono wrogie działania między Habsburgami i Hohenzollernami. I chociaż pokój okazał się nietrwały, to znakomita większość Śląska, obejmująca Kamienicę, niewzruszenie pozostawała w składzie Królestwa Prus¹⁰⁴.

Już w 1741 r. – tuż po kapitulacji Wrocławia król w Prusach zainstalował w nim swój pierwszy urząd dla Śląska, w istocie podatkowy – Generalny Polowo-Wojenny Komisariat. Następnie – wraz z księstwami – zlikwidował go, wprowadzając kamery wojenno-

90 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 143

91 J.W. Wieland, *Principatus Silesiae Oppoliensis, Norimbergae 1736* (mapa)

92 Ibidem

93 J.J. Lidl, *Novissimum Silesiae Theatrum*, Wienn 1745 (mapa)

94 J.M. Hase, *Ducatus Silesiae Tabula Altera Superiorem Silesiam*, Norimbergae 1746 (mapa)

95 C. Mortier, *Partie Meridionale du Duché de Silesie*, Amstelodami 1748 (mapa)

96 T. Maier, *Ducatus Silesiae Tabula geographica generalis*, Norimbergae 1749 (mapa)

97 G.L. Le Rouge, *Partie meridionale de la Silesie*, Paris 1758 (mapa)

98 Zob.: przypis 15

99 E. Němec, *Listinář Těšínska (Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis)*, Český Těšín 1955, s. 55

100 Zob.: przypis 67

101 F.B. Werner, *Das Fürstenthum Oppeln in Ober Schlesien*, Berlin około 1750 (mapa)

102 Wyjątki: „biskupi krakowscy [...] w dawniejszym czasie od państwa Lubsze i Woźnik kilka mil kwadratowych nabyli, a nawet roku 1632, na tymże gruncie, wieś Rudnik wystawili”: B. Szczech, *Kamieńcowie* [...], op. cit., s. 28–29; „miejscowości te do XV w. należały do Śląska”: W.R. Szymczyk, *Zarys dziejów miejscowości Gminy Starcza*, [w:] *Historia i współczesność Gminy Starcza*, Starcza 2019, s. 7; „mieszkańcy tych miejscowości jeszcze w XVIII w. chrzcili swoje dzieci i zawierali związki małżeńskie w kościele parafialnym pw. św. Jakuba Starszego w Lubszy – o czym świadczą księgi metrykalne”: B. Szczech, *Lubsza*, fragm. publ. [1] *Lubsza. Szkice z dziejów gminy i parafii*, Lubsza-Zabrze 1998; [2] *Szkice z dziejów Lubszy i okolicy*, Lubsza 1998, s. 11

103 AGAD, *Plan sytuacyjny sporu granicznego między wsią polską Poczesna a śląską Kamienica Śląska* [...], sygn. 1/402/0/-/4-7

104 G. Wąs, *Dzieje* [...], op. cit., s. 208, 210–211, 213, 216, 218. Królestwo Prus zagarnęło około 35 tys. km kw., Habsburgom pozostało nieco ponad 5 tys. km kw. obszaru Śląska.

dominialne i powiaty. Nowa struktura administracyjna rozpoczęła działalność z początkiem 1742 r. W 1743 r. czapę nad nimi położył nowy urząd – Ministra Śląska. Obciążenie podatkowe dla szlachciców wynosiło 28,3%, dla gospodarzących chłopów – 34%¹⁰⁵.

W 1743 r. stany górnośląskie złożyły hołd królowi w Prusach¹⁰⁶. Tego roku rozpoczęły działalność powiaty górnośląskie, włączone do Kamery Wojenno-Dominialnej we Wrocławiu¹⁰⁷. Powiaty były oparte na wcześniej istniejących na Śląsku weichbildach. Landratów w pruskiej części Górnego Śląska osobiście mianował król. Landratami mogli być tylko szlachcice zamieszkujący na miejscu i posiadający tu swoje dobra¹⁰⁸. Pierwszym landratem (starostą) powiatu lublinieckiego, któremu – naturalnie – podporządkowano Kamienicę, został George Friedrich von Rousitz-Helm¹⁰⁹.

Cały teren powiatu [lublinieckiego] jest dosyć wysoko położony, bo średnio przeszło 286 m ponad poziomem morza. Powierzchnia jest pagórkowata, poprzerzynana głębszemi dolinami lub zwykle niewielkimi równinami. Największe wzniesienie ziemi jest pod Lubszą, w południowo-wschodniej stronie powiatu, gdzie góra Grójec, owiana baśniami i legendami ludu, dochodzi do 366 m wysokości. Gleba jest nadzwyczaj urozmaicona; przedstawia ona rodzaj szachownicy o drobnych polach, z których jedno jest ciężko gliniaste, drugie obok piaszczyste, trzecie iłowate, torfiaste, inne gliniasto-piaszczyste, i tak dalej bez końca idą odmiany w powyższych składnikach; w licznych miejscach dochodzi do tego wszystkiego wapień lub żelazo. Ponieważ jednak podłoże gleby składa się najczęściej z glin nieprzepuszczalnych lub z formacji skalistych, przeto też gleba jest naogół mało urodzajna, a z drugiej strony woda, nie mogąc wsiąkać w głąb ziemi, tworzy wiele strumyków i rzeczek. Poza to, ponieważ blisko dwie trzecie całej powierzchni są zajęte przez lasy, należące do różnych magnatów, więc i ludność powiatu nigdy ani zamożną, ani bardzo liczną nie była¹¹⁰.

W 1748 r. majątek po zmarłym ojcu Auguście Sylwiusu, czyli władztwo Lubsza obejmujące m.in. połowę Kamienicy, odziedziczył August Ludwig von Pückler¹¹¹.

Pora więc wrócić do właścicieli oddzielonej w 1543 r. od władztwa Lubsza części Kamienicy, po których pewny ślad w 1619 r. urwał się. W 1. poł. XVIII w. pojawia się ich tytuł, że wręcz można popaść w trwogę, czy w tak rozdrobnionym majątku oby chłopów starczyło na utrzymanie ich wszystkich... Acz nie sposób odcyfrować, czy ci wszyscy pojawiający się w różnych dokumentach byli „tylko” siedzącymi tu szlachcicami, czy dodatkowo właścicielami jakiejś części Kamienicy. Tak więc występują tu¹¹²:

- w 1709 r.: Joannes Cantius Badeni
- w latach 1709–1710 – Marianna Proszenska
- w latach 1709–1712 – Thoma i Joanna Malinowsky
- w latach 1710–1712 – Anna Karlinska
- w latach 1713–1715 – Magdalena Nieznanska

105 Ibidem, s. 219, 225–227, 232

106 W. Dziewulski, F. Hawranek (red.), *Opole. Monografia miasta*, Opole 1975, s. 195

107 G. Wąs, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 228

108 J. Grudniewski, *Pruska elita władzy na Górnym Śląsku (1871–1918)*, Katowice 2020, s. 34–35

109 U. Schulz, *Die schlesischen Landräte unter Friedrich dem Großen*, [w:] H. Jessen (red.), „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau” 1973, t. 28, s. 115

110 J. Pyrlik, *Powiat Lubliniecki*, [w:] *Dzieje pracy Górnego Śląska 1922–1927*, Lwów–Katowice 1927, s. 119

111 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 38

112 B. Szczech, *Szkice [...]*, op. cit., s. 26–28

- ♦ w latach 1717–1746 – Jan Proszenski
 - ♦ w latach 1719–1723 – Kazimierz Proszenski żonaty z Marianną Proszenską
- Lecz to nie koniec łamigłówek, ponieważ są jeszcze Kamieńskie Młyny, a na nich¹¹³:

- ♦ w 1708 r. – Thoma Karlinsky
- ♦ w latach 1708–1713 – Stanislaus Rodzik
- ♦ w 1722 r. – Józef Rogowski

I z innego źródła na Kamienicy¹¹⁴:

- ♦ w 1723 r. – Andrzej Namysło
- ♦ w 1748 r. – Martinus Jen

Pewnym właścicielem jakiejś części Kamienicy był w 1729 r. Zygfryd von Verdugo. W 1747 r. występują następnici. Tego roku majątek po zmarłym ojcu Rudolfie odziedziczył małoletni Karl Heinrich II von Sobeck-Kornitz pod regencją (prawdopodobnie do 1758 r.) Franza Alberta von Paczensky-Tenczin¹¹⁵.

Na mapie wojennej z połowy XVIII w. w obrębie Kamienicy są widoczne¹¹⁶:

- ♦ Chałupy (Olbrand) – 3 zagrody, w tym 1 młyńska
- ♦ Kamienica (Camnitz) – 15 [?] zagród
- ♦ Kamieńskie Młyny (nieczytelne) – 2 zagrody, w tym 1 młyńska

Najpóźniej w 1753 r. swoją obecność na ziemi lublinieckiej wyraźnie odznaczyli Żydzi, którzy wzniesli synagogę w Cieszowej¹¹⁷. Żydzi od dawna tworzyli tu swoją gminę, prawdopodobnie najstarszą na Górnym Śląsku¹¹⁸.

W 1754 r. król w Prusach Friedrich II von Hohenzollern wydał ważne dla dobijania śląskich chłopów zarządzenie, umożliwiające feudałom przejmowanie ich dużych, ale zadłużonych gospodarstw i dzielenie ich na mniejsze gospodarstwa zagrodnicze. Tym sposobem liczba gospodarujących na całych łanach kmieci w powiecie lublinieckim wynosząca w 1767 r. 885 w 1817 r. spadła do 461¹¹⁹. Zjawisko to będzie dobrze widoczne w Kamienicy.

Również w 1754 r. ten sam, dla ulżenia wiernym ewangelickim drogi do domu modlitwy w Tarnowskich Górach, wydał Augustowi Ludwigowi von Pückler pozwolenie na budowę takowego we władztwie Lubsza, zapoczątkowując tym samym dzieje parafii ewangelickiej i kolonii Piasek. W 1755 r. drewniana kaplica ewangelicka była gotowa. Tak samo szkoła (w 1865 r. odbudowana jako murowana) i plebania (około 1912 r. analogicznie)¹²⁰. Pierwszym proboszczem został ks. Karl Wilhelm Koulhaaß¹²¹. W 1758 r. kaplica spłonęła¹²².

113 Ibidem, s. 28–29

114 Uchwała Nr 346/XXVI/2013 Rady Miejskiej w Woźnikach z dnia 13 sierpnia 2013 r. w sprawie przyjęcia gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Woźniki na lata 2013–2016. Po całym tym wyliczeniu można nabrać wątpliwości, czy we władztwie Lubsza nadal znajdowała się połowa Kamienicy, niesprzedana w 1543 r., jednak brak śladów, aby i ona została zbyta.

115 S. Krupa, *Rodzina hrabiów Sobków z Kornic na Koszęcinie*, [w:] „Szkice Archiwalno-Historyczne” 2016, nr 13, s. 62, 67–68

116 [Miasteczko Śląskie] (mapa), [w:] digitool.is.cuni.cz (strona internetowa), rep. 000033987

117 J. Myrcik, *Historia Żydów w Cieszowej*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2007, nr 1/2, s. 8

118 Ł. Morawska, *Wielokulturowość Śląska – mniejszość żydowska na Górnym Śląsku*, [w:] „Pisma Humanistyczne” 2003, nr 5, s. 253

119 L. Kohutek, *Powstania ludu górnośląskiego w XVIII i XIX wieku*, [w:] „Komunikat Instytutu Śląskiego w Katowicach” 1935, nr 50, s. 1–2

120 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 7–10, 47, 61, 68–69

121 J.A. Hensels, *Protestantische Kirchen-Geschichte der Gemeinen in Schlesien*, Leipzig–Liegnitz 1768, s. 781

122 E. Wieczorek, *Kościół ewangelicki w Piasku*, [w:] „Krajoznawca Górnośląski” 2006, nr 21, [w:]

W 1759 r. majątek po zmarłym wuju Auguście Ludwigu, czyli władztwo Lubsza obejmujące m.in. połowę lub już całość Kamienicy, odziedziczył Erdmann I von Pückler¹²³. Niewątpliwie to Karl Heinrich II von Sobeck-Kornitz w zbliżonym czasie sprzedał swoją część Kamienicy któremuś z grafów von Pückler.

W 1760 r. Erdmann I von Pückler odbudował jako murowany, stojący do dzisiaj kościół ewangelicki w Piasku, przy czym dopiero w 1820 r. dobudowano wieżę¹²⁴.

W 1763 r. król w Prusach Friedrich II von Hohenzollern wprowadził ogólnopaństwowy obowiązek szkolny dla dzieci ewangelickich w wieku od 5. do 13. lub 14. roku życia, a w 1765 r. dla dzieci katolickich na Śląsku i w Hrabstwie Kłodzkim w wieku od 6. do 13. roku życia, ponadto obowiązek opłacania nauczycieli przez rodziców. Program szkolnictwa ludowego kładł nacisk na naukę czytania, pisania, rachunków, religii, rysunków i śpiewu (wiadomo, że w 1826 r. plan lekcji szkoły ewangelickiej w Piasku przewidywał język niemiecki, czytanie, kaligrafię, ortografię, rachunki, ćwiczenia rozumowe, geografii, historię i śpiew¹²⁵). Założenia, po drodze nowelizowane, obowiązywały do 1872 r., choć ówczesne realia uniemożliwiały pełne ich wprowadzenie w życie: brakowało nauczycieli i szkół, panował ustrój feudalny. Zresztą już same ustawy dopuszczały dłuższe zwolnienia uczniów, a także skracanie lat obowiązku szkolnego na rzecz prac gospodarczych i sezonowych wykonywanych dla dworu¹²⁶.

Dzieci chłopów pańszczyźnianych poniżej 13 lat nie mogły być przez dziedziców zatrudniane z wyjątkiem letniego wypasu bydła – tu dolną granicą wieku było 8 lat. Jedynie dzieci wiejskie miały prawo do czterotygodniowej przerwy w nauce, ale w czasie żniw, więc raczej nie był to wakacje w dzisiejszym rozumieniu tego słowa. Sami chłopcy nie zawsze posyłali je do szkoły, by uniknąć wymaganej opłaty na utrzymanie nauczyciela. A ona składała się nie tylko z pieniędzy, ale też z naturaliiów – płodów rolnych, drewna¹²⁷.

Śląskie dzieci były szczególnie, choć wątpliwie uprzywilejowane, bowiem o ile regulamin z 1765 r. zabraniał nauczycielowi fizycznie karać dzieci, to śląskie zalecał chłostać różgami lub kozią nóżką¹²⁸.

Po zakończonych w 1763 r. kolejnych trzech wojnach śląskich Królestwo Prus było finansowo i materialnie wyczerpane, straty były olbrzymie. Liczba mieszkańców Śląska zmniejszyła się o około 150 tysięcy. Śląsk ponownie stanął w obliczu odbudowy. W latach 1771–1772 panował wielki głód. Skutkiem złego w pruskiej części Śląska upowszechniła się uprawa kartofli¹²⁹.

Na Górnym Śląsku działo się jednak coś znacznie ważniejszego. Otóż już jakiś czas temu z polecenia króla w Prusach Friedricha II von Hohenzollern zjeździł pruską część tej krainy nadleśniczy i hutnik Johann Georg Rehdanz, zapoznając się przy tym z miejscowymi zasobami mineralnymi i leśnymi. A w lasy Górny Śląsk był bardzo zasobny. To stwarzało dobre warunki do rozbudowy przemysłu, którego podstawą był wówczas węgiel drzewny. Jeździł więc sobie królewski posłaniec od dworu do dworu i nakłaniał, a wręcz zmuszał co

krajoznawca.org (strona internetowa)

123 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 38

124 Ibidem, s. 47, 55

125 Ibidem, s. 68

126 W. Korzeniowska, *Reformatorzy górnośląskiego szkolnictwa elementarnego w wieku XVIII i XIX*, [w:] „Cieszyński Almanach Pedagogiczny” 2012, nr 1, s. 26

127 J. Tyrol, *Nad Liswartą i Potokiem Jeżowskim. Dzieje Miejsc i ludzi*, Ciasna 2002, s. 100, 102

128 E. Goszyk. *Miotek [...]*, op. cit., s. 68

129 G. Wąs, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 253, 259

bogatszych szlachciców do budowy w ich włościach i na ich koszt różnych zakładów hutniczych¹³⁰. Sam zresztą takowe zakładał, np. czynną do dzisiaj (!) Hutę Małapanew w Ozimku¹³¹. Na ziemi lublinieckiej generalnie jako pierwsze w nowych realiach politycznych rozwinęło się hutnictwo szkła¹³². Lecz zaraz postęp ze zwielokrotnioną siłą ogarnął hutnictwo żelaza. W miejsce znanych ze średniowiecza kuźnic, których w sumie 25 daje się tu doliczyć¹³³, jak grzyby po deszczu zaczęły wyrastać wielkie piece¹³⁴ oraz towarzyszące im fryszernie¹³⁵, cajniarnie¹³⁶, czy walcownie¹³⁷. Pierwszy wielki piec na ziemi lublinieckiej, a zarazem trzeci na Górnym Śląsku zbudował w 1721 r. w Kuźnicy Kuczowskiej (Kuczowie) August Sylvius von Pückler¹³⁸; w 1783 r. odbudował go Johann Ferdinand Koulhaas – pasjonat nowoczesnego hutnictwa, wynalazca, który utorował drogę górnośląskiemu przemysłowi¹³⁹.

Ważne miejsce w polityce króla Prus (bo od 1772 r. takie nosił miano) Friedricha II von Hohenzollern zajmowało zwiększanie zaludnienia kraju, m.in. poprzez kolonizację wewnętrzną. W 1773 r. przyznał on premie państwowe za nowe osiedla. Głównym promotorem kolonizacji w tym okresie była śląska szlachta, która wznoszone przez siebie kolonie zasiedlała głównie robotnikami rolnymi, normalnie obciążając ich obowiązkami pańszczyźnianymi. Innymi spośród nowych osiedli były kolonie robotnicze, zasiedlane głównie górnikami i hutnikami, kolonie rzemieślnicze, czy zakładane niemal wyłącznie

130 E. Goszyk, *Początki panowania pruskiego na Śląsku*, [w:] „Ziemia Lubliniecka” 2004, nr 4, s. 3

131 TO, *Johann Georg Rehdanz (1695?-1765)*, [w:] Muzeum Hutnictwa Doliny Małej Panwi w Ozimku, [w:] muzeum-hutnictwa.eu (strona internetowa)

132 Huty szkła na ziemi lublinieckiej istniały co najmniej w miejscowościach: 1) Gwoździany Cegielnia (dawniej Skrzydłowice), 2) Hucisko, 3) Klekotna Rędzina, 4) Olszyna, 5) Szklana Huta (dawniej Dębowa Góra), 6) Szklarnia (dawniej Kochcice), 7) Wędzina Szklarnia

133 Kuźnice na ziemi lublinieckiej istniały co najmniej w miejscowościach: 1) Bogdała, 2) Boronów, 3) Boronów Doły, 4) Brusiek, 5) Chwostek, 6) Drutarnia, 7) Hadra, 8), 9) Kokotek, 10) Koszęcin, 11) Kośmidry, 12) Kuczów, 13) Lisów, 14) Miotek, 15), 16) Molna, 17) Molna Płaszczok, 18) Panoszków (Kuźnica Sierakowska), 19) Pietraszów, 20) Pietraszów Liszczok, 21) Posmyk, 22) Pusta Kuźnica, 23) Tanina, 24) koło Woźnik, 25) Zielona

134 „WIELKI PIEC, kilkadziesiąt stóp wysoki, szybowy, do wytapiania surowizny z rud żelaznych. Wnętrze jego tworzą dwa ostrokągi ścięte, z których spodni, przewrócony, stoi na cylindrze, ku dołowi nieco zwężonym; z zewnątrz zaś podobny jest do wzniesłego ostrosłupa lub ostrokągu ściętego”: H. Łabęcki, *Słownik górniczy polsko-rosyjsko-francuzko-niemiecki i rosyjsko-polski [...]*, Warszawa 1868, s. 315

135 „FRYSZERKA, kuźnica wodna [...]; zabudowanie, w którym mieści się jedno lub kilka ognisk fryszerskich, miechy, młoty, poruszane kołami wodnymi, i gdzie z surowizny przetopionéj i oczyszczonej wykuwa się żelazo gotowe”: ibidem, s. 65

136 „CAJNIARNIA, kuźnica żelazna z młotem cajniarskim; CAJNIARSKI MŁOT, klepacz, jest to młot z rodzaju przyciskowych; w środku toporzyska jest hełza, a koniec, czyli ogon toporzyska podchodzi pod palce wału, które uderzając weń, młot podnoszą. Przy prędkim obrocie wału o kilkunastu palcach, czyli ramionach, uderzania są szybkie i częste, zwykle przeszło 200 na minutę. Używany do gładzenia żelaza, do klepania, do kucia drobnego żelaza w kuźniach żelaznych, ztąd cajniami zwanymi [...]”: ibidem, s. 25

137 „WALCOWNIA SZTABOWA, huta, w której walcują żelazo sztabowe. Według rozmiarów i gatunku otrzymywanego żelaza, walcownie bywają: rajsłowa, o dwóch walcach, wyrabiająca rajsły, czyli szyny drogowe; duża, także o dwóch walcach, do żelaza zwyczajnego, wymiarowego [...]; drobna, o trzech walcach, czyli z trójkami, do żelaza drobnych wymiarów, tj. cienkiego i bednarskiego”: ibidem, s. 306

138 H. Fechner, *Geschichte des Schlesischen Berg- und Hüttenwesens in der Zeit Friedrich's des Grossen, Friedrich Wilhelm's II. und Friedrich Wilhelm's III. 1741 bis 1806*, cz. 1, Berlin 1903, s. 12; L. Wachler, *Die Eisen-Erzeugung Oberschlesiens [...]*, Oppeln 1847, s. 10. Pierwszy wielki piec na Górnym Śląsku powstał w 1703 r. w Trachach Starej Kuźni, drugi takowy – w 1718 r. w Halembie: H. Fechner, *Geschichte [...]*, op. cit., s. 11-12

139 E. Goszyk, *Pionier hutnictwa. Wynalazca z Kalet. Jan Ferdynand Koulhaas*, Kalety 2019, s. 28, 31, 36

przez państwo kolonie leśne, zasiedlane robotnikami leśnymi. W latach 1740–1806 w pruskiej części Śląska utworzono 446 nowych osiedli, które przyjęły około 60 tys. kolonistów¹⁴⁰. Takich kolonii, zaliczanych do fryderycjańskich, w powiecie lublinieckim powstało 13¹⁴¹.

Tabela 1: Kolonie i kolonizatorzy fryderycjańscy w powiecie lublinieckim

Nazwa	Kolonizator	Rok założenia
1) Dębowa Góra	Franz Josef von Kottulinsky-Krżizkowitz i/lub Sophie Caroline von Dyhrn	1774 ¹⁴²
2) Kalety	Johann Ferdinand Koulhaas	Około 1790 ¹⁴³
3) Klekotna	George Friedrich von Rousitz-Helm	1755 ¹⁴⁴
4) Kolonia [Bieberstein]	Karl August Marschall von Bieberstein	Pomiędzy 1784 a 1791 ¹⁴⁵
5) Kolonia Lisów	Dionysius von Jeanneret	Podobno 1780 ¹⁴⁶
6) Kolonia Strzebińska	Erdmann I von Pückler	Najpóźniej 1776 ¹⁴⁷
7) Łysa Góra	Karl Heinrich II von Sobeck-Kornitz	Nieco przed 1783 ¹⁴⁸
8) Niwy		Przed 1783 ¹⁴⁹
9) Nowa Hadra	Karl Heinrich II von Sobeck-Kornitz	Nieco przed 1783 ¹⁵⁰
10) Piasek	August Ludwig von Pückler lub Erdmann I von Pückler	Pomiędzy 1754 a 1768 ¹⁵¹
11) Pietraszów		1752 ¹⁵²
12) Szyjnów		Najpóźniej 1803 ¹⁵³
13) Zumpy		Nie wcześniej niż 1783

W publikacji z 1783 r. powiat lubliniecki opisano jako słynący ze znakomitej i jedynej na Śląsku, założonej w 1753 r. fajczarni w Zborowskim¹⁵⁴. U progu sławy była działająca od 1771

140 G. Wąs, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 262–263

141 H. Schlenger, *Die friderizianische Siedelung in Schlesien*, [w:] „Der Oberschlesier” 1936, z. 6/7, s. 350. Ponadto na mapie powiatu lublinieckiego z 1831 r. jako kolonie zostały oznaczone: Hucisko, Kolonia (Jeżowa), Kolonia Woźnicka, Łazy, Łopian [?], Malichów, Niwki, Ostrów, Pietraszowice, Płaszczok, Płaszczymąka, Skrzesówka, Smolana Buda i Wilkowie: F. Schilling, *XIV. Lublinitzer Kreis*, Breslau 1831 [w:] *Atlas von Schlesien in Spezialkarten der Landrathlichen Kreise und der Österreichischen Antheils, Regierungsbezirk Oppeln* (mapa)

142 F.A. Zimmermann, *Beyträge [...]*, op. cit., s. 153

143 Ł. Skop, *Johan Ferdynand Koulhaas*, [w:] „Biuletyn Informacyjny Miasta Kalety” 2011, nr 1, s. 10. W 1792 r. tenże zbudował wielki piec i fryszernię w Kaletach, na potrzeby których założył kolonię: H. Fechner, *Wirtschaftsgeschichte der preussischen Provinz Schlesien in der Zeit ihrer provinziellen Selbständigkeit 1741–1806*, Breslau 1907, s. 617–618

144 F.A. Zimmermann, *Beyträge [...]*, op. cit., s. 152

145 *Zeitschrift für das Berg-, Hütten- und Salinenwesen im preussischen Staate*, t. 50, Berlin 1902, s. 736

146 F. Triest, *Topographisches [...]*, op. cit., s. 438

147 B. Szczech, *Lubsza [...]*, op. cit., s. 39

148 F.A. Zimmermann, *Beyträge [...]*, op. cit., s. 156

149 *Ibidem*, s. 158

150 *Ibidem*, s. 155

151 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 7–10, 44

152 F.A. Zimmermann, *Beyträge [...]*, op. cit., s. 159

153 B. Szczech, *Kościół [...]*, op. cit., s. 16

154 F.A. Zimmermann, *Beyträge [...]*, op. cit., s. 136

r. fajansiarnia (farfurnia) w Glinicy¹⁵⁵.

Kamienicę (Camieniz) opisano jako majątek dawniej składający się z 3 części, ale obecnie należący w całości do Erdmanna I von Pückler, w którym znajduje się folwark i szkoła [ewangelicka], mieszka 29 kmieci, 28 zagrodników, 9 chałupników, 2 młynarzy i 322 innych ludzi¹⁵⁶.

Tabela 2: Klasyfikacja fryderycjańska chłopów¹⁵⁷

Kategoria	Wielkość użytkowanego gruntu [morga pruska mała]	Przelicznik [ha]
Kmieć	49–350	13–89
Półkmieć	29–48	7–12
Ćwierćkmieć	10–28	3–7
Zagrodnik	około 8	około 2
Duży zagrodnik	około 13	około 3
Mały zagrodnik	około 8	około 2
Chałupnik	3–6	1–2
Chałupnik z polem	6–8	około 2
Kolonista	około 4–15	około 1–4
Komornik	nie posiadał domu	
Wyrobnik	był służącym	

Młynarze (i karczmarze) stanowili niejednorodną grupę społeczną. Większość byli to dzierżawcy, zarówno wolni chłopci, jak i poddani, oraz drobna szlachta¹⁵⁸.

Tabela 3: Zakłady hutnicze w powiecie lublinieckim wykazane w publikacji z 1783 r.¹⁵⁹

Rodzaj	Miejscowości
Wielkie piece	1) Brusiek, 2) Bzinica Stara Bąki, 3) Chwostek, 4) Dobrodzień, 5) Kokotek, 6) Kośmidry, 7) Kuczów, 8) Molna, 9) Tanina, 10) Zborowskie Brzegi

155 Jak Glinica dostała się na karty historii sztuki w Polsce, [w:] „Express Gminny” 2018, nr 4, s. 14

156 F.A. Zimmermann, *Beyträge* [...], op. cit., s. 152. Być może wzmianka o trzech częściach wspomina stan z 1619 r.: B. Szczech, *Kamieńcowie* [...], op. cit., s. 13. Jest też mowa, że Kamienica składała się z 2 części: G. Bühs, *Geschichte* [...], op. cit.

157 R. Sękowski, *Stosunki* [...], op. cit., s. 60

158 Ibidem, s. 55

159 F.A. Zimmermann, *Beyträge* [...], op. cit., s. 138–139. [1] Makowczyce w 1743 r. weszły w skład powiatu oleskiego: J.J. Korn, *Sammlung aller in dem souverainen Herzogthum Schlesien und dessen incorporirten Grafschaft Glatz* [...], de Anno 1743. A bis U, Breslau b.d., s. 137. To oznacza, że przed 1783 r. przełączono je do powiatu lublinieckiego. [2] Dwie lub więcej fryszerni w jednej miejscowości może też oznaczać jeden zakład hutniczy, ale wyposażony w adekwatną liczbę ognisk fryszerskich. [3] Wszystkie prezentowane tu spisy zakładów hutniczych takich jak wielkie piece, fryszernie i cajniarnie nie wyczerpują ich pełnej listy na ziemi lublinieckiej, a temat doprasza się odrębnego opracowania.

Rodzaj	Miejscowości
Fryszernie	1) Boronów, 2) Boronów Doły, 3) Brusiek, 4), 5) Bzinica Stara, 6) Drutarnia, 7) Hadra, 8) Hadra Kij, 9), 10) Kokotek, 11) Koszowice Pacyros, 12) Kośmidry, 13) Kuczów, 14) Ligota Dobrodzieńska, 15) Lisów, 16) Makowczyce, 17) Miotek, 18) Mochała, 19) Mokrus, 20), 21) Molna, 22), 23) Molna Plaszczoł, 24) Panoszków (Kuźnica Sierakowska), 25), 26) Pietraszów, 27), 28) Pietraszów Liszczoł, 29), 30) Posmyk, 31) Pusta Kuźnica, 32) Sieraków, 33) Szemrowice Śmiałków 34) Tanina, 35) Wędzina Kierocie, 36) Zborowskie Brzegi, 37) Zborowskie Stasiowe
Cajniarnie	1) Chwostek, 2) Kalety Figlarnia, 3), 4) Pietraszów Liszczoł, 5) Pusta Kuźnica, 6) Wędzina Kierocie
Huty szkła	1) Dębowa Góra (Szkłana Huta)

Na polskiej mapie z 1787 r. w obrębie Kamienicy są widoczne¹⁶⁰:

- Chałupy (Chałupy) – młyn wodny
- Kamienica Śląska (Kamienica Szląska) – wieś z kościołem farnym [niewątpliwie błąd]
- Kamieńskie Młyny (Młyn) – młyn wodny

W 1791 r. Erdmann I von Pückler przekazał władztwo Lubsza synowi Erdmannowi II von Pückler. Ten w 1794 r. sprzedał je [Karlowi Hansowi] Ehrenfriedowi von Diebitsch¹⁶¹. Ten z kolei od 1792 r. pozostawał w służbie wojskowej carskiej Rosji (co nie było przeszkodą w robieniu interesów na Górnym Śląsku), gdzie występował jako Iwan Iwanowicz Dibicz (ros. Иван Иванович Дибич)¹⁶².

W 1792 r. wymiar dziesięciny z Kamienicy na rzecz parafii katolickiej w Lubszy wynosił po 4 srebrne grosze praskie od kmiecia, po 2 – od półkmiecia, po 1 – od zagrodnika i 2 piętaki albo 3 grosze polskie od półzagrodnika¹⁶³.

W 1793 r. król Prus Friedrich Wilhelm II von Hohenzollern odwiedził przejazdem Kamienicę, zdążając z Jasnej Góry na Tarnowskie Góry¹⁶⁴.

Tego roku Kamienica od północy (na Zimnej Wodzie) ponownie przestała być miejscowością graniczną, albowiem w ramach II rozbioru Polski Prusacy zagarnęli ziemię częstochowską i objęli ją granicami prowincji południowopruskiej. A 2 lata później – również od wschodu (na Kamieniczce), ponieważ w ramach III rozbioru Polski Prusacy dokooptowali sobie dawne Księstwo Siewierskie, które objęli granicami Nowego Śląska włączonego do prowincji śląskiej¹⁶⁵.

W 1794 lub 1795 r. Ehrenfried von Diebitsch zbudował fryszernię w Kamienicy, w miejscu nad Kamieniczką, które później (w 1821 r. odnotowane¹⁶⁶) otrzymało nazwę Huta Karola (Karlshütte). Wszystkie swoje fryszernie, a więc tę, w Rudniku Wielkim i kilka innych, wydzierżawił Christianowi Gottlobowi Schindlerowi z Cieszowej¹⁶⁷.

W 1795 r. Ehrenfried von Diebitsch sprzedał władztwo Lubsza Sebastianowi von

160 K. de Perthées, *Mapa szczególna Woiewodztwa Krakowskiego i Xięstwa Siewierskiego*, b.m. 1787 (mapa)

161 *Zeitschrift [...]* 1902, op. cit., s. 734

162 L. v. Zedlitz-Neukirch, *Neues Preussisches Adels-Lexicon oder genealogische und diplomatische Nachrichten [...]*, t. 1, Leipzig 1836, s. 414

163 B. Szczech, *Kościół Świętego Jakuba Starszego w Lubszy w świetle protokołu wizytacyjnego z 1792 roku*, Zabrze 1993, s. 6

164 Idem, *Józefa Lompy życie codzienne w Lubszy i w Woźnikach w latach 1819–1863*, Woźniki 2013, s. 8–9

165 W. Właźlak, *Komisariat Siewierski w diecezji wrocławskiej (1797–1818)*, [w:] „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2003, t. 58, nr 3, s. 259–260

166 B. Szczech, *Legends i podania o Grojcu, Lubszy oraz okolicy*, Bytom 1999, s. 32

167 H. Fechner, *Wirtschaftsgeschichte [...]*, op. cit., s. 617; *Zeitschrift [...]* 1902, op. cit.

Johnston-Krögebörn. Ten wydzierżawił fryszerne inspektorowi hutniczemu Helmkampfowi¹⁶⁸.

W latach 1796, 1800 i 1804 fryszeria w Hucie Karola produkowała po 800 cetnarów żelaza sztabowego, w 1805/6 – 1100 cetnarów¹⁶⁹.

W 1803 r. wymiar dziesięciny z Kamienicy na rzecz parafii katolickiej w Lubszy wynosił 1 korzec 8 garnców zboża miary wrocławskiej, co w przeliczeniu na pieniądź równało się 1 talarowi Rzeszy 16 groszom. Do parafii należały: Babienuca, Kalety, Kamienica, Kolonia Strzebińska, Kuczów, Lubsza, Piasek, Psary, Szyjnow, Zawodzie i pustkowie z władztwa Lubsza oraz Ligota Woźnicka z władztwa Woźniki¹⁷⁰.

Tabela 4: Zakłady hutnicze w powiecie lublinieckim wykazane w publikacji z 1804 r.¹⁷¹

Rodzaj	Miejscowości
Wielkie piece	1) Brusiek, 2) Bzinica Stara Bąki, 3) Chwostek, 4) Dobrodzień, 5) Kalety, 6) Kalina, 7) Kokotek, 8) Kośmidry, 9) Kuczów, 10) Lisów, 11) Molna, 12) Piasek, 13) Tanina, 14) Zborowskie Brzegi
Fryszerne	1) Boronów, 2) Boronów Doły, 3) Brusiek, 4), 5) Bzinica Stara, 6) Drutarnia, 7), 8) Hadra, 9) Hadra Kij, 10) Kalety, 11) Kalina, 12) Kokotek, 13) Koszvice Pacyros, 14) Kośmidry, 15) Kuczów, 16) Ligota Dobrodzieńska, 17), 18) Lisów, 19) Lublinieć ('pod miastem'), 20) Makowczyce, 21) Miotek, 22) Mochała, 23) Mokrus, 24), 25) Molna, 26), 27) Molna Płaszczok, 28) Panosów (Kuźnica Sierakowska), 29), 30) Pietraszów, 31), 32) Pietraszów Liszczok, 33), 34) Posmyk, 35) Pusta Kuźnica, 36) Sieraków, 37) Tanina, 38) Wędzina Kierocie, 39) Zborowskie Brzegi, 40) Zborowskie Stasiowe
Cajniarnie	1) Chwostek, 2) Kalety Figlarnia, 3) Pusta Kuźnica, 4) Wędzina Kierocie

Wg publikacji z 1804 i 1818 r. w Kamienicy (Camienitz) było 29 kmieci, 28 zagrodników, 9 chałupników, folwark, 2 młyny wodne i szkoła ewangelicka¹⁷².

W 1806 r. zakończyło byt cesarstwo¹⁷³. I przy okazji urząd Ministra Śląska¹⁷⁴.

W 1807 r. Kamienica ponownie stała się miejscowością graniczną Królestwa Prus, tym razem z Księstwem Warszawskim¹⁷⁵.

Wojny napoleońskie przyniosły zniszczenia i zadłużenie, ale zmusiły Królestwo Prus do zasadniczych reform otwierających drogę postępowi gospodarczemu i społecznemu. Zmuszono ludzi do szybkiego przejścia z systemu feudalnego do kapitalistycznego. Dzięki złożom, głównie węgla kamiennego, w mniejszym stopniu rud cynku i rud żelaza, Śląsk wkrótce stał się jedną z najbardziej uprzemysłowionych krain Niemiec i Europy Środkowo-Wschodniej¹⁷⁶.

Te same wojny i związane z tym smutne stosunki pieniężne i kredytowe zmusiły

168 *Zeitschrift [...]* 1902, op. cit.

169 *Ibidem*, s. 735

170 B. Szczech, *Kościół [...]*, op. cit.

171 J.A.V. Weigel, *Geographische, naturhistorische und technologische Beschreibung des souverainen Herzogthums Schlesien*, t. 8, *Die Fürstenthümer Pless, Oppeln, der Leobschützer Kreis und freie Standesherrschaft Beuthen*, Berlin 1804, s. 164–169. Zastanawia brak fryszerii w Hucie Karola.

172 *Ibidem*, s. 164; Ch.F.E. Fischer, *Geographisch-statistisches Handbuch über Schlesien und die Grafschaft Glatz*. t. 2, Breslau–Jauer 1818, s. 25

173 J. Krasuski, *Historia Rzeszy Niemieckiej 1871–1945*, Poznań 1978, s. 17, 19

174 G. Wąs, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 225

175 W. Właźlak, *Komisariat [...]*, op. cit., s. 260

176 M. Czapliński, *Dzieje Śląska od 1806 do 1945 roku*, [w:] *Historia Śląska*, Wrocław 2007, s. 278

Sebastiana von Johnston-Krögeborn do rozsprzedania wszystkich swoich dóbr, wśród nich władztwa Lubsza¹⁷⁷. Dokładnie kiedy i komu ono poszło – nie wiadomo. Tyle wiadomo, że ów, nim popadł w finansowe tarapaty, to zdążył zniszczyć zamek w Lubszy¹⁷⁸.

W 1807 r. rozpoczął się proces uwłaszczania chłopów, czyli znoszenia ich osobistego poddaństwa, pańszczyzny i danin wynikających z tytułu feudalnej zwierzchności ziemskiej. W 1811 r. w pruskiej części Górnego Śląska doszło wręcz do powstania chłopskiego na tym tle, które spacyfikowało wojsko. Sprawę regulowano kolejno w 1811 i 1821 r. Postępowość w tej dziedzinie była czystym pozorem. Po pierwsze, w zamian za uwłaszczenie chłopci musieli wypłacać panom odszkodowanie, głównie w postaci ziemi. Po drugie, uwłaszczano tylko bogatych chłopów, zamieniając masy biednych w robotników rolnych. Ich wzięto na tapet dopiero w 1850 r., dając podstawę dla realnego zakończenia procesu¹⁷⁹.

Chłopi często z trudem wiązali koniec z końcem. Nieliczni dożywali 60. roku życia (aczkolwiek w 1775 r. zmarła mieszkanka Zielonej w wieku 109 lat¹⁸⁰, a w 1807 r. zmarł mieszkaniec Babienicy w wieku 107 lat¹⁸¹), umierało sporo dzieci. Zamieszkiwali w drewnianych, bardzo prymitywnych chałupach, nierzadko bez prawdziwego pieca i komina, bez otwieranych okien i z glinianą polepą zamiast podłogi. Razem z ludźmi przebywały zwierzęta gospodarskie. O higienie nie było co marzyć. Tylko w bogatszych domach poza kuchnią była jeszcze „biała”, czyli „paradna” izba. Jedzenie było proste i jednostajne. Podstawowym pokarmem były kartofle, żur i kapusta. Dużo rzadziej spożywano chleb czy mleko, wyjątkowo mięso. Obuwia, nierzadko na drewnianych spodach, używano tylko w zimę i święta. Trudno się dziwić, że wobec powszechnej biedy zapomnienia szukano w alkoholu, a pijaństwo stało się prawdziwym przekleństwem górnośląskiej wsi¹⁸².

W ramach reform administracji państwowej – obok wspomnianej likwidacji urzędu Ministra Śląska – zlikwidowano kamery wojenno-dominialne, zastępując je prowincjami z nadprezydentem na czele, podzielonymi na rejencje z prezydentem na czele, a dopiero te na powiaty¹⁸³. W 1808 r. zakończyła działalność Kamera Wojenno-Dominialna we Wrocławiu i mianowano pierwszego nadprezydenta prowincji śląskiej z siedzibą tamże. W 1809 r. jako urząd administracji ogólnej zaczęła funkcjonować rejencja wrocławska. Odtąd Kamienica była w prowincji śląskiej, w rejencji wrocławskiej, w powiecie lublinieckim. W 1816 r. została objęta granicami rejencji opolskiej, wydzielonej z rejencji wrocławskiej¹⁸⁴. Ten stan przetrwał aż do 1919 r.

Po formalnym zniesieniu osobistego poddaństwa w 1807 r. pałaca stała się sprawą władzy patrymonialnej, sądowej i policyjnej nad chłopami, która została powierzona tym samym panom, od których chłopci formalnie dopiero co się uwolnili. Na domiar złego sołtysów dla uwłaszczonych społeczności – wsi mianował landrat. Przez kilkanaście następnych lat debatowano i majstrowano nad ustrojem gmin wiejskich. Samorząd w nich (i zniesienie prawa landrata do mianowania sołtysów) wprowadzono dopiero ordynacją z 1850

177 Ch. Gäbler, *Johnston und Kroegeborn*, [w:] gaebler.info (strona internetowa)

178 G. Bühs, *Geschichte* [...], op. cit.

179 M. Czapliński, *Dzieje* [...], op. cit., s. 280; J. Krasuski, *Historia* [...], op. cit., s. 92; K. Orzechowski, *Postępowanie* [...], op. cit., s. 178, 220

180 E. Goszyk. *Miotek* [...], op. cit, s. 64

181 G.A.F. Neumair, *Die sichersten Mittel ein sehr hohes Alter zu erreichen*, Leipzig 1822, s. 72

182 M. Czapliński, *Dzieje* [...], op. cit., s. 288

183 *Ibidem*, s. 282

184 J. Grudniewski, *Pruska* [...], op. cit., s. 45, 47, 54

r., którą... w 1852 r. zawieszono, w 1853 r. uchylono, a w praktyce nigdy nie weszła w życie. W 1856 r. wprowadzono następną, która niewiele zmieniła¹⁸⁵.

Samo pojęcie gminy wiejskiej w Królestwie Prus wywodzi się z ustanowionego w 1794 r. Landrechtu, który za takową uznawał każdą miejscowość posiadającą własny zarząd, tj. sołtysa i ławników; weszło na dobre do języka urzędowego w 1818 r., gdy zreformowano powiaty w pruskiej części Górnego Śląska. W praktyce nie była ona poważnym czynnikiem w administracji samorządowej, a w administracji państwowej nie odgrywała prawie żadnej roli¹⁸⁶.

Gminą była wieś, ale też mogła nią być kolonia, fabryka, czy zamek¹⁸⁷. To, co pozostawało w majątku tytułowano dobrem rycerskim, albo dominium, a później obszarem dworskim; był on jednostką równoprawną gminie, pod pańską ręką¹⁸⁸. Początkowo obszarów dworskich było po jednym na jedno władztwo, później dzielono je adekwatnie do osobnych majątków.

Trudno ustalić datę utworzenia gminy Kamienica. Pierwszym śladem jest ujęty w opisie inwentarskim z 1803 r. wymiar daniny 'Gemeinde Camienitz' na rzecz parafii katolickiej w Lubszy¹⁸⁹; potem pieczęć gminna z 1805 r., zawierająca napis 'GEMEINDE CAMNITZ / 1805' i stos kamieni w godle¹⁹⁰.

W 1812 r. Chałupy (Olbrandhäuser) opisano jako pustkowie położone 3/8 mili na południe od Niw¹⁹¹.

W 1816 r. wzmiankowano przykomórkę celną w Kamienicy, na granicy z Polską, w której komplementarnym punktem granicznym była Zimna Woda¹⁹².

W czasach habsburskich granica nie była w zasadzie pilnowana. Były natomiast za cesarza Josepha I von Habsburg wszędzie na polskich granicach szubienice stawiane, na których przybijano i obrazy malowano, gdzie Polaków u pręgierza kat biczuje. Dopiero Hohenzollernowie zorganizowali straż graniczną, jednak mało liczną i niezbyt skuteczną. Potem zdarzył się dwunastoletni epizod (1795–1807), kiedy na całej długości powiatu lublinieckiego w ogóle zniknęła granica państwowa między Królestwem Prus a rozbiorową Polską. Dopiero po klęsce Napoléona Bonapartego i kongresie wiedeńskim, gdy na Wschodzie pojawiło się Królestwo Polskie (Kongresowe), zaczęła się ściślejsza kontrola granic¹⁹³.

W 1817 r. do szkoły katolickiej w Lubszy uczęszczało 56 uczniów z Kamienicy¹⁹⁴. W klasie panował ścisk, tak że trudno było wytrzymać z upałów i wyziewów. Poziom nauczania był

185 Ibidem, s. 59, 77–78, 84; S. Podwiński, *Zagadnienie wielkości gminy wiejskiej w Polsce*, [w:] „Samorząd Terytorialny” 1929, z. 4, s. 21–22; L. Turek-Kwiatkowska, *Pruskie reformy administracyjne w okresie napoleońskim*. [w:] „Rocznik Lubuski” 1996, t. 22, cz. 1, s. 88

186 S. Podwiński, *Zagadnienie* [...], op. cit., s. 21; S. Wierchosławski, *Ustrój administracyjny ziem pomorskich w okresie zaboru pruskiego*, [w:] G. Grzelak (red.), *Pomorskie twarzą do przyszłości*, Gdańsk 2018, s. 30

187 „Lublinitzer Kreisblatt” 1852, cz. 6, s. 24–26

188 J. Grudniewski, *Pruska* [...], op. cit., s. 78

189 B. Szczech, *Kościół* [...], op. cit., s. 21

190 Idem, *Szkice* [...], op. cit., s. 8

191 F.J. Bertuch, *Allgemeine geographische Ephemeriden. Verfasst vor einer Gesellschaft von Gelehrten, und herausgegeben*, t. 37, Weimar 1812, s. 469

192 P. Kalinowski (red.), *Amtsblatt der Königlichen Oppelnschen Regierung o Woźnikach i okolicy lata 1816–1920*, Woźniki 2012, s. 5, 13

193 E. Otwinowski, *Pamiętniki* [...], op. cit.; J. Tyrol, *Nad Liswartą* [...], op. cit., s. 124

194 B. Szczech (red.), *Szkoła* [...], op. cit., s. 8

stosunkowo niski¹⁹⁵.

W 1817, lub 1822, albo 1830 r. parafia ewangelicka w Piasku weszła w skład pruskiego Kościoła unijnego¹⁹⁶; ów często zmieniał nazwy, aż w 1922 r. przyjął nazwę Ewangelickiego Kościoła Unii Staropruskiej¹⁹⁷.

W 1818 r. przykomórkę celną w Kamienicy awansowano na Niższy Urząd Celny 2. klasy, podległy Głównemu Urzędowi Celnemu w Gorzowie Śląskim¹⁹⁸.

Tego roku parafię katolicką w Lubszy przełączono z dekanatu bytomskiego w diecezji krakowskiej do dekanatu lublinieckiego w diecezji wrocławskiej¹⁹⁹. Faktycznie od 1811 r. dekanat bytomski pozostawał w zarządzie diecezji wrocławskiej, co w 1821 r. usankcjonowano. W 1812 r. parafia liczyła 1825 dusz²⁰⁰.

W latach 1818–1826 parafia ewangelicka w Piasku była niesamodzielną, pod opieką parafii ewangelickiej w Tarnowskich Górach. W latach 1826–1847 duszpasterze z Piasku odprawiali nabożeństwa ewangelickie w najmowanym kościele katolickim pw. św. Anny w Lublińcu, a po zbudowaniu przez księcia Adolfa zu Hohenlohe-Ingelfingen pałacowej kaplicy ewangelickiej w Koszęcinie – również tam, niemal do końca II wojny światowej. W 1836 r. parafia ewangelicka w Piasku została włączona do diecezji pszczyńskiej. W latach 1836–1848 parafie ewangelickie w Piasku i Molnej tworzyły związek. W latach 1847–1848 był on niesamodzielną, pod opieką parafii ewangelickiej w Tarnowskich Górach. W latach 1848–1853 pozostawała w tym stanie sama parafia ewangelicka w Piasku (w 1848 r. parafie ewangelickie w Lublińcu i Molnej utworzyły swój związek), chociaż przejściowo (1849–1852) miała swojego wikariusza²⁰¹.

W 1820 r. wzmiankowano kamieniołom piaskowca w Kamienicy. Materiałem z niego, który bezpłatnie pozwolił zabrać właściciel władztwa Lubsza, zastąpiono drewnianą posadzkę w kościele katolickim w Lubszy. Tej decyzji szybko pożałowano. Piaskowiec ścierał się, wypełniając wnętrze świątyni tumanami kurzu²⁰².

Tego roku wzmiankowano też kopalnię rud żelaza w Kamienicy²⁰³.

Kopalnia rud żelaza miała mniej więcej dwudziestometrowej głębokości szyb, od którego rozchodziły się boczne chodniki o długości od kilku do kilkunastu metrów. Starano się wydobywać całe pole między chodnikami, chroniąc się przed zawałami drewnianą obudową. Na samym dnie była studzienka, która zbierała ściekającą zewsząd wodę i którą

195 M. Żymierski, *Dzieje szkolnictwa w Lubszy (od 1707 do 2016) – część I*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2019, nr 3, s. 15

196 *Ungelerhte Bemerkungen über die Union in Preußen namentlich in der Provinz Schlesien*, [w:] „Allgemeine Kirchen-Zeitung” 1850, nr 90, s. 740

197 *Verfassungsurkunde für die Evangelische Kirche der altpreußischen Union* z dnia 29 września 1922 r. (Preußische Gesetzsammlung z 1924 r., nr 30)

198 P. Kalinowski (red.), *Amtsblatt* [...], op. cit., s. 7

199 J.G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien* [...], Breslau 1845, s. 384

200 F. Maroń, *Proces kształtowania się wschodniej granicy biskupstwa wrocławskiego na tle wydarzeń politycznych przełomu XVIII i XIX wieku. Przyczynek do genezy ustaleń bulli „De salute animarum”*, [w:] „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1971, nr 4 s. 230, 239, 244

201 F.G.E. Anders, *Statistik der Evangelischen Kirche in Schlesien*, Glogau 1848, s. 655–656, 658, 663–664; E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek* [...], op. cit., s. 50–51. W kwestii kaplicy w Koszęcinie: F.G.E. Anders, *Historische Statistik der Evangelischen Kirche in Schlesien nebst einer Kirchen-Charte*, Breslau 1867, s. 725; D. Kubala, *Polskie Towarzystwo Ewangelickie*, [w:] „Z życia i wiary” 2017, nr 86, s. 26

202 B. Szczech, *Józefa* [...], op. cit., s. 17

203 R. Radziwończyk, *Z dziejów Jędryska*, Kalety 2017, s. 17. Kopalnia być może znajdowała się w Kamieńskich Młynach: B. Szczech, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 18

należało regularnie opróżniać. Na wyposażeniu szybu była drabina i kołowrót, przy pomocy którego w dużych, drewnianych kiblach wydobywano urobek na powierzchnię. Tam oddzielano glinę od rud; glinę usypywano w koliste przyzmy wokół szybu. Praca górnika w takiej kopalni była ciężka i niebezpieczna²⁰⁴.

Również tego roku zbudowano synagogę w Woźnikach²⁰⁵.

W 1821 r. pojawiło się nazwisko aktualnego właściciela władztwa Lubsza. Był nim Karl von Köckritz – spadkobierca nadleśniczego Kamery Wojenno-Dominialnej we Wrocławiu Otto Rudolpha von Köckritz²⁰⁶.

Tego roku zbudowano murowaną szkołę katolicką w Kamienicy²⁰⁷. Posadowiono ją w miejscu zburzonej drewnianej szkoły ewangelickiej. Dzisiaj w tym miejscu stoi przychodnia. Do czasu otwarcia nowej szkoły uczniowie tymczasowo pobierali nauki w mieszkaniu urzędniczym w Psarach. Z kolei do nowo otwartej szkoły katolickiej w Kamienicy uczęszczali również uczniowie z Babiency, których w 1831 r. przeniesiono do Psar²⁰⁸.

Wg publikacji z 1822 r. w Kamienicy (Kaminitz) było 6 kmieci, 46 zagrodników, 30 chałupników, 415 innych mieszkańców, 1 pustkowie, 2 folwarki (w tym 1 Christianshof oder Widawa), 1 fryszeria w Hucie Karola, 1 kamieniołom piaskowca, 1 kopalnia rud żelaza i 1 młyn wodny²⁰⁹.

Widawa – folwark leśny – wzięła się zapewne stąd, że po przejściu większości Śląska przez Hohenzollernów poważnym źródłem dochodów państwa stał się eksport drewna do krajów zachodniej Europy. Od tego czasu poszły „pod siekiere” duże połacie leśne. Również każda huta zużywała znaczną ilość węgla drzewnego (miesięcznie około 300–400 koszy). Jego spora ilość była także wywożona do miast. Na okolicznych polanach leśnych nieustannie dymiły liczne mielerze, w których zwęglane było drewno liściaste – głównie bukowe. Na potrzeby tej rabunkowej gospodarki leśnej utworzono administrację leśną. Powstały nadleśnictwa, leśnictwa i gajówki²¹⁰. Za czym również stał wspomniany wcześniej Johann Georg Rehdanz²¹¹. W nieznanym momencie folwark Widawa stał się siedzibą Nadleśnictwa Kamienica²¹².

Co ciekawe, gdy obszar ten jeszcze pokrywała puszcza, to drewno nie przedstawiało większych wartości, bo było wszędzie. Znacznie większe korzyści przynosiło bartnictwo, hodowla ryb, zbiór owoców leśnych i grzybów, a nade wszystko łowiectwo²¹³. Polowanie było wyłącznie pańską rozrywką, nawet stopniowaną: tylko najbogatsi mogli sobie postrzelać do niedźwiedzi, jeleni, łosi, wilków i głuszców; inni ledwie do saren, lisów, zajęcy i drobniejszego ptactwa²¹⁴.

204 J. Tyrol, *Nad Liswartą* [...], op. cit., s. 91

205 Uchwała Nr 346/XXVI/2013 [...], op. cit.

206 B. Szczech, *Józefa* [...], op. cit.

207 J.G. Knie, *Alphabetisch-Statistisch-Topographische Uebersicht aller Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuß. Provinz Schlesien* [...], Breslau 1830, s. 309

208 B. Szczech, *Józefa* [...], op. cit., s. 22, 43. Z chwilą zburzenia szkoły ewangelickiej w Kamienicy najbliższa takowa pozostawała w Piasku.

209 J.C. Görlitz, *Neueste geographisch-statistisch-technisch-topographische Beschreibung des Preußischen Schlesiens*, t. 1, Glogau 1822, s. 154

210 D. Gołąbek, *Z historii boronowskich lasów*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2019, nr 3, s. 4

211 TO, *Johann* [...], op. cit.

212 E. Goszyk, *Miotek* [...], op. cit, s. 90

213 Ibidem, s. 38

214 J. Tyrol, *Nad Liswartą* [...], op. cit., s. 86

Ponadto warto zauważyć, że w 1822 r. wzmiankowano jakieś pustkowie w obrębie Kamienicy. Wkrótce jako pierwsze takowe wyświetli się Drogobycza, jednak nie ma pewności, że to ją autor miał na myśli. Zasadniczo był to już czas, kiedy pustkowie likwidowano. Niekiedy dochodziło przy tym do rozlewu krwi. Na śródleśne domostwa napadali uzbrojeni pańscy pacholki, łupili je i palili²¹⁵.

Tego roku zakładom hutniczym nadano symbole, aby opatrywały nimi swoje wyroby. Fryszernie we władztwie Lubsza otrzymały akronim HL (od Herrschaft Lubschau) i numery²¹⁶:

- ♦ nr I – Piasek (Szyjnow)
- ♦ nr II – Kalety
- ♦ nr III – Kuczów
- ♦ nr IV – Mokrus
- ♦ nr V – Kamienica (Huta Karola)

W 1823 r. do kościoła katolickiego w Lubszy dobudowano kaplicę pw. św. Antoniego. W 1824 r. podwyższono wieżę kościelną (w 1770 r. odbudowaną), wieńcząc ją charakterystycznym baniastym hełmem²¹⁷.

W 1826 r. fryszernia w Hucie Karola wyprodukowała 500 cetnarów żelaza sztabowego, zatrudniała 5 robotników. Obok – nie wiadomo, ile czasu wstecz – pojawiła się cajniarnia, która tego roku wyprodukowała 100 cetnarów żelaza cajniarskiego, zatrudniała 2 robotników. Kopalnia rud żelaza wydobyła 2000 kibli, zatrudniała 5 robotników²¹⁸; ona wkrótce została zamknięta, ponieważ brak dalszych informacji.

Pomimo upływu ponad dwóch wieków od ukazania się drukiem, poemat Walentego Roździeńskiego wciąż dobrze opisywał pracę hutnika fryszerni czy cajniarni, która nie ustępowała swym trudem pracy górnikowi, ani nawet średniowiecznemu kuźnikowi²¹⁹.

Jestem właśnie jakoby murzyn uczerniony
Po wszem ciebie i ogniem srodze popalony.
Wstąp jeno – obaczysz – tu do nas, jako każdy
Musi się w naszej hucie z ogniem biedzić zawždy!

Patrzajże, jako się to na mnie skwarzy ciało!
Aż u nas w tym ogniu mamy męki mało?
Płomień leci z iskrami w oczy jak perzyny,
Piekę się ustawicznie ogniem z każdej strony.

Zapali-ć się koszula, zgore-ć ciała sztuka,
Nie zagoi-ć się czasem ledwie aż w pół roka;
Od trzasku młotowego mało już co słyszę.
W takiej biedzie pracować ustawicznie muszę.

W 1827 r. ponownie wzmiankowano karczmę w Kamienicy²²⁰.

Wg publikacji z 1830 r. Kamienica (Kaminitz, poln. Kaminic) należała do Karla von Köckritz; poczta w Woźnikach, sąd patrymonialny w Lubszy; w 94 domach żyło 529 ludzi, w

215 E. Goszyk. *Miotek* [...], op. cit., s. 41

216 Amts-Blatt der Königlich Oppelnschen Regierung z 1822 r., fragm. 3, s. 24

217 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 122, 171

218 J.G. Knie, *Alphabetisch* [...] 1830, op. cit.

219 W. Roździeński, *Officina Ferraria abo Huta i warstat z kuźniami szlachetnego dzieła żelaznego. Poemat z roku 1612*, Wrocław 2013, s. 62

220 P. Kalinowski (red.), *Amtsblatt* [...], op. cit., s. 17

tym 11 ewangelików i 6 izraelitów; istniała szkoła katolicka z 1 nauczycielem, kolatorem był właściciel majątku; istniały też folwark i kamieniołom piaskowca, ponadto – wg danych z 1826 r. – fryszernia i cajniarnia – w Hucie Karola oraz kopalnia rud żelaza; do Kamienicy należały²²¹:

- Drogobycza (Drogobitsch) – pustkowie
- Kamieńskie Młyny (Kaminitzer Mühlen, poln. Na Młyny) – zakład rolny
- Widawa (Christianenhof, poln. Widawa) – folwark

Na mapie powiatu lublinieckiego z 1831 r. w obrębie Kamienicy są widoczne²²²:

- Chałupy (Olbrandhäuser) – pustkowie
- Drogobycza (Drogobitsch) – pustkowie
- Huta Karola (Carlshütte) – zakład hutniczy
- Kamienica (Kaminitz) – wieś „długo zabudowana”, posterunek celny, zakład hutniczy [?]
- Kamieńskie Młyny (Kaminitzmühlen) – 2 młyny wodne
- Okrąglik (Okronglik) – pustkowie
- Widawa (Christianshof) – folwark

W 1833 r. właścicielem władztwa Lubsza został Karl Henckel von Donnersmarck z linii świerkłanieckiej²²³.

W 1835 r. uregulowano granicę prusko-polską. „Między wsią polską Poczesna a wsią Szląską Kamieniec (Kaminiecz), od słupów granicznych w r. 1808 niedaleko domu Grzybów postawionych, granica iść będzie linią posesyjną z r. 1827 aż do osady Niven w Szląsku, stamtąd weźmie kierunek linii prostey ku mostowi prowadzącemu do karczmy Zimna-Woda, aż do zejścia się z rzeczką Zimna. Od punktu w którym ta prosta linia zetknie się z rzeczką, ta ostatnia stanowić będzie granicę aż do uścia swego w rzekę Kamienicę, tak że wsie Starcza, Własna i Klepaczka przy Polsce pozostaną.”²²⁴

W 1840 r. fryszernia w Hucie Karola wyprodukowała 900 cetnarów żelaza sztabowego o wartości 5 talarów Rzeszy, zatrudniała 5 robotników; cajniarnia tamże wyprodukowała 450 cetnarów żelaza cajniarskiego o wartości 6 talarów Rzeszy, zatrudniała 2 robotników²²⁵.

Na mapie z około 1840 r. w obrębie Kamienicy są widoczne²²⁶:

- Drogobycza (Pustkovien)
- Huta Karola (Huta) – zakład hutniczy
- Kamienica (Kaminitz) – folwark, owczarnia, wapiennik
- Kamieńskie Młyny (Mlene oder Mühlhäuser) – młyn wodny
- Widawa (Christianenhof oder Widawa) – folwark

W 1842 r. do szkoły katolickiej w Kamienicy uczęszczało 138 uczniów²²⁷.

W 1845 r. doszło do wystąpień chłopskich w Kochcicach i Lubecku. Pruskim zwyczajem bunt uśmierzyło wojsko²²⁸.

221 J.G. Knie, *Alphabetisch* [...] 1830, op. cit.

222 F. Schilling, *XIV. Lublinitzer* [...], op. cit.

223 B. Szczech, *Józefa* [...], op. cit., s. 44

224 Traktat ostateczny rozgraniczenia pomiędzy Królestwem Polskiem a Kraiami Pruskiemi, od granicy W. Xsięstwa Poznańskiego aż do granicy Rzeczypospolitey Krakowskiej, w Berlinie d. 20 Lutego / 4 Marca 1835 r. (Dz. Praw Królestwa Polskiego t. 17, nr 62)

225 J.G. Knie, *Alphabetisch* [...] 1845, s. 268

226 *Generalstabskarte. Woischnick*, Berlin [przed 1847] (mapa), [w:] polona.pl (strona internetowa), rep. 108015828

227 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 91

228 E. Goszyk, *Kartki* [...], op. cit., s. 23

Wg publikacji z 1845 r. Kamienica (Kaminitz, poln. Kaminitz) należała do Karla Henckel von Donnersmarck; poczta w Woźnikach, sąd patrymonialny w Lubszy; w 98 domach żyło 739 ludzi, w tym 690 katolików, 43 ewangelików i 6 izraelitów; istniała szkoła katolicka z 1 nauczycielem, kolatorem był właściciel majątku; istniały też folwark, młyn wiatrowy, sklep i kamieniołom piaskowca, który dostarczył 3 zestawy bloków ramy (stelażu) wielkiego pieca, każdy po 40 talarów Rzeszy, zatrudniał 2 robotników; ponadto – wg danych z 1840 r. – istniały fryszernia i cajniarnia – w Hucie Karola; działało 14 rzemieślników; do Kamienicy należały²²⁹:

- Drogobycza (Drogobitsch) – zamieszkała przez 1 kmiecia, 1 wolnego zagrodnika i 1 chałupnika
- Kamieńskie Młyny (Kaminitzer Mühlen, Na Młyny) – zamieszkane przez 13 kmieci i 1 chałupnika, posiadające zakład rolny, młyn wodny, ponadto folwark Waldhof pod polską granicą
- Okrąglik (Okronglik) – zamieszkały przez 6 chałupników
- Widawa (Christianenhof, Widawa) – folwark

W 1846 r. szkoła katolicka w Kamienicy liczyła 1 nauczyciela, 134 uczniów katolickich i 7 ewangelickich²³⁰. Fryszernia w Hucie Karola wyprodukowała 1500 cetnarów żelaza sztabowego. W spisie zakładów hutniczych nie wymieniono cajniarni, więc pomiędzy 1840 a 1846 r. została zamknięta²³¹.

Mieszkańcy gminy Kamienica w ramach pomocy dla pogorzalców z Kuczowa przekazali 13 fur długiej słomy, 40 fure połamanej słomy i 1 furę siana²³².

Mrocznym cieniem pokryły cały Górny Śląsk lata 1846–1848, kiedy to z głodu umarło prawie 55 tys. ludzi²³³.

Tabela 5: Zakłady hutnicze w powiecie lublinieckim w 1847 r.²³⁴

Rodzaj	Miejscowości
Wielkie piece	1) Brusiek, 2) Bzinica Stara Bąki, 3) Chwostek, 4) Dobrodzień, 5) Kalety, 6) Kokotek, 7) Kośmidry, 8) Lisów, 9) Miotek, 10) Molna, 11) Panoszków Pilawy, 12) Rzyce, 13) Tanina, 14) Wędzina Kierocie, 15) Zborowskie Brzegi
Fryszernie	1) Boronów, 2), 3) Boronów Doły, 4), 5), 6), 7) Brusiek, 8), 9) Brusiek Krywałd, 10), 11) Bzinica Stara, 12) Chwostek, 13), 14) Drutarnia, 15) Hadra, 16) Hadra Kij, 17), 18) Kalety, 19) Kamienica Huta Karola, 20), 21) Kokotek, 22), 23) Koszvice Pacyros, 24) Kuczów, 25) Ligota Dobrodzieńska, 26), 27) Lisów, 28) Makowczyce, 29) Miotek, 30) Mochała, 31) Mokrus, 32) Molna, 33) Panoszków (Kuźnica Sierakowska), 34) Panoszków Niwki, 35), 36) Pietraszów, 37), 38) Pietraszów Liszczok, 39) Posmyk, 40), 41) Pusta Kuźnica, 42) Szemrowice Śmiałków, 43) Tanina, 44) Warłów, 45) Wędzina Kierocie, 46) Zborowskie Dryndowe, 47) Zborowskie Stasiowe, 48) Zielona
Cajniarnie	1) Panoszków Pilawy; ponadto: Molna Mokrus w odbudowie, Wędzina Kierocie w budowie
Walcownie	1) Pusta Kuźnica

229 J.G. Knie, *Alphabetisch* [...] 1845, op. cit.

230 M. Żymierski, *Dzieje szkolnictwa w Lubszy* [...], op. cit., s. 14

231 L. Wachler, *Die Eisen-Erzeugung Oberschlesiens* [...], op. cit., s. 32–33

232 P. Kalinowski (red.), *Lublinitzer Kreisblatt. Wycinki prasowe z okolicy z Woźnik lata 1844–1853*, Kalety 2017, s. 22

233 A. Oleksik, *Silva rerum – pokłosie*, Jasienica 2011, s. 96

234 L. Wachler, *Die Eisen-Erzeugung Oberschlesiens* [...], op. cit., s. 30–37

W 1847 r. została zamknięta fryszernia w Hucie Karola²³⁵.

W 1848 r. Kamienica liczyła 810 mieszkańców²³⁶.

W 1850 r. król Prus Friedrich Wilhelm IV von Hohenzollern nadał konstytucję – Królestwo Prus stało się monarchią konstytucyjną²³⁷.

Rewolucja zwana Wiosną Ludów przyniosła od razu trwalsze pozytywne efekty na wsi. Zdecydowana postawa chłopów wymusiła na królu Prus ustawę uwłaszczającą wszystkie gospodarstwa chłopskie, co prawda za wykupem, ale dużo korzystniejszym niż dotąd i płaconym już nie konkretnemu panu, lecz specjalnemu bankowi²³⁸. Aż do 1865 r. trwała cała akcja²³⁹. W sprawę uwłaszczenia mocno angażował się Christian Minkus z Osi w ówczesnym powiecie oleskim. Ten przewodnik buntów chłopskich i walk socjalnych w pruskiej części Górnego Śląska był posłem Frankfurckiego Zgromadzenia Narodowego (1848–1849) – „jedynym [tam] prawdziwym chłopem”²⁴⁰.

W 1851 r. wzmiankowano kuźnię w Kamienicy²⁴¹.

Tabela 6: Podział administracyjno-terytorialny powiatu lublinieckiego z 1852 r.²⁴²

Jednostki	Miejscowości
Miasta	1) Dobrodzień 2) Lubliniec
Gminy	1) Babienica 2) Bogdała 3) Boronów 4) Brusiek 5) Bzinica Stara 6) Chwostek 7) Ciasna 8) Cieszowa 9) Dębowa Góra 10) Dolny Sadów 11) Draliny 12) Droniowice 13) Droniowiczki 14) Droniowiczki część miejska 15) Drutarnia 16) Dzielna 17) Glinica 18) Główny 19) Gosławice 20) Górny Sadów 21) Gwoździany 22) Hadra 23) Harbułowice 24) Jawornica 25) Jeżowa 26) Kalina 27) Kamienica 28) Klekotna 29) Kochanowice 30) Kochcice 31) Kokotek 32) Kolonia [Bieberstein] 33) Kolonia Lisów 34) Kolonia Strzebińska 35) Koszęcin 36) Kośmidry 37) Kuczów 38) Ligota Dobrodzieńska 39) Ligota Woźnicka 40) Lisowice 41) Lisów 42) Lubecko 43) Lubsza 44) Łagiewniki Małe 45) Łagiewniki Wielkie 46) Łany 47) Łysa Góra 48) Makowczyce 49) Molna 50) Niwy 51) Olszyna 52) Panoszków 53) Pawonków 54) Piasek 55) Pietraszów 56) Pludry 57) Psary 58) Pusta Kuźnica 59) Rusinowice 60) Rzędowice 61) Sieraków Śląski 62) Skrzydłowice 63) Solarnia 64) Steblów 65) Strzebiń 66) Szemrowice 67) Warłów 68) Wędzina 69) Wierzbie 70) Woźniki 71) Zamek Dobrodzień 72) Zamek Lubliniec 73) Zamek Woźniki 74) Zborowskie-Fabryka Zborowskie 75) Zielona 76) Zwóz-Rędzina
Obszary dworskie	1) Ciasna 2) Cieszowa 3) Dolny Sadów 4) Glinica 5) Górny Sadów 6) Gwoździany 7) Jawornica 8) Kochanowice 9) Kochcice 10) Koszęcin 11) Ligota Woźnicka-Zielona 12) Lubsza 13) Łagiewniki Wielkie 14) Panoszków 15) Pawonków 16) Rusinowice 17) Sieraków Śląski 18) Wędzina 19) Wierzbie 20) Zamek Dobrodzień 21) Zamek Lubliniec 22) Zamek Woźniki 23) Zborowskie 24) Zielona

Policyjny komunikat z 1852 r. pokazał, ówczasnie na jakiej stopie żyli nauczyciele szkolnictwa ludowego²⁴³.

235 Idem, *Die Eisen-Erzeugung Niederschlesien und der Grafschaft Glatz* [...], Oppeln 1848, s. 67

236 P. Kalinowski (red.), *Lublinitzer* [...], op. cit., s. 33

237 M. Czapliński, *Dzieje* [...], op. cit., s. 350

238 Ibidem s. 313

239 J. Krasuski, *Historia* [...], op. cit., s. 92–93

240 V. Valentin, *Geschichte der deutschen Revolution 1848–49*, t. 2, Berlin 1931, s. 11; [G. Szyniec, Ch. Weidel], *Christian Minkus*, [w:] „Cajtung” 2011, nr 3, s. 6

241 P. Kalinowski (red.), *Lublinitzer* [...], op. cit., s. 77

242 Zob.: przypis 187

243 P. Kalinowski (red.), *Lublinitzer* [...], op. cit., s. 85

[...] włamano się do mieszkania nauczyciela Pauly w Kamienicy, skąd skradziono: 1) czarną marynarkę, 2) nowy czarny frak, 3) nowe czarne spodnie, 4) cztery koszule damskie z wyszytym inicjałem IS, 5) trzy lniane koszule męskie z wyszytym inicjałem CP, 6) trzy małe i trzy większe koszule dziecięce, 7) czerwone i niebieskie ubranie na pościel, 8) 12 funtów pierza, 9) 4 funty wosku i formę do robienia świec, 10) jedną gęś z chlewa.

W 1853 r. utworzono w powiecie lublinieckim 3 okręgi synagog: I. Lubliniec, II. Dobrodzień, III. Cieszowa. Żydów z Kamienicy przyporządkowano do ostatniego z nich²⁴⁴.

W 1855 r. Kamienica liczyła 810 mieszkańców²⁴⁵.

Tabela 7: Zakłady górnicze i hutnicze w powiecie lublinieckim²⁴⁶

Rodzaj	Miejscowości
1857 r.: kopalnie rud żelaza	1) Boronów (Zumpy), 2) Kolonia Lisów, 3) Panoszków, 4) Zborowskie
1857 r.: wielkie piece	1) Brusiek, 2) Bzinica Stara Bąki, 3) Chwostek, 4) Dobrodzień, 5) Kalety, 6) Kokotek, 7) Miotek, 8) Molna, 9) Panoszków Pilawy, 10) Wędzina Kierocie, 11) Zborowskie Brzegi
1857 r.: fryszerie	1) Boronów, 2) Boronów Doły, 3), 4) Brusiek, 5) Brusiek Krywałd, 6) Bzinica Stara, 7) Chwostek, 8) Drutarnia, 9) Hadra, 10) Hadra Kij, 11) Kalety, 12) Kokotek, 13) Koszwice Pacyros, 14) Kuczów, 15) Ligota Dobrodzieńska, 16) Lisów, 17) Makowczyce, 18) Mochała, 19) Molna Plaszczok, 20) Panoszków Niwki, 21) Pietraszków, 22) Pietraszków Liszczok, 23) Posmyk, 24), 25) Pusta Kuźnica, 26) Tanina, 27), 28) Warłów, 29) Wędzina Kierocie, 30) Zborowskie Dryndowe, 31) Zborowskie Stasiowe
1857 r.: cajiarnie	1) Dobrodzień
1857 r.: walcownie	1) Pusta Kuźnica
1858 r.: wapienniki	1) Cieszowa, 2) Kochanowice, 3) Kochcice, 4) Lubecko, 5) Lubsza, 6) Molna, 7) Pawonków, 8) Skrzydłowice, 9) Woźniki

Tabela 8: Rzemieślnicy w powiecie lublinieckim²⁴⁷

Rodzaj	Liczba
1858 r.: młynarze	30
1859 r.: bednarze, kołodzieje, stolarze, szklarze, tokarze	19
1859 r.: dziewiarze, farbiarze, powroźnicy, tkacze	16
1859 r.: garbarze, kuśnierze, rymarze, siodłarze	16
1859 r.: garnkarze	18
1859 r.: hydraulicy, kowale, kotlarze (miedziarze), ślusarze	30
1859 r.: kapelusznicy, krawcy	17
1859 r.: pantoflarze, szewcy	13
1859 r.: piekarze	12

244 Ibidem, s. 109

245 F. Triest, *Topographisches [...]*, op. cit., s. 427

246 Th. Schück, *Gewerbe-Statistik von Preußen*, t. 2, *Ober-Schlesien*, Iserlohn 1860, s. 328, 380–381, 384, 388–390, 392, 469

247 Ibidem, s. 435

Rodzaj	Liczba
1859 r.: rzeźnicy	12

W 1861 r. Kamienica liczyła 886 mieszkańców, w tym 846 katolików, 37 ewangelików i 3 izraelitów. Stało 128 budynków mieszkalnych, 1 szkoła katolicka, 2 budynki komercyjne i 65 budynków rolniczych²⁴⁸.

W 1864 r. majątek po zmarłym ojcu Karlu, obejmujący obszar dworski Kamienica (z Widawą) we władztwie Lubsza, odziedziczył książę Guido Henckel von Donnersmarck²⁴⁹.

Tego roku wśród jednostek osadniczych gminy Kamienica wykazano Pieczuch²⁵⁰. W istocie, nazwisko Piecuch było w okolicy notowane²⁵¹.

Wg publikacji z 1865 r. Kamienica (Kaminitz) dzieliła się na wieś i majątek, czyli gminę i obszar dworski, leżała w okręgu policyjnym Lubsza. Do wsi należały przysiółki Drogobycza (Drogobicz), Kamięńskie Młyny (Młyny) i Okrąglik (Okronglik). Liczyła ona 31 półkmiaci, 27 zagrodników i 45 chałupników posiadających w sumie 2317 mórg gruntów ornych, 266 mórg łąk i 1326 mórg innych gruntów. Wydajność gleby była zwykle niska, uprawiano prawie tylko zboże i kartofle. Hodowano 50 koni, 10 wołów i 150 krów. W słabym ruchu utrzymywano 2 młyny. Gmina płaciła rocznie 119 talarów podatku gruntowego, 333 talary podatku klasowego i 17 talarów podatku przemysłowego. Szkoła katolicka była w dobrym stanie technicznym, liczyła 1 nauczyciela i 140 uczniów.

Stanowiący władztwo Lubsza majątek należał do księcia Guido Henckel von Donnersmarck, otaczał gminy Babienica, Kamienica, Kolonia Strzebińska, Kuczów, Lubsza, Piasek i Psary, obejmował obszary dworskie Babienica, Kamienica, Lubsza i Psary. Liczył on 18.750 mórg, w tym m.in. 3685 mórg gruntów ornych, 365 mórg łąk, 750 mórg innych gruntów oraz 12.950 mórg lasów. Gleba – jak i w Kamienicy – była w większości przeciętna, składała się z piasku, gliny i gliny marglistej, uprawiano wszystkie rodzaje zbóż, łubin, kartofle i trochę kapusty. Hodowano 40 koni, 72 woły, 44 krowy, 76 jałowizny i 2150 owiec²⁵².

W 1865 r. otwarto prywatną elementarną szkołę żydowską w Woźnikach. Była czynna co najmniej do 1884 r., po czym jako jedyna szkoła żydowska w powiecie lublinieckim pozostała takowa w Dobrodzieniu²⁵³.

W 1867 r. książę Guido Henckel von Donnersmarck ustanowił fideikomis Żyglinek²⁵⁴. Obejmował on obszary dworskie we władztwie Lubsza, a więc Babienica (ze Zdzieradowcem), Kamienica (z Widawą), Lubsza (z Piaskiem i Szyjnowem) i Psary, ponadto Kuczów (z Kaletami), Ligota Woźnicka, Woźniki (leśny), Zamek Woźniki i Zielona; w 1894 r. były one wspólnie określane jako władztwo Lubsza-Woźniki, liczące 8700 ha, w tym 719 ha w Kamienicy²⁵⁵. W 1909 r. w miejsce Kuczowa pojawiły się Kalety²⁵⁶. W 1910 r. nie stosowano już pojęcia władztwa, tylko fideikomis, liczący 8920 ha, w tym 723 ha w Kamienicy²⁵⁷.

248 F. Triest, *Topographisches* [...], op. cit.

249 [J. Perthes], *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser*, Gotha 1896, s. 456

250 *Die Ergebnisse der Grund- und Gebäudesteueranlagung im Regierungsbezirk Oppeln*, cz. 7, Kreis Lublinitz, Berlin 1868, s. 17

251 B. Szczech, *Szkice* [...], op. cit., s. 31–32

252 F. Triest, *Topographisches* [...], op. cit., s. 458

253 P. Kalinowski (red.), *Amtsblatt* [...], op. cit., s. 58, 81, 92

254 [J. Perthes], *Gothaisches* [...], op. cit.

255 W. Korn (red.), *Schlesisches Güter-Adreßbuch*, Breslau 1894, s. 392–393

256 *Nah und fern*, [w:] „Der oberschlesische Wanderer” 1909, nr 51, s. 6

257 W. Korn (red.), *Schlesisches Güter-Adreßbuch*, Breslau 1917 s. 530–531

Po ogłoszeniu w 1870 r. na pierwszym soborze watykańskim dogmatu o nieomyślności papieża kanclerz Rzeszy Otto von Bismarck rozpoczął Kulturkampf – szereg działań mających na celu osłabienie Kościoła rzymskokatolickiego²⁵⁸.

W 1871 r. utworzono Cesarstwo Niemieckie. Król Prus Wilhelm I von Hohenzollern przyjął tytuł cesarza niemieckiego, co oznaczało zjednoczenie państw niemieckich pod berłem pruskim²⁵⁹. Utworzenie nowej Rzeszy witano salwami artyleryjskimi²⁶⁰.

Tego roku gmina Kamienica liczyła 946 mieszkańców, w tym 934 katolików, 4 ewangelików i 8 izraelitów, 465 mężczyzn i 481 kobiet, 298 dzieci do 10. roku życia i 648 ludzi starszych, 537 miejscowych i 409 przybyłych. Wśród tych od 10. roku życia 329 potrafiło czytać i pisać, 319 było analfabetami. Wśród wszystkich był 1 ślepy, 1 głuchoniemy i 1 chory psychicznie. Narodowość pruską zadeklarowało 938 mieszkańców, inną – 8. Ludzie ci tworzyli 178 rodzinnych gospodarstw domowych i 2 samotne. Stało 136 budynków mieszkalnych. Gmina składała się z 5 jednostek osadniczych²⁶¹:

- Kamienica (Kaminitz) – wieś licząca 527 mieszkańców i 77 domów
- Huta Karola (Karlshütte) – dwór chłopski liczący 94 mieszkańców i 12 domów
- Drogobycza (Drogobitsch) – kolonia licząca 43 mieszkańców i 6 domów
- Kamieńskie Młyny (Kaminitzmühlen) – liczące 201 mieszkańców i 29 domów
- Okrąglik (Okronglik) – przysiółek liczący 81 mieszkańców i 12 domów

Obszar dworski liczył 55 mieszkańców, w tym 51 katolików i 4 ewangelików, 28 mężczyzn i 27 kobiet, 15 dzieci do 10. roku życia i 40 ludzi starszych, 19 miejscowych i 38 przybyłych. Wśród tych od 10. roku życia 23 potrafiło czytać i pisać, 17 było analfabetami. Wszyscy zadeklarowali narodowość pruską. Ludzie ci tworzyli 11 rodzinnych gospodarstw domowych. Stało 5 budynków mieszkalnych. Obszar dworski składał się z 2 jednostek osadniczych – folwarków²⁶²:

- Kamienica (Kaminitz) z 4 domami
- Widawa (Christianshof) z pojedynczą zagrodą

Warto zauważyć, że łącznie w 1871 r. Kamienica liczyła 1001 mieszkańców.

W 1872 r. zreformowano szkolnictwo. Szkoły ludowe pozostały wyznaniowe, jednak otrzymały państwowy nadzór. Nadal też były instytucją ściśle klasową, przeznaczoną dla najniższych warstw społecznych, wobec których wykazywano wiele troskliwości, by poziom wykształcenia elementarnego nie był za wysoki. W programie był język niemiecki, geometria, rachunki, realia, religia, rysunki, śpiew oraz gimnastyka lub robótki ręczne. Realia obejmowały lekcje fizyki, geografii, historii i przyrody. Rozszerzono program nauki języka niemieckiego poprzez wprowadzenie niektórych poematów narodowych oraz życiorysów pisarzy i poetów okresu poreformacyjnego. Zniesiono pamięciowe nauczanie ceremonii liturgicznych, tekstów ewangelii niedzielnych, a liczbę wykuwanych na pamięć pieśni religijnych zmniejszono do 20. Do kompletu w 1875 r. zniesiono obowiązek zbiorowego uczęszczania uczniów na niedzielne nabożeństwa, a w 1876 r. zakazano włączania klas i szkół do procesji²⁶³.

258 M. Czapliński, *Dzieje* [...], op. cit., s. 355–357

259 J. Krasuski, *Historia* [...], op. cit., s. 53–56

260 M. Czapliński, *Dzieje* [...], op. cit., s. 353

261 *Die Gemeinden und Gutsbezirke des Preussischen Staates und ihre Bevölkerung*, t. 5, Provinz Schlesien, Berlin 1874, s. 320–321

262 *Ibidem*, s. 324–325

263 Ł. Borodziej, *Polityka szkolna Prus 1871–1878*, [w:] „Rozprawy z dziejów oświaty” 1970, t. 13, s. 58–59, 62–63, 65, 68, 76

Tabela 9: Większe zakłady przemysłowe w powiecie lublinieckim wg publikacji z 1873 r.²⁶⁴

Rodzaj	Miejscowości
Kopalnie rud żelaza	1) Kolonia Lisów, 2) Molna, 3) Zborowskie
Wielkie piece	1) Brusiek, 2) Molna, 3) Panoszków Pilawy, 4) Wędzina Kierocie, 5) Zborowskie Brzegi
Fryszernie	1) Brusiek, 2) Brusiek Krywałd, 3) Chwostek, 4) Drutarnia, 5) Ligota Dobrodzieńska, 6) Mochała, 7) Molna Plaszcok, 8) Panoszków Niwki, 9) Tanina, 10) Zborowskie Dryndowe lub Zborowskie Stasiowe
Walcownie	1) Pusta Kuźnica
Browary	1) Dobrodzień
Cegielnie	1) Koszęcin
Gorzelnie	1) Ciasna, 2) Dobrodzień, 3) Droniowice, 4) Głowczyce [?], 5) Ligota Dobrodzieńska, 6) Woźniki
Fabryki łyżek	1) Mochała
Fabryki rur	1) Koszęcin

Odkrycie bogatych złóż węgla kamiennego na Górnym Śląsku i zastosowanie go w hutnictwie spowodowało odejście od produkcji żelaza w oparciu o węgiel drzewny. Sukcesywnie zamykano huty oparte na starej, nieopłacalnej technologii a budowano je w nowej i tam, gdzie były kopalnie węgla kamiennego. Okolice Bytomia i powstających Katowic stały się centrum nowego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego²⁶⁵. Czas potęgi hutniczej ziemi lublinieckiej, na której była skoncentrowana 1/3 górnośląskich zakładów hutniczych, na której powstały też podwaliny nowoczesnego hutnictwa europejskiego, bezpowrotnie przemijał²⁶⁶. Żeby w pełni zrozumieć przyczyny likwidacji miejscowych zakładów hutniczych wystarczy przykład: pełne przetworzenie 12 ton surówki we fryszerni trwało 3 tygodnie, w piecu pudlingarskim – 3 dni, w piecu Bessemera – 20 (dwadzieścia) minut...²⁶⁷

W powiecie lublinieckim dawny dobrobyt zanikł, zawitała bieda. Ludzi napadały bandy, grasowali złodzieje²⁶⁸. I przemytnicy: w 2. poł. XIX w. przez granicę państwową na wschodnim skraju powiatu lublinieckiego szmuglowano z Niemiec do Polski cukier i droższe tkaniny (jedwab), wyroby ze złota i srebra, a w odwrotnym kierunku – zboże, papierosy i kawior; przemycano też ludzi szukających pracy w Niemczech²⁶⁹. W 1877 r. w Hucie Karola doszło do strzelaniny żołnierzy z przemytnikami; jeden z przemytników zginął na miejscu, drugi został ranny²⁷⁰. W 1892 r. na mieszkańców Huty Karola napadli żołnierze rosyjscy i tak samo rozpętała się strzelanina; ranni zostali kobieta i dziecko²⁷¹. Mieszkańcy powiatu lublinieckiego masowo poszukiwali pracy w kopalniach i hutach

264 *Adressbuch des Grundbesitzes in der Provinz Schlesien [...]*, cz. III, *Regierungsbezirk Oppeln*, Berlin 1873, s. 42–51

265 R. Sękowski, *Stosunki [...]*, op. cit., s. 58

266 E. Goszyk, *Miotek [...]*, op. cit, s. 18

267 J. Tyrol, *Nad Liswartą [...]*, op. cit., s. 94

268 J. Kosytorz (red.), *Kronika Szkolna i Gminna Zborowskiego (Zborowski). Powiat Lublinieck. Rejencja Opolska, Zborowskie 2013*, s. 14 (K.P. Reschka)

269 J. Tyrol, *Nad Liswartą [...]*, op. cit., s. 125–126

270 P. Kalinowski (red.), *Co pisał Katolik o Lublińcu, lata 1869–1899*, Kalety 2013, s. 15

271 Idem (red.), *Co pisał Katolik o Woźnikach i okolicy, wycinki prasowe z lat 1870–1922*, Woźniki 2012, s. 37

GOP²⁷².

W 1874 r. w prowincji śląskiej wdrożono ordynację powiatową z 1872 r. oraz zniesiono okręgi policyjne, zastępując je okręgami urzędowymi, którym powierzono wyjętą spod pańskiej ręki władzę policyjną; ulokowano je w administracji między powiatami a gminami i obszarami dworskimi. Kamienica – wraz z Babienicą, Lubszą i Psarami – została objęta granicami okręgu urzędowego Lubsza²⁷³.

Tabela 10: Podział administracyjno-terytorialny powiatu lublinieckiego (bez okręgów urzędowych) z 1874 r.²⁷⁴

Jednostki	Miejscowości
Miasta	1) Dobrodzień 2) Lubliniec 3) Woźniki
Gminy	1) Babienica 2) Bogdala 3) Boronów 4) Brusiek 5) Bzinica Stara 6) Chwostek 7) Ciasna 8) Cieszowa 9) Dolny Sadów 10) Draliny 11) Droniowice 12) Droniowiczki 13) Drutarnia 14) Dzielna 15) Glinica 16) Główny Sad 17) Gosławice 18) Górny Sadów 19) Gwoździany 20) Hadra 21) Harbułtowie 22) Jawornica 23) Jeżowa 24) Kalina 25) Kamienica 26) Klekotna 27) Kochanowice 28) Kochcice 29) Kokotek 30) Kolonia [Bieberstein] 31) Kolonia Lisów 32) Kolonia Strzebińska 33) Koszęcin 34) Kośmidry 35) Kuczów 36) Ligota Dobrodzieńska 37) Ligota Woźnicka 38) Lisowice 39) Lisów 40) Lubecko 41) Lubsza 42) Łagiewniki Małe 43) Łagiewniki Wielkie 44) Łany 45) Makowczyce 46) Molna 47) Olszyna 48) Panoszków 49) Pawonków 50) Piasek 51) Pietraszów 52) Pludry 53) Psary 54) Pusta Kuźnica 55) Rusinowice 56) Rzędowice 57) Sieraków Śląski 58) Skrzydłowice 59) Solarnia 60) Steblów 61) Strzebiń 62) Szemrowice 63) Warłów 64) Wędzina 65) Wierzbie 66) Zamek Lubliniec 67) Zamek Woźniki 68) Zborowskie 69) Zielona 70) Zwóz-Rędzina
Obszary dworskie	1) Babienica 2) Boronów 3) Brusiek 4) Bzinica Stara 5) Chwostek 6) Ciasna 7) Cieszowa 8) Czarny Las 9) Dolny Sadów 10) Draliny 11) Droniowiczki 12) Drutarnia 13) Dzielna 14) Glinica 15) Górny Sadów 16) Gwoździany 17) Hadra 18) Harbułtowie 19) Jawornica 20) Jeżowa 21) Kalina 22) Kamienica 23) Kochanowice 24) Kochcice 25) Koszęcin 26) Kośmidry 27) Lubecko 28) Lubsza 29) Łagiewniki Małe 30) Łagiewniki Wielkie 31) Łany 32) Molna 33) Olszyna 34) Panoszków 35) Pawonków 36) Pludry 37) Polski Las 38) Psary 39) Pusta Kuźnica 40) Rusinowice (część J.M. v. Renard) 41) Rusinowice (część K. zu Hohenlohe-Ingelfingen) 42) Sieraków Śląski 43) Skrzydłowice 44) Solarnia 45) Steblów 46) Strzebiń 47) Wędzina 48) Wierzbie 49) Zamek Dobrodzień 50) Zamek Lubliniec 51) Zborowskie 52) Zielona
Leśne obszary dworskie	1) Boronów 2) Koszęcin 3) Lubsza 4) Woźniki

Również w 1874 r. utworzono urzędy stanu cywilnego. Gminę Kamienica obejmującą Drogobyczę, Hutę Karola, Kamienicę, Kamięnskie Młyny i Okrąglik oraz obszar dworski Kamienica obejmujący folwarki Kamienica i Widawa przyporządkowano USC w Lubszy²⁷⁵.

Parafię ewangelicką w Piasku przełączono z diecezji pszczyńskiej do diecezji gliwickiej²⁷⁶.

W 1880 r. władze powiatu lublinieckiego postanowiły zbudować kilka dróg publicznych, w tym Kamienica – Babienica – Psary. Była to pierwsza utwardzona droga w Kamienicy. W Psarach połączyła się z książęcą drogą prywatną Świerklaniec Ostroźnica – Strzebiń.

272 R. v. Decker, *Das Reichs-Postgebiet. Topographisch-statistisches Handbuch* [...], t. 1, Berlin 1878, s. 222, 253

273 Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Oppeln z 1874 r., fragm. 10, ekstra dod. nr 2, s. 93–96

274 Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Oppeln z 1874 r., fragm. 39, dod. nadzw. nr 6, s. 25–30

275 Ibidem, s. 29

276 D. Neß, *Schlesisches Pfarrerbuch*, t. 5, Oberschlesien. Ostschlesien, Leipzig 2015, s. 11

Obydwie drogi były płatne²⁷⁷.

W 1883 r. na wieży kościoła katolickiego w Lubszy zawieszono 2 dzwony. Gmina Kamienica uściła na ten cel składkę ponad 180 marek. Nowe dzwony, w sumie trzeci i czwarty, o wadze 3 i 4 cetnarów, zawisły obok najstarszego z 1536 r. o wadze 10 cetnarów i drugiego o wadze 4 cetnarów. Ponadto była sygnaturka w kaplicy pw. św. Antoniego²⁷⁸.

Sygnaturka była też w Kamienicy, miała bić na alarm w razie pożaru. Nie przetrwała do dzisiaj, została zniszczona²⁷⁹.

Na mapie z 1883 r. w obrębie Kamienicy są widoczne:

- Drogobycza (Drogobitsch)
- Huta Karola (Karlshütte)
- Kamienica (Kaminitz) – folwark
- Kaminitzmühlen (Kamieńskie Młyny) – 2 młyny wodne
- Okrąglik (Okronglik)

W Widawie jest widoczna działka, ale brak budynków i podpisu²⁸⁰. Wygląda, że zagrodę zburzono, jako zbędną, zwłaszcza że prawdopodobnie już w 1860 r. Nadleśnictwo Kamienica przeniesiono z Widawy do Zielonej i konsekwentnie przemianowano je na Nadleśnictwo Zielona²⁸¹.

W 1884 r. do powiatu lublinieckiego dotarła pierwsza linia kolejowa – odnoga Kolei Prawego Brzegu Odry, docelowo łączącej stolicę Śląska z Dziedzicami w austro-węgierskiej części Górnego Śląska²⁸².

W 1885 r. gmina Kamienica zajmowała powierzchnię 1139 ha, w tym 649 ha gruntów ornych, 111 ha łąk, 52 ha lasów; liczyła 837 mieszkańców, w tym 832 katolików, 1 ewangelika i 4 izraelitów, 397 mężczyzn i 440 kobiet. Ludzie ci tworzyli 175 gospodarstw domowych. Stało 138 budynków mieszkalnych. Gmina składała się z 5 jednostek osadniczych²⁸³:

- Kamienica (Kaminitz) – wieś licząca 461 mieszkańców i 75 domów
- Huta Karola (Karlshütte) – kolonia licząca 68 mieszkańców i 10 domów
- Drogobycza (Drogobitsch) – kolonia licząca 47 mieszkańców i 8 domów
- Kamieńskie Młyny (Kaminitzmühlen) – kolonia licząca 191 mieszkańców i 30 domów
- Okrąglik (Okronglik) – kolonia licząca 70 mieszkańców i 15 domów

Obszar dworski zajmował powierzchnię 707 ha, w tym 383 ha gruntów ornych, 42 ha łąk, 98 ha lasów; liczył 42 mieszkańców, w tym 40 katolików i 2 ewangelików, 18 mężczyzn i 24 kobiety. Ludzie ci tworzyli 9 gospodarstw domowych. Stało 5 budynków mieszkalnych. Obszar dworski składał się z 2 jednostek osadniczych²⁸⁴:

- Kamienica (Kaminitz) – folwark liczący 39 mieszkańców i 4 domy
- dom rybaka (Fischerhaus) – liczący 3 mieszkańców

W 1886 r. Kamienica, dotychczas obsługiwana przez pocztę w Woźnikach, otrzymała własną placówkę pocztową. Działała tylko 2 lata, ponieważ w 1888 r. utworzono pocztę w

277 P. Kalinowski (red.), *Amtsblatt* [...], op. cit., s. 75–76

278 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 122–123

279 P. Kalinowski, *Dzieje wioski Kuczów*, Kalety 2015, s. 38

280 *Meßtischblatt*, ark. nr 3148, *Koschentin*, 1883 (mapa); ark. nr 3149, *Ellguth*, 1883 (mapa)

281 E. Goszyk. *Miotek* [...], op. cit., s. 88

282 *Statistische Nachrichten von den Eisenbahnen des Vereins Deutscher Eisenbahn-Verwaltungen für das Etats-Jahr 1882*, Berlin 1884, s. 163

283 *Gemeindelexikon für das Königreich Preussen*, t. 6, *Provinz Schlesien*, Berlin 1887, s. 366–367

284 *Ibidem*, s. 370–371

Lubszy²⁸⁵.

W 1889 r. z powodu nadzwyczajnej posuchy wyschły po części wszystkie okoliczne rzeki i strumyki. Martwe ryby i raki roznosiły nieznośny smród. Nie inaczej było na Zimnej Wodzie²⁸⁶.

W 1890 r. księżę Guido Henckel von Donnersmarck wystąpił o nadanie górnicze złoża rud siarki Kaminitz I o powierzchni 218 ha, w granicach gmin Kamienica i Ligota Woźnicka²⁸⁷.

W 1891 r. podpalacz trawił ogniem folwark w Kamienicy. Jednego dnia wybuchł pożar w oborze i stajni, drugiego – w owczarni²⁸⁸.

Tabela 11: Schematyzm parafii katolickiej w Lubszy z 1891 r.²⁸⁹

Miejscowość	Liczba katolików	Liczba ewangelików	Liczba izraelitów	Razem
Babienica	537	12	9	558
Kalety, Kuczów, Zawodzie	601	48	23	672
Kamienica	861	2	7	870
Kolonia Strzebińska	115	35	0	150
Ligota Woźnicka	850	7	16	873
Lubsza	651	8	20	679
Piasek	157	83	0	240
Psary	621	7	15	643
Razem	4393	202	90	4685

W 1892 r. w prowincji śląskiej wprowadzono nową ordynację dla gmin wiejskich, która przyznała im prawa samorządu²⁹⁰.

Tego roku utworzono w Woźnikach filię cieszowskiej gminy żydowskiej. W 1904 r. filię poddano pod zarząd gminy lublinieckiej²⁹¹.

W 1893 r. zawiązało się w Kamienicy stowarzyszenie opieki nad biednymi²⁹². Ile czasu działało – nie wiadomo.

Od końca XIX w. nastąpił kolejny zmasowany wyrąb drewna, na które czekały górnośląskie kopalnie. Od tego czasu przez około 100 lat z kolejowych składnic drewna, najpierw z koszęcińskiej, a potem również z boronowskiej wywieziono tysiące wagonów „kopalniaków” oraz spore ilości „papierówki” – między innymi do fabryki w Kaletach²⁹³.

Na początku XX w. jeden z młynów w Kamieńskich Młynach przebudowano z wodnego na wodno-turbinowy²⁹⁴.

285 P. Kalinowski (red.), *Amtsblatt* [...], op. cit., s. 83, 86

286 E. Goszyk, *Kartki* [...], op. cit., s. 28

287 P. Kalinowski (red.), *Amtsblatt* [...], op. cit., s. 89

288 Idem (red.), *Co pisał Katolik o Lublińcu* [...], op. cit., s. 40

289 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 97

290 S. Olszewski (red.), *Ordynacja dla gmin wiejskich z 3-go lipca 1891 r. i ustawy dodatkowe*, Katowice 1927, s. 14

291 W. Jaworski, *Ludność żydowska w województwie śląskim w latach 1922–1939*, Katowice 1997, s. 27

292 „Lublinitzer Kreisblatt” 1894, cz. 10, s. 63

293 D. Gołąbek, *Z historii* [...], op. cit.

294 Uchwała nr 101/XI/2015 Rady Miejskiej w Woźnikach z dnia 29 października 2015 r. w sprawie zatwierdzenia Aktualizacji Planu Odnowy Miejscowości Kamieńskie Młyny na lata 2015–2020

W 1903 r. „Lublinitzer Kreisblatt” opublikował głos niemieckiego związku kombatantów w sprawie kielkującego na Śląsku polskiego ruchu narodowego²⁹⁵.

Kriegerverband nawołuje, by nie słuchać polskiej propagandy i nie dopuścić do rozłamu. Stwierdza się, że Śląsk nigdy nie należał do Polski, a Polska nie istnieje od 1795 roku. Wrocław, 1 maja 1903

Tego roku dość znacznych spustoszeń w okolicznych lasach dokonała natura. W ciągu zaledwie 3 dni spadły ogromne ilości śniegu, który po kilku dniach stopniał. Lasy były usłane śniegłomami. Lichsze gatunki oddawano ludziom prawie za darmo. A ponieważ miejscowi wszystkiego spotrzebować nie mogli, więc kilka tysięcy fur zabrali obywatele rozbiorowej Polski, zaopatrując się na kilka lat w drewno opałowe. W 1912 i 1926 r. natura w podobny sposób przypominała o sobie²⁹⁶.

W 1904 r. mieszkańcy pod przywództwem zarządu gminy Kamienica wystosowali do katolickiego zarządu kościelnego w Lubszy protest przeciwko dziesięcinie²⁹⁷.

Kaminitz, den 5. August 1904

Do Katolickiego Zarządu Kościel[nego] w Lubszy

Niżej podpisani protestujemy przeciw od Kościelnego zarządu ustanowionego podatku kościelnego, że gmina Kamienicka nie jest w stanie większych ciężarów ponosić, zwłaszcza z następujących przyczyn:

1. W tym roku mamy koszta budowy nowej szkoły w Kamieńskich Młynach ponosić.

2. W następnych latach mamy koszta od przełożenia pól do płacenia.

3. Przez dwa przeszłe lata nie mieliśmy z pól żadnych dobrych zbiorów, żebyśmy mogli pokryć nasze rodzinne potrzeby, a tegoroczne żniwo wypadło wcale gorzej, tak, że się w tym roku musimy po za uszy zadłużyć.

My żądamy katolicki zarząd kościelny o skasowanie tego ustanowionego podatku kościelnego, w przeciwnym razie czujemy się przymuszeni do wyższej władzy udać.

Wszystkie kościelne reparacyjne jako też budowlane koszta są my w pogotowiu za przesłaniem podziału złożyć, i do rąk zarządowi kościelnemu przesłać.

[W tym miejscu ten sam tekst lecz w języku niemieckim]

Der Gemeindevorstand:

Ludwig Wojsyk, Franc Garus

Die Gemeinde Einfassen:

[76 nazwisk]

W 1905 r. zbudowano szkołę katolicką w Kamieńskich Młynach²⁹⁸. Zagadką pozostaje, skąd ona znalazła się na wydanej w 1883 r., tj. 22 lata wcześniej mapie²⁹⁹. Tym bardziej, że dopiero w 1899 r. podjęto decyzję o tym, aby dzieci z Kamieńskich Młynów, Huty Karola i Pakuł chodziły w przyszłości do jednej placówki, która zostanie wzniesiona na tym obszarze. Jak na razie te z zachodniej części Kamieńskich Młynów uczęszczały do Kamienicy, natomiast ze wschodniej – do Ligoty Woźnickiej. Budowę dofinansował Skarb Państwa za pośrednictwem rejencji opolskiej. Gmach szybko okazał się za mały i w 1911 r.

295 E. Goszyk, *Kartki [...]*, op. cit., s. 31

296 D. Gołąbek, *Z historii [...]*, op. cit.; E. Goszyk, *Kartki [...]*, op. cit., s. 30-31; J. Tyrol, *Nad Liswartą [...]*, op. cit., s. 69

297 B. Szczech, *Lubsza 1314-2014 [...]*, op. cit., s. 169-170

298 Idem, *Szkice [...]*, op. cit., s. 59

299 *Meßtischblatt*, ark. nr 3149, *Ellguth*, 1883 (mapa)

dobudowano jedno pomieszczenie³⁰⁰.

W 1910 r. gmina Kamienica zajmowała powierzchnię 1148 ha, liczyła 925 mieszkańców, w tym 32 katolików i 17 izraelitów – mówiących po niemiecku oraz 876 katolików mówiących po polsku, 454 mężczyzn i 471 kobiet. Ludzie ci tworzyli 175 rodzinnych gospodarstw domowych i 13 samotnych. Stało 146 budynków mieszkalnych i 3 budynki komercyjne³⁰¹.

Gmina składała się z 5 jednostek osadniczych³⁰²:

- Kamienica (Kaminitz) – wieś licząca 503 mieszkańców, posiadająca pocztę w Lubszy
- Huta Karola (Karlshütte) – kolonia licząca 80 mieszkańców, posiadająca pocztę w Lubszy
- Drogobycza (Drogobitsch) – kolonia licząca 56 mieszkańców, posiadająca pocztę w Boronowie
- Kamieńskie Młyny (Kaminitzmühlen) – kolonia licząca 218 mieszkańców, posiadająca pocztę w Lubszy
- Okrąglik (Okronglik) – kolonia licząca 68 mieszkańców, posiadająca pocztę w Boronowie

Obszar dworski Kamienica zajmował powierzchnię 706 ha, liczył 39 mieszkańców, w tym 31 katolików mówiących po polsku i 8 nieznanego wyznania mówiących po niemiecku i w innych językach, 21 mężczyzn i 18 kobiet. Ludzie ci tworzyli 8 rodzinnych gospodarstw domowych. Stały 3 budynki mieszkalne³⁰³.

Tego roku w innym źródle znów wykazano folwark Widawa (Christianhof)³⁰⁴.

W 1913 r. zawiązało się Lokalne Towarzystwo Gospodarcze w Kamienicy, którego zadaniem było podnoszenie kultury rolnej wśród miejscowych gospodarzy³⁰⁵. Ile czasu działało – nie wiadomo.

Tego roku z inicjatywy kierownika szkoły katolickiej w Kamienicy zorganizowano w Lubszy wielki festyn z okazji stulecia wyzwolenia Królestwa Prus spod napoleońskiego jarzma³⁰⁶.

Nie sposób ustalić liczbę mieszkańców Kamienicy, którzy oddali swoje życie „za króla i ojczyznę” podczas I wojny światowej. Ani nawet w poprzednich: szlęzwicko-holsztyńskiej 1848–1851, duńsko-pruskiej 1864, austriacko-pruskiej 1866, czy francusko-pruskiej 1870–1871. Fragmentaryczny obraz dają usunięte po 1922 r. tablice pamiątkowe z kościołów w Lubszy i Piasku. Na jednej tablicy w Lubszy wyryto nazwiska trzech mężczyzn z Kamienicy, którzy zginęli podczas wojen napoleońskich – jeden z nich w Erfurcie, drugi w bitwie pod Dreznem. Na dwóch innych – nazwiska mężczyzn, którzy zmarli po kampanii; z dających się odczytać inskrypcji dochodzi kolejnych siedmiu mężczyzn z Kamienicy³⁰⁷.

300 M. Żymierski, *Dzieje szkolnictwa w Kamieńskich Młynach (od 1905 do 2016)*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2019, nr 2, s. 11–12

301 *Gemeindelexikon für die Regierungsbezirke Allenstein, Danzig, Marienwerder, Posen, Bromberg und Oppeln*, z. 6, Berlin 1912, s. 40

302 E. Uetrecht (red.), *Meyers Orts- und Verkehrs-Lexikon des Deutschen Reichs*, wyd. 5, Leipzig–Wien 1912, s. 377, 410, 912, 932

303 *Gemeindelexikon* [...], op. cit., s. 42

304 *Adreßbücher des Grundbesitzes für das Deutsche Reich*, t. 1, *Adreßbuch des Schlesischen Grundbesitzes*, Berlin–Leipzig 1910, s. 31

305 M. Urbanik i in., *50 lat Szkoły Podstawowej im. Powstańców Śląskich w Kamienicy*, Kamienica 2009, s. 5

306 *Ibidem*

307 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek* [...], op. cit., s. 53–55

Tabela 12: Wypis z dawnych tablic pamiątkowych w kościele katolickim w Lubszy³⁰⁸

Tablica	Fragmety inskrypcji
1) Während des Feldzuges Verstorbene	Paul Jartzynski aus Kaminitz + in Erfurt Michał Woizyk aus Kaminitz + in der Schlacht bei Dresden Vinzent Logiewa aus Kaminitz + im Lazarett
2) Nach dem Feldzüge Verstorbene	Eiserman, Kaminitz, +1817 Woitek Gawel, Kaminitz, +1816 Valentin Hora, Kaminitz, +1830 Joseph Jarczynski, Kaminitz, + 1833 Andreas Kadlubek, Kaminitz, + 1833
3)	Michael Jarzombek, Kaminitz Valentin Jendryzik, Kaminitz

Trwająca w latach 1914–1918 wielka wojna bezpośrednio nie dotknęła Śląska, jednak spowodowała poważne zaburzenia w gospodarce, a w efekcie głód. Najgorzej było wyjątkowo ostrą zimą 1916/1917, zwaną od jedyne go dostępnego pokarmu zimą brukwianą. Ale zima 1917/1918 okazała się jeszcze gorsza³⁰⁹.

Podczas I wojny światowej (w 1917 r.³¹⁰) zarekwirowano na cele zbrojeniowe jeden z dwu dzwonów kościoła ewangelickiego w Piasku oraz jakieś dzwony z kościoła katolickiego w Lubszy, ale nie ten najstarszy³¹¹.

W 1916 r. majątek po zmarłym ojcu Guido, zawierający objęty fideikomisem Żyglinek obszar dworski Kamienica, odziedziczył książę Guidotto Henckel von Donnersmarck³¹².

W 1917 r. w powiecie lublinieckim funkcjonowała wędrowna biblioteka, która miała swe punkty w Kamienicy i Kamieńskich Młynach³¹³. W samej Kamienicy wzmiankowano wiejską szkołę doksztalającą³¹⁴.

Takich placówek pozakładano wiele. Absolwenci szkół elementarnych mogli tu poświęcić edukacji dalsze 2 lata, ucząc się różnych pożytecznych rzeczy, chłopcy – głównie z zakresu wiedzy rolniczej, dziewczęta – gospodarstwa domowego. W powiecie lublinieckim nie wszędzie tę możliwość zdobywania praktycznej wiedzy przyjmowano ze zrozumieniem. W Jeżowej np. nauczyciela obrzucano kamieniami³¹⁵.

W 1918 r. zakończyło byt Cesarstwo Niemieckie i Królestwo Prus. Niemcy z monarchii konstytucyjnej przekształciły się w republikę³¹⁶.

Tego roku posterunek celny w Kamienicy otrzymał specjalne wyróżnienie za gaszenie pożaru we wsi³¹⁷.

W 1919 r. państwa w obrębie dawnego Cesarstwa Niemieckiego nazwano krajami

308 Ibidem, s. 54–55

309 M. Czapliński, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 378, 383–384

310 Por.: B. Szczech, *Kościół [...]*, op. cit., s. 11

311 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 56; B. Szczech, *Lubsza 1314–2014 [...]*, op. cit., s. 123

312 [J. Perthes], *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Fürstlichen Häuser*, Gotha 1942, s. 388

313 M. Żymierski, *Dzieje szkolnictwa w Woźnikach – cz. I*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2018, nr 3, s. 15

314 Idem, *Dzieje szkolnictwa w Ligocie Woźnickiej (od 1817 do 1999) – część II*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2021, nr 1, s. 12

315 J. Tyrol, *Nad Liswartą [...]*, op. cit., s. 107

316 J. Krasuski, *Historia [...]*, op. cit., s. 213–217

317 P. Kalinowski, *Ochrona pożarowa w dziejach*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2011, nr 2, s. 10

związkowymi (landami)³¹⁸. Kamienica jako część niemieckiego kraju związkowego Prusy została objęta granicami prowincji górnośląskiej z siedzibą w Opolu, którą wydzielono z prowincji śląskiej³¹⁹. Odtąd była w prowincji górnośląskiej, w rejencji opolskiej, w powiecie lublinieckim, w okręgu urzędowym Lubsza, podzielona na gminę i obszar dworski Kamienica.

Jeszcze w 1918 r. poseł Adalbert vel Wojciech Korfanty zażądał na forum Reichstagu przełączenia części Śląska z Niemiec do Polski. Na początku 1919 r. polscy działacze przystąpili do tworzenia konspiracyjnej Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska³²⁰. W traktacie wersalskim z 1919 r. postanowiono, że mieszkańcy niemieckiej części Górnego Śląska „zostaną powołani do wypowiedzenia się przez głosowanie, czy życzą sobie przyłączenia do Niemiec, czy też do Polski”³²¹. Wybuchło I powstanie. W 1920 r. władzę nad terytorium plebiscytowym przejęła Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa na Górnym Śląsku. Oddziały Reichswehry musiały go opuścić. Wybuchło II powstanie. Plebiscyt odbył się w niedzielę 20 marca 1921 r., a udział w nim wzięło 1191 tys. ludzi. Za Niemcami głosowało 707 tys. ludzi (59,4%), za Polską – 479 tys. (40,3%)³²². W Kamienicy za Niemcami głosowało 89 ludzi, za Polską – 426³²³. Wybuchło III powstanie – w nieporównanie większej skali w stosunku do poprzednich. Korfanty ogłosił się dyktatorem³²⁴.

Powstania, zwane przez polską stronę śląskimi, przez niemiecką – polskimi³²⁵, zaś przez paryską „Kulturę” – wywołaną przez obcych lokalną wojną domową³²⁶, jak dotychczas zanadto nie powodowały ofiar w ludziach ani strat materialnych w powiecie lublinieckim³²⁷. Nim wybuchły Polacy organizowali napady w celu zdobycia broni, m.in. próbowali obrabować posterunek policji w Kamienicy³²⁸. „Polenputsch” w powiecie lublinieckim powtórzył się przed samym plebiscytem³²⁹. Podczas II powstania Polacy zajęli kilka miejscowości, w tym Kamienicę³³⁰. Do krwawych starć doszło w Woźnikach, Piasku i Lisowie³³¹. Woźniki z przyległościami były nazywane republiką, albo Rzeczpospolitą

318 J. Krasuski, *Historia [...]*, op. cit., s. 238

319 M. Czapliński, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 401-402. W 1938 r. prowincję górnośląską włączono do prowincji śląskiej: W. Dziewulski, F. Hawranek (red.), *Opole [...]*, op. cit., s. 326

320 S. Żerko, *O przynależność Górnego Śląska do Polski*, [w:] „Polska – Niemcy – Historia” 2020, nr 20, s. 1-2

321 Traktat pokoju między mocarstwami sprzymierzonymi i skojarzonymi i Niemcami, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku (Dz.U. 1920, nr 35, poz. 200), art. 88. W 1920 r. traktatem wersalskim bez plebiscytu przełączono z Niemiec do Czechosłowacji fragment Górnego Śląska – Hlučinsko, a następnie decyzją Konferencji Ambasadorów podzielono między Czechosłowację a Polskę dawną austro-węgierską część Górnego Śląska; ostatnia z wymienionych, wraz z częścią Górnego Śląska przyznaną Polsce decyzjami z 1921 r., w 1922 r. utworzyła województwo śląskie: M. Czapliński, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 387, 401

322 S. Żerko, *O przynależność [...]*, op. cit., s. 2-3

323 S. Dziewulski, *Wyniki Plebiscytu na Górnym Śląsku*, Warszawa 1922, s. 32. Pełne wyniki z powiatu lublinieckiego w aneksie.

324 S. Żerko, *O przynależność [...]*, op. cit., s. 3-4

325 Por. np.: H. Katsch, *Der oberschlesische Selbstschutz (O.S. S. S.) im dritten Polenauflstande*, Berlin-Leipzig 1921

326 K. Karwat, *Separatyzm po śląsku. Brzydkie słowo: autonomia*, [w:] „Kultura” 2000, nr 6, s. 62

327 K. Kanclerz, *Pierwsze Powstanie Śląskie na Ziemi Lublinieckiej*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2019, nr 3, s. 9

328 Ibidem, s. 8

329 J. Kosytorz (red.), *Kronika [...]*, op. cit., s. 96

330 8 powiatów w rękach polskich, [w:] „Dziennik Śląski” 1920, nr 194, s. 1

331 K. Kanclerz, *Drugie Powstanie Śląskie*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2020, nr 2, s. 4

Woźnicką³³². Podczas III powstania było inaczej. Ono szczególnie krwawe żniwo zebrało w powiecie lublinieckim podczas bitwy o Dobrodzień³³³. Były też niewinne ofiary, np. w Zborowskim polscy powstańcy zastrzelili chłopca i postrzelili dziewczynę³³⁴.

Z samym zaś plebiscytem jest związany niejednoznaczny wątek udziału emigrantów strony niemieckiej, czyli Ślązaków, którzy przeprowadzili się na Zachód. Ich dopuszczono do głosowania na wyraźne życzenie delegacji polskiej w czasie paryskiej konferencji pokojowej. Nim to się spełniło, Korfanty na wiecu w Oleśnie nawoływał, by „emigrantów przegnać jak psów do lasów i tam zatłuc na śmierć”, zaś doktor prawa Piotr Hylla w Miasteczku Śląskim wzywał do wysadzania w powietrze pociągów z nadjeżdżającymi Górnoślązaczami z innych części Niemiec, a tych, co się uratują, zalecał utopić³³⁵. Inaczej było po domach, gdzie przygotowano im serdeczne powitanie. Wielu od wczesnej młodości nie widziało Górnego Śląska. Mnóstwo krewnych i przyjaciół spotkało się więc po wieloletniej rozłące. Przeżywali oni teraz historyczną, dodającą otuchy chwilę³³⁶.

W 1921 r. Rada Ligi Narodów oraz Konferencja Ambasadorów postanowiły przyznać Polsce prawie jedną trzecią obszaru plebiscytowego, zamieszkanego przez 46% jego ludności, była to jednak część najbardziej uprzemysłowiona³³⁷. W 1922 r. dokonano podziału niemieckiej części Górnego Śląska między Niemcy a Polskę³³⁸. Polska otrzymała m.in.³³⁹:

- 53 z 67 kopalń węgla kamiennego
- 10 z 15 kopalń rud cynku i ołowiu
- wszystkie 9 kopalń rud żelaza
- 11 z 18 koksowni
- 5 z 9 hut żelaza, w tym 22 z 37 wielkich pieców
- wszystkie 18 hut cynku, ołowiu i srebra
- 13 z 25 odlewni żeliwa i stali
- 8 z 13 większych walcowni i stalowni

Granica niefortunnie przecięła powiat lubliniecki „pozostawiając na terytorjum niemieckim gminy: [...] Pluder-Petershof, Klein-Lagiewnik, Skrzidlowitz, Gwosdzian, Dzielna, Ciasnau, Sorowski, zaś po stronie polskiej pozostawiając gminy: [...] Drathhammer, Bruschiek, Wüstenhammer, Kokottek, Koschmieder, Pawonkau. Spiegelhof (obszar dworski), Gross Lagiewnik, Glinitz, Kochtschütz, Lissau³⁴⁰”. Niemcom pozostawiono 30.994 ha jego powierzchni (z miastem Dobrodzień), Polsce przyznano 70.077 ha (z miastami Lubliniec i Woźniki). W 1919 r. w pierwszej z wymienionych części powiatu lublinieckiego mieszkało 16.544 ludzi, w drugiej – 38.836³⁴¹.

332 Por. np.: *Korespondencye*, [w:] „Dziennik Śląski” 1920, nr 164, s. 3

333 E. Goszyk, *Pludry* [...], op. cit, s. 15–17 (M. Matysik); K. Kanclerz, *Trzecie Powstanie Śląskie w Powiecie Lublinieckim. W setną rocznicę wybuchu*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2021, nr 2, s. 10–11

334 J. Kosytorz (red.), *Kronika* [...], op. cit.

335 S. Fikus, *Niemieckie interpretacje plebiscytu na Górnym Śląsku w 1921 roku*, [w:] T. Skoczek (red.), *Górny Śląsk 1918–1922*, Warszawa 2015, s. 33, 35–36

336 G. Schepky, *Zawadzki. Oberschlesien. Die Geschichte einer Diasporagemeinde in Oberschlesien*, Ulm 1961, tłum. K. Minkus, [w:] lasowice.eu (strona internetowa)

337 S. Żerko, *O przynależność* [...], op. cit., s. 5

338 Oświadczenie rządowe z dnia 23 maja 1922 r. w sprawie podziału Górnego Śląska (Dz.U. 1922, nr 44 poz. 369)

339 F. Hawranek (red.), *Encyklopedia powstań śląskich*, Opole 1982, s. 410

340 Zob.: przypis 338

341 J. Pyrlik, *Powiat* [...], op. cit.

Przyznana Polsce część Górnego Śląska, w której składzie była część powiatu lublinieckiego (Kreis Lublinitz) z Kamienicą (Kaminitz), weszła – pod nowymi, polskimi nazwami – w skład województwa śląskiego³⁴². Nim to się stało, to w 1920 r. strona polska uchwaliła ustawę konstytucyjną zawierającą statut organiczny tegoż województwa, nadający mu szeroką autonomię; w szczególności posiadało ono Sejm Śląski oraz Skarb Śląski³⁴³.

Sejm Śląski, działający w latach 1922–1939, był tworem wyjątkowym, niemającym precedensu w ustawodawstwie polskim. Nie odpowiadał także wzorom pruskim czy austriackim. Nie był to zwykły organ najszerzej nawet pojętego samorządu terytorialnego, lecz swoisty parlament, stanowiący główny atrybut określonej statutem organicznym autonomii śląskiej. Sejm Śląski jako organ ustawodawczy formalnie nie był od nikogo zależny, gdyż w statucie organicznym nie ustalono nad nim nadzoru³⁴⁴.

I dalej, nim kontrolę nad tym obszarem przejęło wojsko polskie, to w 1922 r. w Genewie podpisano konwencję niemiecko-polską dotyczącą Górnego Śląska, z mocą obowiązywania na 15 lat³⁴⁵. Miała ona stworzyć warunki możliwie bezbolesnego rozłączenia obu części obszaru plebiscytowego, zapewnić życiu gospodarczemu ciągłość i wolność od wstrząśnień, a mniejszościom narodowym zagwarantować możliwość swobodnego pielęgnowania swych wartości narodowo-kulturalnych³⁴⁶. Pomimo takiego zabezpieczenia mniejszość niemiecka w województwie śląskim skutecznie skarżyła się na naruszanie swych praw, po 1926 r. zwłaszcza na politykę „polonizacji” województwa śląskiego przez wojewodę Michała Grażyńskiego³⁴⁷.

Tabela 13: Spolszczenie nazw miejscowości w obrębie Kamienicy i ich status w 1922 r.³⁴⁸

Stara nazwa	Nowa nazwa	Status
Drogobitsch	Drogobycz	przysiółek
Kaminitz	Kamienica	wieś
Kaminitzmühlen	Kamieńskie Młyny	kolonia
Karlshütte	Huta Karola	kolonia
Okronglik	Okraglik	przysiółek

W 1922 r. ewangelików powiatu lublinieckiego w części, która przypadła Polsce, wyjęto z diecezji gliwickiej w prowincji śląskiej Ewangelickiego Kościoła Unii Staropruskiej i po okresie przejściowym włączono w 1923 r. do Ewangelickiego Kościoła Unijnego na polskim

342 Załącznik do rozporządzenia z dnia 17 czerwca 1922 r. (Dz.U.Śl. 1922, nr 1, poz. 3) w przedmiocie ustroju powiatowego Województwa Śląskiego, zawierający spis gmin miejskich i wiejskich, obszarów dworskich, oraz miast wyjętych z powiatów (Dz.U.Śl. 1922, nr 13, poz. 43)

343 Ustawa Konstytucyjna z dnia 15 lipca 1920 r. zawierająca statut organiczny Województwa Śląskiego (Dz.U. 1920, nr 73, poz. 497)

344 A. Pawełczyk, G. Burek, *Województwo śląskie w latach 1922–1939 /krótki zarys/,* [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2011, nr 1, s. 8

345 Konwencja niemiecko-polska dotycząca Górnego Śląska, podpisana w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz.U. 1922, nr 44, poz. 371)

346 A. Szczepański, *Górny Śląsk w świetle wykonania Konwencji Genewskiej,* Warszawa 1929, s. 7

347 S. Żerko, *O przynależność [...],* op. cit., s. 5

348 Załącznik do rozporządzenia z dnia 17 czerwca 1922 r. [...], op. cit.; *Podział powiatu lublinieckiego na okręgi spisowe,* [w:] „Tygodnik Powiatowy na powiat lubliniecki” 1931, nr 46, s. 161–162; *Kalendarzyk Policji Województwa Śląskiego 1931,* Katowice [1930], s. 220. Brak danych dotyczących Widawy.

Górnym Śląsku³⁴⁹; katolików, dotychczas pod pastorałem biskupa wrocławskiego (właściwie delegatury górnośląskiej³⁵⁰), po dość długim okresie przejściowym, podczas którego ich zwierzchnikiem był administrator apostolski dla polskiego Górnego Śląska, w 1925 r. włączono do diecezji katowickiej Kościoła rzymskokatolickiego³⁵¹. Żydów sztuczny podział powiatu lublinieckiego zasadniczo nie dotknął, ponieważ na autonomiczne województwo śląskie rozciągnięto pruską normę z 1847 r., więc tworzone przez nich gminy wyznaniowe co najwyżej stały się ponadgraniczne³⁵². Jednakże większość Żydów z części powiatu lublinieckiego, która przypadła Polsce, przeprowadziła się do Niemiec, skutkiem czego w 1922 r. filia cieszowskiej gminy żydowskiej w Woźnikach zakończyła działalność. Synagogę sprzedano młynarzowi, który spożytkował ją jako magazyn zboża³⁵³.

W ramach zaprowadzania nowych porządków w polskiej części powiatu lublinieckiego napadnięto dziekana lublinieckiego i proboszcza lubeckiej parafii katolickiej w jednej osobie ks. Gustava Hencinskiego, za to, że był „niemieckiego usposobienia”³⁵⁴. Poszkodowanego ewakuowano do Lasowic Wielkich w ówczesnym powiecie oleskim³⁵⁵.

Z tego samego powodu szkołę ewangelicką w Piasku, która od 1874 r. była szkołą symultaniczną, czyli wielowyznaniową, w 1922 r. przekształcono w katolicką. Zdaniem ewangelickich władz kościelnych było to bezprawie, z czego zdawał sobie sprawę starosta lubliniecki Kazimierz Niegolewski. Ostatecznie nakładem Skarbu Śląskiego w 1926 r. w Piasku zbudowano osobną szkołę powszechną, a szkoła katolicka znów stała się szkołą ewangelicką³⁵⁶. Formalnie jednak z chwilą, gdy przyznaną Polsce część Górnego Śląska objęto własnym prawodawstwem, wszystkie szkoły w województwie śląskim przestały być szkołami wyznaniowymi. Zresztą te popraskie po raz drugi, bo jeszcze Niemcy w 1918 r. próbowali oddzielić Kościół od szkoły, co na Śląsku odebrano jako wstęp do nowego Kulturkampf. Sprawa była więc mocno skomplikowana i na szkolnych pieczęciach czy szyldach wciąż figurował konfesyjny przymiotnik³⁵⁷.

Tabela 14: Podział administracyjno-terytorialny polskiej części powiatu lublinieckiego (bez okręgów urzędowych) z 1922 r.³⁵⁸

Jednostki	Nazwy
Miasta	1) Lubliniec 2) Woźniki

349 M. Bauer, A. Franke, *500 Jahre Evangelisches Leben in Schlesien. Kirchfahrer – Buschprediger – betende Kinder*, Görlitz 2017, s. 37; H. Czembor, *Ewangelicki [...]*, op. cit., s. 29–31, 34

350 [Fr. G.], *Księżęco-biskupia delegatura na Górnym Śląsku*, [w:] „Górnoślązak” 1921, nr 251, s. 4

351 F. Maroń, *Historia diecezji katowickiej*, [w:] „Nasza Przeszłość” 1975, t. 44, s. 27, 42

352 P. Borecki, *Uwagi o statusie prawnym wyznawców judaizmu na ziemiach polskich*, [w:] „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2010, t. 62, z. 2, s. 78–79

353 W. Jaworski, *Ludność żydowska w województwie śląskim w latach 1922–1939*, Katowice 1997, s. 33, 105

354 *Napad na probostwo*, [w:] „Kuryer Śląski” 1922, nr 138, s. 4

355 *Z parafii*, [w:] „Górnoślązak” 1922, nr 153, s. 4

356 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek [...]*, op. cit., s. 70–71

357 M. Czapliński, *Śląsk od pierwszej po koniec drugiej wojny światowej*, [w:] *Historia Śląska*, Wrocław 2007, s. 392–393; A. Glimos-Nadgórska, *Polskie szkolnictwo powszechne województwa śląskiego (1922–1939)*, Katowice 2000, s. 116–120

358 Załącznik do rozporządzenia z dnia 17 czerwca 1922 r. [...], op. cit.

Jednostki	Nazwy
Gminy	1) Babienica 2) Boronów 3) Brusiek 4) Chwostek 5) Cieszowa 6) Dębowa Góra 7) Draliny 8) Droniowice 9) Droniowiczki 10) Drutarnia 11) Glinica 12) Hadra 13) Harbułtowice 14) Jawornica 15) Kalety 16) Kalina 17) Kamienica 18) Kochanowice 19) Kochcice 20) Kokotek 21) Koszęcin 22) Kośmidry 23) Ligota Woźnicka 24) Lisowice 25) Lisów 26) Lubecko 27) Lubsza 28) Łagiewniki Wielkie 29) Łany 30) Olszyna 31) Pawonków 32) Piasek 33) Psary 34) Pusta Kuźnica 35) Rusinowice 36) Sadów 37) Solarnia 38) Steblów 39) Strzebiń 40) Strzebińska Kolonia 41) Wierzbie 42) Wymyślacz 43) Zielona
Obszary dworskie	1) Babienica 2) Boronów 3) Brusiek 4) Chwostek 5) Cieszowa 6) Czarny Las 7) Draliny 8) Droniowice 9) Droniowiczki 10) Drutarnia 11) Glinica 12) Harbułtowice 13) Jawornica 14) Kalety 15) Kalina 16) Kamienica 17) Kochanowice 18) Kochcice 19) Kokotek 20) Koszęcin 21) Kośmidry 22) Ligota Woźnicka 23) Lisowice 24) Lisów 25) Lubecko 26) Lubsza 27) Łagiewniki Wielkie 28) Olszyna 29) Pawonków 30) Polski Las 31) Psary 32) Pusta Kuźnica 33) Rusinowice 34) Sadów Dolny 35) Sadów Górny 36) Solarnia 37) Spiegelhof 38) Steblów 39) Strzebiń 40) Wierzbie 41) Wymyślacz 42) Zielona
Leśne obszary dworskie	1) Woźniki

Pozostałą w Niemczech część powiatu lublinieckiego poddano pod zarząd powiatu oleskiego³⁵⁹. Bez większego echa przeszedł przeprowadzony jeszcze w 1922 r. w pozostałej przy Niemczech części Górnego Śląska inny plebiscyt – w sprawie podniesienia rangi prowincji górnośląskiej do kraju związkowego (landu)³⁶⁰.

W 1923 r. w sztucznie podzielonym powiecie lublinieckim uruchomiono kolejowe przejścia graniczne³⁶¹:

- Lubliniec–Ciasna
- Pawonków–Pludry

W 1924 r. pojawiły się polskie pociągi tranzytowe z zamkniętymi wagonami³⁶².

Tego roku obszary dworskie w polskiej części powiatu lublinieckiego zostały wchłonięte przez gminy. Gmina Kamienica wchłonęła obszar dworski Kamienica³⁶³. Zniesienie obszarów dworskich w ujęciu administracyjno-terytorialnym pozostawało bez wpływu na własność ziemską³⁶⁴.

Z początkiem 1927 r. z pozostałej w Niemczech części powiatu lublinieckiego, po przyłączeniu pojedynczych miejscowości z powiatów oleskiego i strzeleckiego, utworzono powiat dobrodzieński³⁶⁵.

Tego roku mieszkańcy Woźnik, gmin Babienica, Kamienica, Lubsza i Psary oraz obszaru dworskiego Czarny Las domagali się konieczności połączenia kolejowego w stronę Tarnowskich Gór, argumentując, że ogółem około 10 tys. mieszkańców jest dosłownie

359 Z. Chromik, *Krótki zarys krótkiej historii. Powiat dobrodzieński 1922–1951*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2020, nr 2, s. 22

360 S. Malarzski, *Śląsk Opolski. Region i jego struktura*, Opole 1992, s. 82

361 Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych z dnia 23 grudnia 1922 r. o wprowadzeniu tymczasowej polsko-niemieckiej komunikacji sąsiedzkiej (Dz.U. 1923, nr 5, poz. 28)

362 Układ polsko-niemiecki w sprawie uprzywilejowanego tranzytu między polskim Górnym Śląskiem a resztą Polski przez niemiecki Górny Śląsk, podpisany we Wrocławiu dnia 24 czerwca 1922 r. (Dz.U. 1924 nr 72 poz. 704)

363 Rozporządzenie Śląskiej Rady Wojewódzkiej z dnia 22 listopada 1924 r. w przedmiocie zniesienia obszarów dworskich w powiecie lublinieckim (Dz.U.Śl. 1924, nr 25, poz. 95)

364 M. Czapliński, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 441–442

365 Z. Chromik, *Krótki [...]*, op. cit.

odciętych od świata³⁶⁶.

Także tego roku wzmiankowano koło Związku Powstańców Śląskich w Kamięńskich Młynach³⁶⁷.

W 1928 r. prawdopodobnie zelektryfikowano Kamienicę, a przynajmniej postawiono maszyny na przewody energetyczne. Być może dopiero w 1934 r. sfinalizowano całą sprawę³⁶⁸.

Również w 1928 r. wzmiankowano koło Związku Powstańców Śląskich w Kamienicy³⁶⁹.

Także tego roku w krajobrazie powiatu lublinieckiego zapuściły korzenie nowe Zollhausy – uruchomiono drogowe przejścia graniczne³⁷⁰:

- Glinica–Ciasna
- Łągiewniki Wielkie–Ciasna („inne przejście”)
- Pawonków–Gwoździany
- Pawonków–Koszvice
- Pusta Kuźnica–Potępa
- Brusiek–Tworóg

Oprócz tego powstało kilka przejść gospodarczych³⁷¹.

W międzywojniu przez granicę państwową na – tym razem – zachodnim skraju powiatu lublinieckiego zorganizowane grupy z powiatu częstochowskiego i częściowo zawierciańskiego szmuglowały z Niemiec do Polski spirytus skażony (tzw. brandkę), sacharynę, owoce południowe, zapalniczki, noże, części rowerowe, a czasem i całe rowery; w odwrotnym kierunku amatorzy przemycali drobne ilości artykułów spożywczych, waluty, zaś zawodowcy – ludzi³⁷².

W 1929 r. lub nieco później utwardzono drogę Kamienica–Kamięńskie Młyny³⁷³.

W 1930 r. kościół katolicki w Lubszy rozbudowano, właściwie o nowy kościół, posadowiony na miejscu wzniesionej w 1823 r. kaplicy pw. św. Antoniego³⁷⁴.

W 1931 r. wzmiankowano bibliotekę w Kamienicy i chór „Echo” w Kamięńskich Młynach³⁷⁵.

W 1932 r. Babienicę, Kamienicę i Lubszę dotknęła powódź³⁷⁶.

Tego roku nakładem Skarbu Śląskiego zbudowano linię kolejową nr 197 Strzebiń–Woźniki Śląskie, z pośrednimi punktami Psary Śląskie (stacja) i Lubsza Śląska (przystanek), które istotnie przybliżyły mieszkańców Kamienicy do transportu publicznego, a poprzez węzeł w Strzebiniu wplotły w sieć kolejową Polski. Jednocześnie prasa informowała, że dzięki tej budowie „podniósł się tam stan majątkowy okolicznych wsi co już obecnie

366 P. Kalinowski (red.), *Wieści z okolicy Woźnik. Wycinki prasowe z gazety „Polska Zachodnia” z lat 1927–1939*, Kalety 2010, nr 214, s. 13

367 Ibidem, s. 11

368 Ibidem, s. 16, 25, 75

369 Ibidem, s. 23

370 Protokół w przedmiocie otwarcia dróg celnych i innych przejść przez polsko-niemiecką granicę, podpisany w Poznaniu dnia 2 grudnia 1925 r. (Dz.U. 1928, nr 4, poz. 24); por.: obwieszczenie starosty lublinieckiego L. dz. P. 86/9, [w:] „Tygodnik Powiatowy na powiat lubliniecki” 1928, nr 12, s. 1; Z. Chromik, *Ziemia lubliniecka podzielona*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2018, nr 3, s. 19

371 D. Janiszewski, *Komisariat Lubliniec w systemie ochrony granicy polsko-niemieckiej w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia” 2007, nr 1, s. 295–297

372 Ibidem, s. 299–300, 303–304

373 P. Kalinowski (red.), *Wieści z okolicy Woźnik [...]*, op. cit., s. 33

374 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014 [...]*, op. cit., s. 171

375 P. Kalinowski (red.), *Wieści z okolicy Woźnik [...]*, op. cit., s. 52, 56, 71

376 Idem (red.), *Siedem Groszy o Woźnikach i okolicy, lata 1932–1938*, Woźniki 2012, s. 4

uwypdatnia się w formie intensywnego prywatnego ruchu budowlanego³⁷⁷.

I faktycznie. Jeszcze tego roku w Kamienicy wzmiankowano 2 cegielnie; w Widawie – gajówkę³⁷⁸.

W 1933 r. wzmiankowano Związek Strzelecki w Kamienicy³⁷⁹.

W publikacji z około 1933 r. wzmiankowano punkt pośrednictwa pocztowego w Kamienicy³⁸⁰. Punkt prowadził prawdopodobnie karczmarz – jedyny szczęśliwiec posiadający telefon w Kamienicy³⁸¹.

W 1935 r. wzmiankowano w Kamienicy: Kółko Rolnicze, Towarzystwo Polek, nowo założony chór – Towarzystwo Śpiewacze im. I. Paderewskiego oraz miejscowe koło partii politycznej – Narodowo-Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy³⁸².

W 1936 r. gmina Kamienica liczyła 1208 mieszkańców, w tym 607 mężczyzn i 601 kobiet³⁸³.

Tego roku Kamienicę odwiedziło kino objazdowe, również później tu zaglądało³⁸⁴. Utwardzono drogę Lubsza–Kamienica³⁸⁵. Wzmiankowano oddział Związku Rezerwistów w Kamienicy³⁸⁶.

W 1937 r. utwardzono drogę Kamienica–Drogobycza³⁸⁷.

Tego roku wzmiankowano Kółko Rolnicze w Kamieńskich Młynach³⁸⁸.

W 1938 r. zawiązała się Ochotnicza Straż Pożarna w Kamienicy Śląskiej³⁸⁹.

W 1939 r. ogłoszono rządowy wykaz nieruchomości podlegających przymusowemu wykupowi na cele reformy rolnej. Wśród nich znalazło się 1500 ha gruntów należących do księcia Guidotto Henckel von Donnersmarck, m.in. w ramach fideikomisu Żyglinek³⁹⁰.

Tego roku ujednolicono nomenklaturę szkolną w województwie śląskim. Wszystkie szkoły stały się szkołami powszechnymi – nawet jeśli wykonanie tego zamysłu odsunęło się w czasie³⁹¹. Przy OSP zawiązał się zespół teatralny, przeznaczając dochody z występów na zakup mundurów i sprzętu strażackiego³⁹².

Te ostatnie przedsięwzięcia i wszystko inne, co tylko dało się przeciąć, przecięła II wojna światowa.

Pierwszego dnia II wojny światowej Niemcy zaatakowali powiat lubliniecki lądem i z powietrza. Toczyły się tu rozstrzygające działania związane z głównym uderzeniem sił niemieckich na Częstochowę. Lublińca, w ramach Oddziału Wydzielonego Lubliniec, broniły ugrupowania Armii Kraków: pododdziały 74. górnośląskiego pułku piechoty pod

377 Idem (red.), *Wieści z okolicy Woźnik [...]*, op. cit., s. 65

378 WIG, pas 46, słup 28, *Woźniki*, 1934 (mapa)

379 M. Urbanik i in., *50 lat [...]*, op. cit., s. 5

380 L. Boberski (red.), *Spis wszystkich miejscowości Województwa Śląskiego [...]*, Poznań [około 1933], s. 55

381 *Ortsverzeichnis; Verzeichnis der Teilnehmer*, 1940, s. 213

382 P. Kalinowski (red.), *Wieści z okolicy Woźnik [...]*, op. cit., s. 88, 96, 108

383 *Stan ludności powiatu lublinieckiego w III. kwartale 1936 r.*, [w:] „Tygodnik Powiatowy na powiat lubliniecki” 1936, nr 40, s. 136

384 P. Kalinowski (red.), *Wieści z okolicy Woźnik [...]*, op. cit., s. 132, 154

385 *Roboty drogowe w powiecie lublinieckim* [w:] „Polska Zachodnia” 1936, nr 187, s. 7

386 P. Kalinowski (red.), *Wieści z okolicy Woźnik [...]*, op. cit., s. 113

387 *Ibidem*, s. 145

388 *Ibidem*, s. 143

389 *Historia OSP Kamienica Śl.*, [w:] osp.kamienica.org (strona internetowa)

390 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 lutego 1939 r. o ustaleniu na rok 1939 wykazu imiennego nieruchomości podlegających przymusowemu wykupowi (Dz.U. 1939, nr 12, poz. 65)

391 A. Glimos-Nadgórska. *Polskie [...]*, op. cit., s. 106, 120

392 *Historia OSP [...]*, op. cit.

dow. płk. Wacława Wilniewczyca i 7. pułku artylerii lekkiej pod dow. ppłk. Mieczysława Huberta, zabezpieczane na południu przez formację Krakowskiej Brygady Kawalerii – 3. pułk ułanów śląskich pod dow. płk. Czesława Chmielewskiego. Z dużymi stratami 74. pp wycofał się pod Wrzosową, natomiast 3. puł – na pozycje obronne pod Woźnikami³⁹³. Podczas odwrotu polscy saperzy wysadzili mosty i wiadukty w Herbach, Kaletach i Lisowie³⁹⁴; podobnie w Brušku i Drutarni³⁹⁵, Miotku, Sośnicy i Zielonej, a drewniane w Miotku i Mokrusie – spalili³⁹⁶.

Drugiego dnia doszło do bitwy pod Woźnikami, gdzie walczyły z Niemcami formacje Krakowskiej Brygady Kawalerii. Swoją pozycję na Floriańskiej Górze 3. pułk ułanów śląskich utrzymał, jednak pod Ligotą Woźnicką Niemcy przełamali obronę 8. pułku ułanów księcia Józefa Poniatowskiego pod dow. ppłk. Włodzimierza Dunina-Żuchowskiego. Pod naporem wroga brygada rozpoczęła odwrót nad Wartę³⁹⁷. W bitwie pod Woźnikami zasłużyła się też połowa 5. pułku strzelców konnych pod dow. płk. Kazimierza Kosiarskiego; druga połowa dozorowała rejon Rudnika Małego³⁹⁸.

Po wybuchu II wojny światowej powiat lubliniecki znalazł się pod okupacyjnym zarządem wojskowym w Katowicach. Zniesiono granicę niemiecko-polską³⁹⁹. Powiat dobrodzieński poddano pod zarząd powiatu lublinieckiego, a w 1941 r. formalnie włączono go doń, przywracając stan sprzed podziału Górnego Śląska⁴⁰⁰. Wracając do 1939 r., województwo śląskie wraz z innymi zachodnimi ziemiami Polski dekretem Adolfa Hitlera wcielono do Niemiec⁴⁰¹. Powiat lubliniecki włączono do rejencji katowickiej w prowincji śląskiej, po czym (po 12 dniach) przełączono go do rejencji opolskiej w tejże⁴⁰². Odtąd Kamienica była w prowincji śląskiej z siedzibą we Wrocławiu, w rejencji opolskiej, w powiecie lublinieckim, w okręgu urzędowym Lubsza i tworzyła gminę Kamienica. W 1940 r. – wraz z innymi miejscowościami powiatu lublinieckiego w części, która w 1922 r. przypadła Polsce – została objęta obowiązującą od 1935 r. w Niemczech ordynacją gminną, która rugowała samorząd. W zbliżonym czasie zaproponowano zmianę niemieckiej nazwy Kamienicy z Kaminitz na Kahmsdorf⁴⁰³. Przed 1941 r. gminę Kamienica, liczącą 1142 mieszkańców, przełączono z okręgu urzędowego Lubsza do okręgu urzędowego Boronów i przyporządkowano grupie terenowej NSDAP w Babienicy⁴⁰⁴. W 1941 r. gmina Kamienica została objęta granicami prowincji górnośląskiej, ponownie wydzielonej z prowincji śląskiej. Tym razem siedzibą prowincji górnośląskiej były Katowice i obejmowała ona dwie rejencje – katowicką i opolską. Zmieniono niemiecką nazwę powiatu lublinieckiego z

393 R. Kaczmarek, *Górny Śląsk podczas II wojny światowej*, Katowice 2006, s. 33, 50

394 M. Koza, *Historia pewnego mostu*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2014, nr 2, s. 7

395 E. Goszyk, *Kartki [...]*, op. cit., s. 55

396 Idem, *Miotek [...]*, op. cit., s. 78

397 77 rocznica bitwy pod Woźnikami, [w:] „Wiadomości Ziemi Woźnickiej” 2016, nr 9, s. 1

398 L. Kukawski, *Oddziały kawalerii II Rzeczypospolitej*, Grajewo 2004, s. 221

399 R. Kaczmarek, *Górny [...]*, op. cit., s. 93, 431

400 Z. Chromik, *Krótki [...]*, op. cit. Ssensu stricto w 1941 r. powiat dobrodzieński „wrócił” do powiatu lublinieckiego w nieco zmienionym kształcie.

401 M. Czapliński, *Dzieje [...]*, op. cit., s. 455

402 K. Jonca, *Sprawa likwidacji polskich nauczycieli w powiatach Zawiercie i Blachownia włączonych do rejencji opolskiej (1940 r.)*, [w:] „Studia Śląskie” 1968, t. 13, s. 309

403 R. Jehke, *Territoriale Veränderungen in Deutschland und deutsch verwalteten Gebieten 1874–1945*, Herdecke 2005, *Amtsbezirk Boronow*, [w:] territorial.de (strona internetowa)

404 Pyttel (red.), *Lublinitzer Heimat-Kalender 1941*, Breslau 1940, s. 155

Landkreis Lublinitz na Landkreis Loben⁴⁰⁵.

W 1939 r. Niemcy dokonywali masowych zbrodni na mieszkańcach powiatu lublinieckiego. W Lublińcu rozstrzelali 180 jeńców cywilnych oraz 14 zakładników i cywilnych obrońców⁴⁰⁶. W ramach Intelligenzaktion aresztowali 46 weteranów powstańczych i po torturach w lublinieckim i rawickim więzieniu zgładzili, w Rawiczu lub Poznaniu⁴⁰⁷.

Spośród znanych mieszkańców Kamienicy życie za wolność Polski oddali: w 1939 r. Antoni Klyta z Kamieńskich Młynów – komendant miejscowego koła Związku Powstańców Śląskich, a w 1942 r. Józef Małycka – członek Związku Powstańców Śląskich, uczestnik ruchu oporu⁴⁰⁸. W sumie zginęło 5 weteranów powstańczych⁴⁰⁹. Z rąk gestapowców w 1944 r. zginęli Jan Matusik i Stefan Matyl z Kamieńskich Młynów⁴¹⁰.

Wypadkiem szczególnym był ośrodek psychiatryczny w Lublińcu, w którym niemiecki lekarz Ernst Buchalik w ramach akcji T4 mordował dzieci. Najpierw przeprowadzał im testy psychiatryczne na inteligencję, a potem zdyskwalifikowane kierował na „oddział opiekuńczy”, gdzie otrzymywały one wielokrotnie przekraczane dawki luminalu. Powodowało to upośledzenie funkcji serca i powikłania oddechowe. Na podstawie śledztwa prowadzonego przez Główną Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce ustalono, że w ten sposób podczas II wojny światowej zmarło w Lublińcu 221 dzieci⁴¹¹. Faktycznie liczba ta wynosi nawet 302⁴¹².

Pod koniec II wojny światowej w Dyrdach Niemcy urządzili filię swego obozu koncentracyjnego Auschwitz. W miejscowej szkole osadzili grupę swych byłych włoskich sojuszników z frontu wschodniego, teraz rozbrojonych i potraktowanych jako jeńców, skazanych na pracę w okolicznych lasach⁴¹³.

W pałacyku myśliwskim w Zielonej zakwaterował się sztab jakiegoś większego oddziału SS – Ukraine. Esesmani nadzorowali w Lubszy i innych miejscowościach prace, które musiała wykonywać miejscowa ludność przy kopaniu rowów przeciwczołgowych i umocnień⁴¹⁴.

Na początku 1945 r. do powiatu lublinieckiego wkroczyły oddziały sowieckie 21. armii pod dow. gen.-płk. Dmitrija Gusiewa (ros. Дмитрий Николаевич Гусев) i 5. gwardyjskiej armii pod dow. gen. armii Alekseja Żadowa (ros. Алексей Семёнович Жадов), które najpierw wyzwoliły Lubliniec, a następnie zajęły Dobrodzień. Dobrodzień bardzo ucierpiał, ponieważ o ile Armia Czerwona przyznała Polsce w 1922 r. część powiatu lublinieckiego wyzwalając, o tyle przekraczając przedwojenną granicę Niemiec stawała się okupantem⁴¹⁵.

405 R. Kaczmarek, *Górny* [...], op. cit., s. 121, 125, 448

406 M. Wardzyńska, *Był rok 1939. Operacja niemieckiej policji bezpieczeństwa w Polsce Intelligenzaktion*, Warszawa 2009, s. 66, 119

407 Instytut Pamięci Narodowej, Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach, postanowienie o umorzeniu śledztwa z dnia 8 listopada 2013 r., sygn. S 14/13/Za

408 A. Szefer (red.), *Miejsca straceń ludności cywilnej województwa katowickiego (1939–1945)*, Katowice 1969, s. 85
86

409 M. Urbanik i in., *50 lat* [...], op. cit., s. 7

410 B. Szczech, *W kręgu górnośląskich podań i legend. Miasto i Gmina Woźniki*, Woźniki 2011, s. 92

411 R. Kaczmarek, *Górny* [...], op. cit., s. 237

412 K. Szwejca, *Eksterminacja dzieci w szpitalu psychiatrycznym w Lublińcu w latach 1942–1945*, [w:] *Szkice Lublinieckie* 2000, t. 5, s. 28

413 E. Goszyk, *Miotek* [...], op. cit., s. 72, 94–95

414 *Ibidem*, s. 90

415 M. Myśliński, *Dobrodzień – miasteczko na polskim Dzikim Zachodzie w pierwszych latach po II wojnie*

Mieszkańców obydwu części niewątpliwie połączyła Tragedia Górnośląska – jedno z najważniejszych, a zarazem najtragiczniejszych wydarzeń w historii Górnego Śląska w XX wieku⁴¹⁶. Albowiem...

Władza ludowa w Lublińcu, której zawiązek stanowił kadłubowy Polski Komitet Obywatelski, ukonstytuowała się niemal równocześnie z wkroczeniem Armii Czerwonej do miasta⁴¹⁷. Utworzono też w Lublińcu Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego⁴¹⁸. W stosunkowo krótkim czasie we wszystkich gminach wiejskich powiatu lublinieckiego osadzono sołtysów i zorganizowano Milicję Ludową, po czym przystąpiono do organizacji gminnych rad narodowych⁴¹⁹.

Pod koniec stycznia 1945 r. w halach lublinieckiej przędzalni urządzono powojenny obóz przejściowy. Warunki były nieznośne. Panował głód, choroby i trudne warunki sanitarne. Ludzie spali na betonowych podłogach. Następnie ładowano ich do bydłowych wagonów i wysiedlano na Zachód albo deportowano na Wschód – jako robotników przymusowych do Związku Radzieckiego, przeważnie do kopalń oraz fabryk zbrojeniowych w Zagłębiu Donieckim i Naddnieprzańskim na Ukrainie, na Syberii, w Kazachstanie oraz republikach azjatyckich. Wielu tego transportu nie przeżyło, zaś wielu wywożonych na Zachód uciekło po drodze, aby wrócić na swoje. A kiedy po tygodniach poniewierki wracali, nie mieli już domów i mienia. Niektórych ponownie łapano i jeszcze raz wysiedlano. Przez obóz w Lublińcu przeszło około 1500 ludzi⁴²⁰. W lipcu 1945 r. obóz w Lublińcu „opróżniono”, odprawiając w kierunku Wrocławia transport 641 osadzonych⁴²¹. Później przędzalnia pełniła funkcję punktu zbornego wysiedlanych⁴²².

Z kolei w dobrodzieńskiej części powiatu lublinieckiego ludzi umieszczano w trudnych do bliższego zidentyfikowania „quartierach”⁴²³. O ile wcześniej nie zostali np. zastrzeleni przez funkcjonariuszy lublinieckiego PUBP⁴²⁴. Inną rozrywkę znalazł sobie ich szef, który będąc w stanie nietrzeźwym zgwałcił służącą⁴²⁵. Nie okazała się Polska taką, o jakiej marzyliśmy – już w 1927 r. zreflektował się Korfanty⁴²⁶.

Do końca sierpnia 1945 r. z obydwu części powiatu lublinieckiego wysiedlono do Niemiec

światowej, [w:] *Zimowa Szkoła Historii Najnowszej*, t. 1, Warszawa 2012, s. 63

416 K. Miroszewski, M. Sobeczko, *Jo był ukradziony. Tragedia górnośląska. Ziemia rybnicka*, Katowice-Rydułtowy 2016, s. 11; J. Myrcik, *Tragedia Górnośląska. W bydłowych wagonach na Wschód i Zachód*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2015, nr 2, s. 5

417 J.W. Gołębiowski, *Powstanie władzy ludowej na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*, [w:] „Przegląd Historyczny” 1964, nr 4, s. 627

418 W. Dubiański, *Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa województwa śląskiego/katowickiego, bielskiego i częstochowskiego*, [w:] *Kadra bezpieki 1945–1990*, Katowice 2009, s. 65

419 J.W. Gołębiowski, *Powstanie [...]*, op. cit.

420 A. Durecka, *Przywracają pamięć*, [w:] „Wochenblatt” 2021, nr 5, s. 5; J. Myrcik, *Tragedia [...]*, op. cit.; S. Rosenbaum, B. Tracz, *Obozy pracy przymusowej Gliwickiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego 1945–1949*, Katowice 2009, s. 31

421 A. Dziurok, *Problemy narodowościowe w województwie śląskim i sposoby ich rozwiązania*, [w:] *Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych*, Katowice 2014, s. 481

422 M. Myśliński, *Dobrodzień [...]*, op. cit., s. 69

423 B. Linek, „Odniemczanie” województwa śląskiego w latach 1945–1950 (w świetle materiałów wojewódzkich), Opole 1997, s. 36

424 E. Koj, *Informacja o śledztwach w sprawach zbrodni komunistycznych popełnionych przez funkcjonariuszy urzędów bezpieczeństwa publicznego w latach 1945–1956*, [w:] „Biuletyn Instytutu Pamięi Narodowej” 2002, nr 6, s. 27

425 W. Dubiański, *Obsada [...]*, op. cit., s. 65

426 W. Korfanty, *Odezwa Wojciecha Korfanteo do ludu śląskiego*, Katowice 1927, s. 24

3248 ludzi⁴²⁷. Ludzi podejrzewanych o to, że nie są Polakami, lecz Niemcami⁴²⁸. Do uznania za Niemca wystarczyło, że posiadało się jakiś majątek warty przejęcia. Ślązaków bez wnikania w ich pochodzenie siłą usuwano z gospodarstw i umieszczano w obozach⁴²⁹. W ich miejsce w latach 1945–1947 w powiecie lublinieckim osiedlono 1734 przybyszów, w tym 1095 z Kresów⁴³⁰. Ich przyjmowaniem zajmował się Państwowy Urząd Repatriacyjny, którego jednostka funkcjonowała w Lublińcu w latach 1945–1949⁴³¹. Komu udało się przetrwać na swej śląskiej ojcowiznie, musiał złożyć deklarację na wierność narodowi i państwu polskiemu⁴³².

Tragedia Górnos Śląska dostała jeszcze jedno imię. Deportacje na Wschód były nie tylko osobistą tragedią wywiezionych i ich rodzin, ale również poważnym ciosem dla przemysłu wydobywczego w Górnos Śląskim Okręgu Przemysłowym, który utracił większość fachowego, doświadczonego personelu. Aby zaspokoić brak około 135 tys. robotników zdecydowano m.in. o przymusowym zatrudnieniu „Niemców”, czyli ludzi postrzeganych przez władze jako Niemców. Milicja Obywatelska rozpoczęła łapanie Ślązaków, nawet tych, którzy prosili, by traktowano ich jak Polaków, jakimi się czują. W końcu wojewoda śląsko-dąbrowski gen. Aleksander Zawadzki oficjalnie zarządził „zdrowych Niemców [mężczyzn] izolować w obozach pracy dla zadań odbudowy kraju”. Takie obozy powstały głównie przy górnos Śląskich i zagłębiowskich kopalniach i innych zakładach przemysłowych, działały w latach 1945–1949. Następnie część obozowych baraków przekształcono na mieszkania innej formy „współczesnych niewolników” – robotników przymusowych Wojskowego Korpusu Górniczego, istniejącego w latach 1949–1959⁴³³.

Gorszy los spotkał włoskich jeńców osadzonych w Dyrdach. Oddziały sowieckie potraktowały ich jako wrogów i rozstrzelały czy spędziły do szkolnej piwnicy, gdzie później wrzucono granaty⁴³⁴.

Jeszcze w 1945 r. wojewoda śląsko-dąbrowski „w związku z przejęciem przez Państwo Polskie administracji na obszarze Ziemi Odzyskanych Śląska Opolskiego” ponownie przyłączył powiat dobrodzieński do powiatu lublinieckiego⁴³⁵. Na marginesie, województwo śląskie, w którym od 1945 r. znów była Kamienica, przez chwilę – po przełączeniu doń z województwa kieleckiego powiatów będzińskiego, sosnowieckiego i zawierciańskiego – nazywało się zagłębiowsko-śląskie⁴³⁶. Wkrótce gen. Aleksander Zawadzki utrzymał je jako śląsko-dąbrowskie⁴³⁷. Powiat dobrodzieński był i nie był częścią powiatu lublinieckiego (i

427 A. Dziurok, *Problemy* [...], op. cit., s. 487. Podana liczba obejmuje 196 Niemców z Zagłębia Dąbrowskiego.

428 K. Węgrzynek, *Języki mitu, historii, religii w literaturze na Górnym Śląsku. Analiza wybranych dzieł XX wieku regionu pogranicza*, Katowice 2015, s. 228

429 P. Kacprzak, *Weryfikacja narodowościowa ludności rodzimej i rehabilitacja tzw. „volksdeutschów” w latach 1945–1949*, [w:] „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2011, t. 63, z. 2, s. 152

430 J.W. Gołębiowski, *Pierwsze lata 1945–1947*, Katowice 1969, s. 172

431 H. Markowski, *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Katowicach w latach 1945–1951*, Katowice 2007, s. 449

432 P. Kacprzak, *Weryfikacja* [...], op. cit., s. 151; por.: AP w Katowicach, *Rejestr deklaracji wierności – Okręg V – gminy: Lubsza, Kamienica, Babienica, Psary, Piasek, Ligota Woźnicka*, sygn. 12/1366/0/3/161

433 S. Rosenbaum, B. Tracz, *Obozy* [...], op.cit., s. 3, 31–35, 210

434 E. Goszyk. *Miotek* [...], op. cit., s. 72

435 Rozporządzenie wojewody śląsko-dąbrowskiego z dnia 21 marca 1945 r. o podziale administracyjnym powiatu lublinieckiego („Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego” 1945, nr 5, poz. 48)

436 Komunikat („Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego” 1945, nr 3)

437 Komunikat („Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego” 1945, nr 5); M. Fic, „Województwo śląsko-dąbrowskie” czy województwo śląskie, [w:] *Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych*, Katowice 2007, s. 89

zarazem województwa śląskiego) – w 1951 r. przyłączono go po raz trzeci⁴³⁸. Zatem jaki kształt miał powiat lubliniecki w 1945 r.? Jak komu wygodnie, formalnie nie zawierał w sobie powiatu dobrodzieńskiego, który spod zarządu sowieckiej komendantury wojennej trafił pod zarząd Ziemi Odzyskanych i został objęty granicami I okręgu administracyjnego Śląsk Opolski; faktycznie na szczeblu powiatowym zarządzał nim starosta lubliniecki, a z ramienia rządu – wojewoda śląski⁴³⁹.

Większe znaczenie powinno mieć, że pierwszy polski burmistrz Dobrodzienia Piotr Rembielak rychło został zastrzelony, a jego śmierć do dzisiaj nie została wyjaśniona⁴⁴⁰. W nieciekawym położeniu znaleźli się ewangelicy powiatu dobrodzieńskiego. Przede wszystkim państwo polskie nie uznało ich, a ich majątek parafialny zaliczyło do majątku poniemieckiego. Kościół ewangelicki w Dobrodzieniu zajęli katolicy przesiedleni z Kresów („by mogli czuć się na nowej swej placówce tak zupełnie jakby byli u siebie w Barszczowicach”)⁴⁴¹; kościół ewangelicki w Molnej jeden z mieszkańców przerobił na swoje pomieszczenie gospodarcze, po czym około 1970 r. zburzono go⁴⁴². Gdy wreszcie w 1946 r. państwo polskie zaakceptowało całą ludność śląską ewangelickiego wyznania (a więc również Ewangelickiego Kościoła Unijnego na polskim Górnym Śląsku)⁴⁴³, to w powietrzu wisiała już weryfikacja narodowościowa z kolejną niepisaną zasadą, że ewangelik to Niemiec. Zresztą dla wielu autochtonów wojna zaczęła się dopiero w 1945 r. i zakończyła falą deportacji, krzywd i rabunków⁴⁴⁴.

I jeszcze w 1945 r. zniesiono ustawę konstytucyjną zawierającą statut organiczny województwa śląskiego, czyli jego autonomię; majątek Skarbu Śląskiego przejął Skarb Państwa⁴⁴⁵; rozwiązano okręgi urzędowe⁴⁴⁶; gminy jednostkowe połączono w gminy zbiorowe⁴⁴⁷.

438 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 marca 1951 r. w sprawie zniesienia i zmiany granic niektórych powiatów oraz utworzenia i zmiany granic niektórych miast, stanowiących powiaty miejskie w województwie katowickim (Dz.U. 1951, nr 18, poz. 147). Gdy pochylić się nad tą konstrukcją, to wychodzi, że w 1941 r. po raz pierwszy przyłączenia powiatu dobrodzieńskiego do powiatu lublinieckiego dokonał Adolf Hitler, czego w 1945 r. nie uznał gen. Aleksander Zawadzki, czego w 1946 r. nie uznała Rada Ministrów, przyłączając go tylko do województwa śląskiego: rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 maja 1946 r. w sprawie tymczasowego podziału administracyjnego Ziemi Odzyskanych (Dz.U. 1946, nr 28, poz. 177), w związku z czym powiat dobrodzieński de iure istniał nieprzerwanie od 1927 r. do zniesienia w 1951 r., choć od 1939 r. bez własnego zarządu.

439 S. Jackowiak, *Trudny „powrót do macierzy”*, [w:] „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2005, nr 9–10, s. 28; M. Myśliński, *Dobrodzień [...]* op. cit., s. 64; protokół nr 19 z posiedzenia Rady Ministrów w dniu 14 marca 1945 r., nr 2424

440 M. Myśliński, *Dobrodzień [...]* op. cit., s. 65

441 A. Sitek, *Przejmowanie kościołów ewangelickich na Śląsku Opolskim*, Opole 1985, s. 23, 54–55

442 J. Tyrol, *Nad Liswartą [...]*, op. cit., s. 54. Tradycja burzenia kościołów ewangelickich na ziemi lublinieckiej sięga dalej – w 1972 r. zburzono takowy pw. Trójcy Świętej w Lublińcu.

443 Dekret z dnia 19 września 1946 r. o zmianie dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 25 listopada 1936 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1946, nr 54, poz. 304)

444 P. Kacprzak, *Weryfikacja [...]*, op. cit., s. 151–153; J. Szczepankiewicz-Battek, *Protestantyzm na Śląsku. Geografia, demografia, kultura*, Silesia, Wrocław 1996, s. 13

445 Ustawa Konstytucyjna z dnia 6 maja 1945 r. o zniesieniu statutu organicznego województwa śląskiego (Dz.U. 1945, nr 17, poz. 92)

446 Okólnik wojewody śląsko-dąbrowskiego z dnia 13 lipca 1945 r., nr 145

447 Rozporządzenie wojewody śląsko-dąbrowskiego z dnia 27 listopada 1945 r. o podziale powiatu lublinieckiego w województwie śląsko-dąbrowskim na gminy i gromady (Śląsko-Dąbrowski Dz. Woj. 1945, nr 34, poz. 453)

Po 1945 r., a zwłaszcza po 1990 r., gdy po raz pierwszy można było prowadzić dyskurs bez zakłamywania polskiej historii, żadna z liczących się sił politycznych nie podjęła kwestii restytucji autonomii województwa śląskiego, jakkolwiek jej zniesienie miało miejsce przez władze powstającej Polski Ludowej⁴⁴⁸.

Tabela 15: Podział administracyjno-terytorialny obszarów wiejskich powiatu lublinieckiego z 1945 r.⁴⁴⁹

Gmina	Jednostki tworzące gminę jako gromady (stare gminy)
1) Boronów	1) Boronów, 2) Dębowa Góra, 3) Olszyna
2) Ciasno	z powiatu dobrodzieńskiego: 1) Ciasno, 2) Jeżowa, 3) Molna, 4) Zborowskie
3) Kalety	1) Kalety, 2) Zielona
4) Kochcice	1) Glinica, 2) Jawornica, 3) Kochcice, 4) Kochanowice, 5) Lubecko
5) Koszęcin	1) Brusiek, 2) Cieszowa, 3) Koszęcin, 4) Strzebiń, 5) Strzebińska Kolonia
6) Lisów	1) Chwostek, 2) Hadra, 3) Kalina, 4) Lisów
7) Lubsza	1) Babienica, 2) Kamienica, 3) Ligota Woźnicka, 4) Lubsza, 5) Piasek, 6) Psary
8) Łagiewniki Małe	z powiatu dobrodzieńskiego: 1) Bzinica Nowa, 2) Bzinica Stara, 3) Dzielna, 4) Główczyce, 5) Gosławice, 6) Gwoździany, 7) Kolejka, 8) Koszwice, 9) Łagiewniki Małe, 10) Pludry, 11) Skrzydłowice, 12) Zwóz
9) Pawonków	1) Dralin, 2) Kośmidry, 3) Lisowice, 4) Łagiewniki Wielkie, 5) Pawonków, 6) Solarnia
10) Sadów	1) Droniowice, 2) Harbułowice, 3) Sadów, 4) Rusinowice, 5) Wierzbie
11) Sieraków	z powiatu dobrodzieńskiego: 1) Klekotna, 2) Ponoszów, 3) Sieraków, 4) Wędzina
12) Szemrowice	z powiatu dobrodzieńskiego: 1) Ligota Dobrodzieńska, 2) Makowczyce, 3) Myśliń, 4) Rzędowice, 5) Szemrowice, 6) Turza, 7) Warłów
włączone do miasta Lublińca	1) Droniowiczki, 2) Kokotek, 3) Steblów, 4) Wymyślacz

Od 1945 r. Kamienica, wówczas licząca 1096 mieszkańców⁴⁵⁰, była w województwie śląskim (śląsko-dąbrowskim), w powiecie lublinieckim, w gminie Lubsza i tworzyła gromadę Kamienica, obejmującą Drogobyczę, Hutę Karola, Kamienicę, Kamieńskie Młyny, Okrąglik i Widawę. To oznacza, że istniejąca od przełomu XVIII i XIX w. ułomnie, a w latach 1892–1940 pełnoprawnie gmina Kamienica w 1945 r. przeszła do historii. Gmina Lubsza czasami występowała pod nazwą Lubsza Śląska⁴⁵¹, zresztą w międzywojniu także⁴⁵².

448 R. Kochnowski, *Naród śląski. Geneza i perspektywy*, [w:] „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2012, nr 7, s. 146–147

449 Ibidem; wg niemieckich danych na początku 1945 r. w powiecie lublinieckim istniały 34 gminy wiejskie, a nie 40 – jak wychodzi z podsumowania (bez powiatu dobrodzieńskiego), tzn. nie istniały gminy Chwostek, Dębowa Góra, Harbułowice, Steblów, Strzebiń i Wymyślacz: R. Jehke, *Territoriale [...]*, op. cit., *Städte und Amtsbezirke Landkreis Loben [Lublinitz, Guttentag]*; wg polskich danych w tym samym czasie istniały 42 gminy wiejskie: J.W. Gołębiowski, *Powstanie [...]*, op. cit. Gminę Chwostek w 1941 r. włączono do gminy Lisów: R. Jehke, *Territoriale [...]*, op. cit., *Amtsbezirk Hadra*; pozostałe nie istniały już po wybuchu II wojny światowej: ibidem, *Amtsbezirk Boronow* (dot. Dębowej Góry i Harbułowic), *Amtsbezirk Loben-Land* (dot. Steblowa i Wymyślacza), *Amtsbezirk Koschentin* (dot. Strzebinia); identycznie w 1940 r.: Pyttel (red.), *Lublinitzer [...]*, op. cit.; patrząc po liczbie mieszkańców gminy Kolonia Strzebińska, to musiała zawierać w sobie dawną gminę Strzebiń: ibidem

450 H. Markowski, *Wojewódzki [...]*, op. cit., s. 450

451 Por. np.: Dz. Urz. WRN w Katowicach 1952, nr 9, poz. 56

452 Por. np.: *Podział powiatu lublinieckiego na okręgi spisowe [...]*, op. cit.; zarządzenie Wojewody Śląskiego z

Podczas II wojny światowej (w 1943 r.⁴⁵³) znów zarekwirowano na cele zbrojeniowe jeden z dwu dzwonów kościoła ewangelickiego w Piasku, dopiero co odlany. Wraz z utratą swego ostatniego duszpasterza w 1944 r. parafia ewangelicka w Piasku stała się niesamodzielną. Od 1945 r. była pod opieką parafii ewangelickiej w Tarnowskich Górach, po czym od 1954 r. – w Częstochowie⁴⁵⁴. W 1945 r. została objęta granicami diecezji katowickiej, a przynajmniej tak była traktowana przez władze kościelne, bo dla politycznych jeszcze nie istniała; dopiero w 1946 r. formalnie stała się częścią Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Zawierucha wojenna i powojenna sprawiła, że liczba dusz wynosząca w 1936 r. 201 w 1950 r. spadła do 40⁴⁵⁵. Po II wojnie światowej cmentarz ewangelicki w Piasku sukcesywnie okradano z co cenniejszych nagrobków. W 1968 r. parafia ewangelicka w Piasku została zdegradowana do filii swej dotychczasowej opiekunki w Częstochowie. W 1998 r. kościół ewangelicki w Piasku otrzymał wezwanie Opatrzności Bożej⁴⁵⁶.

Analogicznie kościół katolicki w Lubszy utracił swoje dzwony, ale wciąż nie ten najstarszy⁴⁵⁷.

Po przejściu Armii Czerwonej na Niemcy przystąpiono do wdrażania nowej polityki rolnej. Dekretem Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o reformie rolnej z 1944 r. oraz dekretem Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej o osadnictwie rolnym na ziemiach zachodnich z 1945 r. całkowicie zniesiono własność obszarniczą. Majątki obszarnicze przejmowała polska administracja państwowa, przekazując je na potrzeby parcelacji lub uruchamiając działalność produkcyjną. W 1946 r. utworzono instytucję do gospodarowania na przejętych gruntach – Państwowe Nieruchomości Ziemskie, ponadto specjalistyczne Państwowe Zakłady Hodowli Roślin oraz Państwowe Zakłady Chowu Koni. W nowych granicach Polski PNZ obejmowały 5610 gospodarstw o łącznej powierzchni 1,5 mln ha. Tymczasem obszar rozparcelowanych gruntów wynosił 700 tys. ha. Aby przyspieszyć proces zagospodarowania majątków wielkoobszarowych utworzono spółdzielnie parcelacyjno-osadnicze. Pewną część gruntów zagospodarowywali sami przybysze. Jednocześnie ograniczano wielkość indywidualnych gospodarstw rolnych, inni rolnicy w ogóle zrzekli się ich. Pomimo tego wciąż brakowało jasnej koncepcji co do roli własności państwowej w rolnictwie, a jeszcze bardziej brakowało sprzężonej siły pociągowej, inwentarza żywego, maszyn, a nawet robotników⁴⁵⁸. Nie brakowało natomiast nikomu wiedzy, że książę Guidotto Henckel von Donnersmarck jest już byłym właścicielem majątku objętego dawnym fideikomisem Żyglinek, w tym więc dawnego folwarku i setek hektarów różnorodnie zagospodarowanej ziemi w Kamienicy⁴⁵⁹.

Lasy przejęto innym dekretem PKWN z 1944 r. Te w obrębie Kamienicy podporządkowano Nadleśnictwu Boronów (z siedzibą w Zumpach), które rangę gajówki w Widawie podniosło do Leśnictwa Kamienica⁴⁶⁰.

dnia 18 września 1938 r. o wyborach do zgromadzenia okręgowego w okręgu wyborczym Nr 90 z siedzibą w Świętochłowicach, obejmującym powiaty: świętochłowicki, tarnogórski i lubliniecki, [w:] „Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego” 1938, nr 36, s. 397

453 Por.: B. Szczech, *Kościół* [...], op. cit.

454 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek* [...], op. cit., s. 52, 56

455 H. Czembor, *Ewangelicki* [...], op. cit., s. 215

456 E. Goszyk, B. Szczech, *Piasek* [...], op. cit., s. 48–49, 66

457 B. Szczech, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 123

458 E. Niedzielski, *Powstanie, funkcjonowanie i likwidacja państwowych gospodarstw rolnych*, [w:] „Roczniki Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2017, t. 19, z. 1, s. 127–128

459 Dz. Urz. Kuratorium Okręgu Szkolnego Śląskiego 1945, nr 2, poz. 61

460 B. Bról, *Historia*, [w:] koszecin.katowice.lasy.gov.pl (strona internetowa)

„W” czy „po” 1945 r., identycznie jak „w” czy „po” 1922 i 1939 r., każdy nowy zdobywca tych ziem skrupulatnie niszczył ślady przeszłości Śląska, obrazy zwykłej codzienności, osiągnięć, trosk i zmartwień jego mieszkańców. Nie tylko nie sposób ustalić kompletne listy poległych mieszkańców Kamienicy, często tych samych, prostych ludzi, których w jednej wojnie wciągnięto do walki za Niemcami, w drugiej – przeciwko Niemcom. W Kamienicy „zniknęły” również dokumenty szkoły powszechnej, ale nawet spalono publicznie książki ze szkolnej biblioteki (!)⁴⁶¹.

W 1945 r. do szkoły powszechnej w Kamienicy zapisano 144 uczniów. Najpierw podzielono ich na 3, później na 4 klasy. Otwarto przedszkole. Całą kadrę stanowiło 2 nauczycieli i 1 przedszkolanka⁴⁶². Z kolei do szkoły w Kamięńskich Młynach zapisano również uczniów z Rudnika Małego, którzy do 1967 r. pobierali w niej nauki⁴⁶³.

W 1945 r. wznowił działalność punkt pośrednictwa pocztowego w Kamienicy i do 1954 r. służył mieszkańcom⁴⁶⁴.

W 1947 r. zbudowano kapliczkę w Kamienicy⁴⁶⁵.

W 1949 r. dokonano zasadniczej zmiany polityki rolnej. Zlikwidowano PNZ, PZHR i PZChK. Różne formy organizacyjne upodmiotowiono w jednolitą – Państwowe Gospodarstwa Rolne. Poszczególne PGR łączono w zespoły, generalnie liczące od 6 do 18 gospodarstw o powierzchni od 4 do 14 tys. ha, potem je dzielono, potem znów łączono, tym razem w klucze czy kombinaty⁴⁶⁶. Na dawnym majątku księcia Guidotto Henckel von Donnersmarck utworzono m.in. Państwowe Gospodarstwo Rolne w Kamienicy, które ostatecznie weszło w skład Kombinatu Państwowych Gospodarstw Rolnych w Koszęcinie.

W 1950 r. zelektryfikowano Drogobyczę⁴⁶⁷. Zawiązał się w Ludowy Klub Sportowy „Warta” w Kamięńskich Młynach, z sekcją piłki nożnej⁴⁶⁸.

Tego roku zniesiono samorząd terytorialny w Polsce⁴⁶⁹. Następnie, odtwarzając hitlerowski pomysł podziału Górnego Śląska na dwie rejencje, tak samo podzielono województwo śląskie – na województwa katowickie i opolskie. Kamienica została objęta granicami województwa katowickiego, do którego przyłączono jeszcze więcej ziem Małopolski, tj. z województwa kieleckiego miasto Częstochowę i powiat częstochowski⁴⁷⁰. W latach 1953–1956 województwo katowickie na cześć pierwszego sekretarza Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego Iosifa Stalina (ros. Иосиф Виссарионович Сталин) nosiło nazwę województwo stalinogrodzkie⁴⁷¹.

461 M. Urbanik i in., *50 lat [...]*, op. cit., s. 5

462 Ibidem, s. 6

463 M. Żymierski, *Dzieje szkolnictwa w Kamięńskich Młynach [...]*, op. cit., s. 12

464 Ibidem, s. 193; Idem, *Szkice [...]*, op. cit., s. 68

465 Inskrypcja 7.9.1947

466 E. Niedzielski, *Powstanie [...]*, op. cit., s. 128

467 B. Szczech, *W kręgu [...]*, op. cit., s. 64

468 Uchwała nr 101/XI/2015 [...], op. cit.

469 Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. 1950, nr 14, poz. 130)

470 Ustawa z dnia 28 czerwca 1950 r. o zmianach podziału administracyjnego Państwa (Dz.U. 1950, nr 28, poz. 255); por.: M. Sroka, *Tworzenie opolskich wojewódzkich władz administracyjnych i Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w 1950 r. (materiały źródłowe)*, [w:] „Rocznik Ziemi Zachodnich” 2018, nr 2, s. 610–612

471 Dekret z dnia 7 marca 1953 r. o przemianowaniu miasta Katowice na miasto Stalinogród i województwa katowickiego na województwo stalinogrodzkie (Dz.U. 1953, nr 13, poz. 51); dekret z dnia 10 grudnia 1956 r. o przywróceniu nazwy miasta Katowice i województwa katowickiego (Dz.U. 1956, nr 58, poz. 269)

Tabela 16: Państwowe Gospodarstwa Rolne w powiecie lublinieckim w 1950 r.⁴⁷²

PGR
1) Babienica, 2) Ciasna, 3) Cieszowa, 4) Cieszowa Bulińskie, 5) Draliny, 6) Głowczyce, 7) Hadra, 8) Kamienica, 9) Kochcice, 10) Koszęcin, 11) [Koszęcin] Rzyce Dolnik, 12) [Koszęcin] Rzyce Nowy Dwór, 13) Ligota Woźnicka, 14) Lisów, 15) Lubliniec Steblów, 16) Lubsza, 17) Panoszków, 18) Pawonków Lustrzaniec, 19) Rzędowice Bzionków, 20) Strzebiń Łazy, 21) Wędzina, 22) Woźniki

W 1951 r. gmina Lubsza zaślęnęła torpedowaniem planu dostaw produktów rolnohodowlanych województwa katowickiego⁴⁷³.

Nasze województwo wykonało już plan roczny w 61,6 proc. Możemy być zadowoleni z tej cyfry. Ale to nie oznacza, abyśmy nie widzieli tych gmin i gromad, gdzie skutkiem osłabienia czujności aktywów wiejskich, ich beztroskiego ustosunkowania się do akcji skupu – robota, mówiąc wulgarnie, „nawala”. Do takich gmin należy m.in. Lubsza w pow. lublinieckim, gdzie absolutny bezwład organizacji masowych, brak roboty uświadamiającej w terenie spowodowały, że gmina ta dotychczas w 3,6 proc. wykonała plan kontraktacji trzody. Akcja skupu ziemniaków i skupu zboża toczy się opornie i powoli. [...]

W 1952 r., w miejsce obowiązującej od 1922 r. nazwy Drogobycz, pojawiła się nazwa Drogobycza⁴⁷⁴. Kiedy dokonano zmiany – nie wiadomo.

W 1954 r. zniesiono gminy i gminne rady narodowe, usamodzielniając gromady i tworząc w nich gromadzkie rady narodowe. Kamienica po 9 latach przerwy znów stała się siedzibą samodzielnej jednostki administracyjno-terytorialnej – gromady Kamienica, w której skład – obok dotychczasowej gromady – weszły Niwy i Pakuły⁴⁷⁵.

Tabela 17: Podział administracyjno-terytorialny obszarów wiejskich powiatu lublinieckiego z 1954 r.⁴⁷⁶

Gromada	Jednostki tworzące gromadę
1) Boronów	1) Boronów 2) Olszyna
2) Ciasna	1) Ciasna, 2) Jeżowa, 3) Molna
3) Gwoździany	1) Dzielna, 2) Głowczyce, 3) Gosławice, 4) Gwoździany, 5) Zwóz
4) Hadra	1) Cieszowa, 2) Droniowice, 3) Hadra
5) Herby	1) Herby, 2) Kalina
6) Kamienica	1) Kamienica, 2) Niwy, 3) Pakuły
7) Kochanowice	1) Jawornica, 2) Kochanowice, 3) Lubockie
8) Kochcice	1) Kochcice
9) Koszęcin	1) Brusiek, 2) Koszęcin, 3) Rzyce
10) Kośmidry	1) Koszwice, 2) Kośmidry
11) Ligota Woźnicka	1) Ligota Woźnicka
12) Lisowice	1) Dralin, 2) Lipie, 3) Lisowice, 4) Solarnia

472 WIG Szt. Gen. WP, pas 45, słup 27, *Olesno*, 1954 (mapa); idem, pas 46, słup 27, *Lubliniec*, 1954 (mapa); idem, pas 46, słup 28, *Woźniki*, 1954 (mapa)

473 [Bro], *O sojusz obustronny*, [w:] „Dziennik Zachodni” 1951, nr 276, s. 2

474 Dz. Urz. WRN w Katowicach 1952, nr 9, poz. 56

475 Uchwała nr 20/54 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Stalinogrodzie z dnia 5 października 1954 r. w sprawie podziału na gromady powiatu lublinieckiego (Dz. Urz. WRN w Stalinogrodzie 1954, nr 10, nr 54)

476 Ibidem

Gromada	Jednostki tworzące gromadę
13) Lisów	1) Braszczok, 2) Chwostek, 3) Lisów
14) Lubecko	1) Glinica, 2) Lubecko
15) Lubsza	1) Lubsza, 2) Piasek
16) Łągiewniki Małe	1) Łągiewniki Małe, 2) Skrzydłowice
17) Miotek	1) część dotychczasowego obszaru miasta Kalety
18) Myślina	1) Ligota Dobrodzieńska, 2) Myślina, 3) Turza
19) Pawonków	1) Łągiewniki Wielkie, 2) Pawonków
20) Pludry	1) Kolejka, 2) Nowa Bzinica, 3) Pludry, 4) Stara Bzinica
21) Psary	1) Babienica, 2) Psary
22) Rzędowice	1) Rzędowice, 2) Klekotna
23) Sądów	1) Harbułtowice, 2) Rusinowice, 3) Sądów, 4) Wierzbie
24) Sieraków	1) Panoszków, 2) Sieraków
25) Strzebin	1) Bukowiec, 2) Strzebin
26) Szemrowice	1) Makowczyce, 2) Szemrowice, 3) Warłów
27) Wędzina	1) Wędzina
28) Zborowskie	1) Zborowskie

W 1955 r. parafię katolicką w Lubszy przełączono z dekanatu lublinieckiego do dekanatu jędrysko-kaletańskiego, którego nazwę w 1963 r. zmieniono na dekanat woźnicki⁴⁷⁷.

W latach 1955–1959 istniał Urząd Stanu Cywilnego w Kamienicy Śląskiej (po czym Kamienica powróciła na łono USC w Lubszy)⁴⁷⁸.

W 1956 r. zawiązała się Ochotnicza Straż Pożarna w Kamięńskich Młynach⁴⁷⁹.

W 1957 r. gromada Kamienica zajmowała powierzchnię 1930 ha, liczyła 1343 mieszkańców, w tym 669 mężczyzn i 674 kobiety; na posesjach tworzących indywidualne gospodarstwa rolne żyło 1022 mieszkańców⁴⁸⁰.

W 1958 r. wykonano pierwsze 2 badawcze otwory wiertnicze w Kamienicy. Wkrótce rozpoczęła działalność kopalnia odkrywkowa piasku ze żwirem w Kamienicy, eksploatująca złoża Kamienica (w pobliżu drogi do Rudnika Małego) o docelowej powierzchni 0,9 ha⁴⁸¹.

W 1959 r. zbudowano szkołę-pomnik Tysiąclecia Państwa Polskiego, czyli nowy gmach Szkoły Podstawowej w Kamienicy. Inwestycję finansowała Wojewódzka Rada Narodowa w Katowicach z Funduszu Odbudowy Szkół oraz częściowo ze śląskiej gry liczbowej „Karolinka”. Szkoła otrzymała imię Powstańców Śląskich⁴⁸².

W Kamienicy Śląskiej spotkaliśmy dziewczynkę, która nazywa się Kazimiera

477 P. Górecki, *Parafie* [...], op. cit., s. 38

478 AP w Częstochowie, protokół kontroli problemowej z dnia 17 maja 2013 r., sygn. OII.421.27.2013, s. 3

479 Uchwała nr 101/XI/2015 [...], op. cit.

480 *Rocznik Statystyczny Województwa Katowickiego 1958*, s. 36, 51

481 CBDG, *Otwory wiertnicze*, [w:] otworywiertnicze.pgi.gov.pl (strona internetowa); MIDAS, [w:] geoportal.pgi.gov.pl/midas-web (strona internetowa); skany map topograficznych, [w:] mapy.geoportal.gov.pl (strona internetowa). Państwowy Instytut Geologiczny nie zna daty rozpoczęcia eksploatacji złoża.

482 M. Urbanik i in., *50 lat* [...], op. cit., s. 7; [KRA], *Szlakiem... wzruszenia*, [w:] „Trybuna Robotnicza” 1959, nr 177, s. 6. Szkoła powszechna w Kamienicy otrzymała nazwę Szkoły Podstawowej przed 1952 r., por.: Dz. Urz. WRN w Katowicach 1952, nr 9, poz. 56

Bazan, ma 10 lat i uczęszcza już do czwartej klasy. Kazia zaprowadziła nas do starej szkoły. Przyjrzelśmy się pochylonej, podpartej drągami chacie i zaczęliśmy z niedowierzaniem kręcić głową.

- Tak, tak... Tu właśnie uczyliśmy się - powiedziała Kazia, a później zaprowadziła nas do nowej szkoły. Kontrast rzeczywiście ogromny!

- Proszę napisać - oświadczyła nam na pożegnanie nasza przewodniczka - że wszystkie dzieci w Kamienicy są bardzo szczęśliwe, że mają nową, piękną szkołę⁴⁸³.

W 1960 r. wzmiankowano przychodnię w Kamienicy⁴⁸⁴.

W 1961 r. zredukowano liczbę gromad. Gromadę Kamienica włączono do gromady Lubsza. Odtąd gromadę Lubsza tworzyły: Kamienica, Ligota Woźnicka, Lubsza, Niwy, Pakuły i Piasek⁴⁸⁵.

Tego roku, m.in. dzięki pomocy Kopalni Węgla Kamiennego Siemianowice, zbudowano remizę Ochotniczej Straży Pożarnej w Kamińskich Młynach⁴⁸⁶. Zaadaptowano na kościół katolicki starą gospodę w Kamińskich Młynach. Przebudowy dokonano bez zezwolenia, co skończyło się karą pieniężną. W 1965 r. świątynia, stanowiąca placówkę duszpasterską parafii katolickiej w Lubszy, otrzymała wezwanie Przenajdroższej Krwi Chrystusa. W 1966 r. przebudowę zalegalizowano, ale odstąpiono od zamiaru budowy plebanii⁴⁸⁷.

W 1962 r. Kamienicę obsługiwały 2 linie autobusowe Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej: Katowice-Częstochowa i Gliwice-Częstochowa⁴⁸⁸.

Tego roku przy OSP w Kamińskich Młynach zawiązał się zespół teatralny⁴⁸⁹. Ile czasu działał - nie wiadomo.

W 1967 r. Kamienicę objęto obsługą uruchomionej przez Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Katowicach linii autobusowej komunikacji miejskiej na 145 Miasteczko Śląskie-Hutki⁴⁹⁰. Ile czasu linia nr 145 kursowała na tej trasie - nie wiadomo (na zachowanym zdjęciu rozkładu jazdy z 1970 r. jeszcze figurują kursy dojazdowe z Tarnowskich Gór). Niewątpliwie czerwone autobusy WPK w Kamienicy były odpowiedzią na wzmożone potrzeby dojazdów do Miasteczka Śląskiego, gdzie w latach 1961-1967 zbudowano i uruchomiono nowoczesną hutę cynku i ołowiu⁴⁹¹.

W 1972 r. Nadleśnictwo Boronów zostało wchłonięte przez Nadleśnictwo Koszęcin. Konsekwentnie zmieniło swoje podporządkowanie Leśnictwo Kamienica⁴⁹².

Tego roku Szkoła Podstawowa w Kamińskich Młynach została zdegradowana do filii Szkoły Podstawowej w Kamienicy, gdzie też - pomimo protestu rodziców - przeniesiono klasy siódmą i ósmą⁴⁹³.

Z początkiem 1973 r. zniesiono gromady, reaktywując w ich miejsce gminy, tworzone przez sołectwa. Kamienica jako sołectwo obejmujące Drogobyczę, Kamienicę, Niwy,

483 Ibidem

484 Dz. Urz. WRN w Katowicach 1960, nr 2, poz. 4

485 Uchwała nr 20/61 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach z dnia 4 października 1961 r. w sprawie zniesienia niektórych gromad w województwie katowickim (Dz. Urz. WRN w Katowicach 1961, nr 13, poz. 64)

486 Uchwała nr 101/XI/2015 [...], op. cit.

487 P. Górecki, *Parafie* [...], op. cit., s. 195-196

488 A. Jurkiewicz, S. Ziemia, *Województwo katowickie. Przewodnik*, Warszawa 1962, s. 339

489 Uchwała nr 101/XI/2015 [...], op. cit.

490 H. Rechowicz, *Tarnowskie Góry. Zarys rozwoju powiatu*, Katowice 1969, s. 455-456

491 A. Jezierski, B. Petz, *Historia gospodarcza Polski Ludowej, 1944-1975*, Warszawa 1980, s. 299

492 B. Broł, *Historia*, op. cit.

493 M. Żymierski, *Dzieje szkolnictwa w Kamińskich Młynach* [...], op. cit., s. 12

Okrąglik i Widawę weszła w skład gminy Psary z siedzibą gminnej rady narodowej w Lubszy. Jednocześnie z Kamienicy wyodrębniono Kamięskie Młyny z Hutą Karola, które odtąd zaczęły żyć swoim życiem i tworzyć własną historię⁴⁹⁴.

Tabela 18: Podział administracyjno-terytorialny obszarów wiejskich powiatu lublinieckiego wdrożony z początkiem 1973 r.⁴⁹⁵

Gmina	Jednostki (sołectwa) tworzące gminę
1) Ciasna	1) Ciasna, 2) Dzielna, 3) Glinica, 4) Jeżowa, 5) Molna, 6) Panoszków, 7) Sieraków, 8) Wędzina, 9) Zborowskie
2) Dobrodzień	1) Błachów, 2) Głowczyce, 3) Gosławice, 4) Klekotna, 5) Kolejka, 6) Ligota Dobrodzieńska, 7) Makowczyce, 8) Myślina, 9) Nowa Bzinica, 10) Pietraszów, 11) Pludry, 12) Rzędowice, 13) Szemrowice, 14) Stara Bzinica, 15) Warłów
3) Herby	1) Boronów, 2) Chwostek, 3) Hadra, 4) Herby, 5) Lisów, 6) Olszyna
4) Kochanowice	1) Droniowice, 2) Harbułtówce, 3) Jawornica, 4) Kochanowice, 5) Kochcice, 6) Lubecko, 7) Lubockie, 8) Pawełki
5) Koszęcin	1) Bukowiec, 2) Cieszowa, 3) Koszęcin, 4) Rusinowice, 5) Sadów, 6) Strzebiń, 7) Wierzbie
6) Pawonków	1) Draliny, 2) Gwoździany, 3) Koszowice, 4) Kośmidry, 5) Lisowice, 6) Łagiewniki Małe, 7) Łagiewniki Wielkie, 8) Pawonków, 9) Skrzydłowice, 10) Solarnia
7) Psary z siedzibą w Lubszy	1) Babienica, 2) Kamienica, 3) Kamięskie Młyny, 4) Lubsza, 5) Piasek, 6) Psary

W 1975 r. wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny Polski. Zreformowano województwa i zniesiono powiaty. Utworzono województwo częstochowskie, do którego włączono Kamienicę⁴⁹⁶.

W 1976 r. przeniesiono siedzibę gminy Psary z Lubszy do Woźnik, a nazwę gminy zmieniono na gmina Woźniki⁴⁹⁷. W 1990 r. gminom przywrócono prawa samorządu⁴⁹⁸.

W bliżej nieokreślonym czasie z Kamienicy wyodrębniono Drogobyczę i Okrąglik⁴⁹⁹. One jednak, w odróżnieniu od Kamięskich Młynów, pozostały jako wsie w składzie sołectwa Kamienica.

W 1982 r. na wieży kościoła katolickiego w Lubszy zawieszono 2 nowe dzwony, wypełniając pustkę po dzwonach zarekwirowanych na cele zbrojeniowe podczas II wojny światowej⁵⁰⁰.

W 1987 r. zbudowano remizę Ochotniczej Straży Pożarnej w Kamienicy Śląskiej. W 2003

494 Uchwała nr XX/99/72 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach w sprawie utworzenia gmin w województwie katowickim (Dz. Urz. WRN w Katowicach 1972, nr 12, poz. 103)

495 Ibidem

496 Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz.U. 1975, nr 16, poz. 91)

497 Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 8 stycznia 1976 r. w sprawie połączenia, zniesienia, utworzenia oraz zmiany granic i nazw gmin oraz ustalenia siedzib gminnych organów władzy i administracji państwowej w województwach: bydgoskim, częstochowskim, jeleniogórskim, konińskim, koszalińskim, miejskim krakowskim, lubelskim, nowosądeckim i olsztyńskim (Dz.U. 1976, nr 1, poz. 12)

498 Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95)

499 Być może stało się to zarządzeniem nr 15 Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 10 lipca 1980 r. w sprawie ustalenia wykazu miejscowości w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. Urz. MAGTiOŚ 1980, nr 4, poz. 9). To zarządzenie nie jest powszechnie dostępne.

500 B. S z c z e c h, *Lubsza 1314–2014* [...], op. cit., s. 178

r. budynek rozbudowano⁵⁰¹.

W 1991 r. wykonano złożowy otwór wiertniczy w Kamienicy o głębokości 478 m. W efekcie wiercenia natrafiono na złoża rud cynku i ołowiu. Przy okazji ustalono profil geologiczny fragmentu Ziemi w Kamienicy⁵⁰².

Tabela 19: Profil stratygraficzny otworu wiertniczego Kamienica Śląska 3BN⁵⁰³

Głębokość od [m]	Głębokość do [m]	Chronostratygrafia
0	7	czwartorzęd
7	224	trias górny
224	363	trias środkowy
363	440	trias dolny
440	478	karbon

Wskutek pogarszania się ogólnej sytuacji gospodarczej kraju już od 1986 r. wyraźnie osłabiała się efektywność gospodarowania w PGR. Podobnie jak o powstaniu PGR, tak i o ich likwidacji przesądziły przesłanki polityczne. W 1991 r. jednym aktem prawnym wybrano radykalne rozwiązanie likwidacji całego sektora. W efekcie na koniec 1992 r. 70% PGR w Polsce utraciło płynność finansową. Likwidacja PGR miała rozległe, negatywne skutki społeczne, których przyczyną były również liczne zmiany warunków przekształceń, będące następstwem zmian preferencji politycznych, a dotyczących m.in. roli i warunków dzierżawy oraz sprzedaży majątku popegeerowskiego⁵⁰⁴. Na 1994 r. jest datowany ostatni archiwalistyczny ślad istnienia Kombinat Państwowych Gospodarstw Rolnych w Koszęcinie, w składzie którego istniało Państwowe Gospodarstwo Rolne w Kamienicy⁵⁰⁵.

Tabela 20: Obecność poszczególnych zarządów rolno-hodowlanych w końcowym okresie działalności PGR w gminach na obszarze, na którym dzisiaj rozpościera się powiat lubliniecki⁵⁰⁶

Jednostka zarządu rolno-hodowlanego	Gmina							
	Boronów ⁵⁰⁷	Ciasna	Herby	Kochanowice	Koszęcin	Lubliniec	Pawonków	Woźniki
Kombinat Państwowych Gospodarstw Rolnych w Koszęcinie		X	X	X	X		X	X
Kombinat Państwowych Gospodarstw Rolnych w Oleśnie		X						
Państwowe Gospodarstwo Rybackie w Krakowie		X	X	X		X		
Przemysłowa Ferma Tuczki Trzody Chlewnej w Panoszowie		X						

501 *Historia OSP [...]*, op .cit.

502 CBDG, *Otwory wiertnicze, [...]*, op .cit.

503 *Ibidem*

504 E. Niedzielski, *Powstanie [...]*, op. cit., s. 129-130

505 Agencja Nieruchomości Rolnych Oddział Terenowy w Opolu, dokumentacja osobowa i płacowa: 1952-1994

506 *Wykaz gmin PGR, [w:]* www.gov.pl (strona internetowa)

507 Gmina Boronów po zniesieniu w 1954 r. została przywrócona dopiero w 1993 r.

W 1993 r. linię kolejową nr 197 Strzebiń–Woźniki Śląskie zamknięto dla ruchu pasażerskiego, a w 1994 r. dla ruchu towarowego, po czym zlikwidowano⁵⁰⁸.

W 1998 r. zachodnia część Kamienicy została objęta granicami po części samego Parku Krajobrazowego „Lasy nad Górną Liswartą”, po części jego otuliną. Utworzono go w celu ochrony specyficznej fizjonomii krajobrazu dorzecza Liswarty jako syntezy wartości przyrodniczych i kulturowych⁵⁰⁹.

Tego roku sołectwo Kamienica liczyło 783 mieszkańców⁵¹⁰.

Z początkiem 1999 r. przywrócono trójstopniowy podział administracyjny Polski. Zreformowano województwa i reaktywowano powiaty z przywróceniem im obu praw samorządu. Reaktywowano województwo śląskie z siedzibą w Katowicach i powiat lubliniecki, których granice objęły Kamienicę. Jednak owe jednostki odtworzono w zupełnie innych niż historyczne granicach. Na województwo śląskie złożyło się 52% ziem Małopolski, zaś powiat lubliniecki utracił połowę swoich miast, tj. Dobrodzień (do powiatu oleskiego w województwie opolskim) i Kalety (do powiatu tarnogórskiego)⁵¹¹.

Tabela 21: Podział administracyjno-terytorialny powiatu lublinieckiego wdrożony z początkiem 1999 r.⁵¹²

Jednostki	Nazwy
Miasta	1) Lubliniec
Gminy	1) Boronów, 2) Ciasna, 3) Herby, 4) Kochanowice, 5) Koszęcin, 6) Pawonków, 7) Woźniki

Gdy w 1999 r. utworzono gimnazja, to ich uczniów z Kamienicy przypisano do Gimnazjum w Psarach. Gimnazja przetrwały do 2017 r., a ostatnie klasy – do 2019 r. – były nazywane oddziałami gimnazjalnymi.

W 2002 r. kopalnia odkrywkowa piasku ze żwirem w Kamienicy zakończyła eksploatację złoża Kamienica o powierzchni 0,9 ha; od 2001 r. eksploatowała złożo Kamienica Śląska o powierzchni 12,2 ha, które w 2020 r., po zaniechaniu eksploatacji, skreślono z bilansu zasobów; od 2003 r. – złożo Kamienica Śląska II o powierzchni 1,9 ha, które w 2011 r., po zaniechaniu eksploatacji, skreślono z bilansu zasobów; od 2003 r. do nadal eksploatuje złożo Kamienica Śląska III o powierzchni 30,2 ha, systemem ścianowym i zabierakowym⁵¹³. Wg danych z 2016 r. zasób bilansowy złoża wynosi 5872 tys. t, wydobyte 212 tys. t⁵¹⁴.

W 2005 r. próbowano nadać znak sołeczki sołectwu Kamienica, jednak stosowna uchwała została unieważniona; opisano go jako pochodzące z XIX w. odwzorowanie dawnego znaku

508 *Linia Strzebiń – Woźniki Śląskie (197)*, [w:] bazakolejowa.pl (strona internetowa)

509 Rozporządzenie nr 28/98 wojewody częstochowskiego z dnia 21 grudnia 1998 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego „Lasy nad Górną Liswartą” (Dz. Urz. Woj. Częst. 1998, nr 25, poz. 269)

510 Uchwała nr 114/98 Zarządu Miasta i Gminy w Woźnikach z dnia 19 sierpnia 1998 r. w sprawie podziału gminy Woźniki na okręgi wyborcze (Dz. Urz. Woj. Częst. 1998, nr 18, poz. 165)

511 Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578); ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. 1998, nr 91, poz. 576); ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. 1998, nr 96, poz. 603); rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów (Dz.U. 1998, nr 103, poz. 652)

512 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 r. [...], op. cit. Miasto Lubliniec też jest gminą; ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym [...], op. cit.

513 MIDAS [...], op. cit.; protokół z posiedzenia Komisji Rewizyjnej miasta i gminy Woźniki w dniu 16 listopada 2004 r.

514 M. Szuflicki i in. (red.), *Bilans zasobów złóż kopalni w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r.*, Warszawa 2017, s. 316

napieczętnego gminy Kamienica, którym jest tarcza dwudzielna w pas, dolne pole zielone, górne błękitne, w górnym polu – kamienie koloru złotego ułożone w kopiec⁵¹⁵.

Tego roku wyrosła elektrownia wiatrowa w Kamienicy. W 2006 r. – druga i trzecia. Później inny przedsiębiorca postawił czwartą⁵¹⁶.

W 2006 r. prywatny przewoźnik uruchomił linię autobusową Tarnowskie Góry–Częstochowa przez Kamienicę⁵¹⁷.

W 2011 r. uchwalono statuty sołectw, jednocześnie z sołectwa Kamienica wyodrębniono sołectwo Drogobycza. Odtąd w skład odrębnych sołectw wchodzi⁵¹⁸:

- ♦ Kamienica – wieś Kamienica z przysiółkiem Widawa
- ♦ Drogobycza – wsie Drogobycza, Okrąglik i Niwy

W 2014 r. uchwalono *Plan Odnowy Miejscowości Kamienica*. W Kamienicy działały 54 firmy, w większości rodzinne, ponadto 191 gospodarstw rolnych, w tym 5 powyżej 10 ha. We wsi nie było zabytków (poza stanowiskiem archeologicznym), chociaż próbowano objąć opieką konserwatorską jeden z zachowanych budynków pofolwarcznych, na co aktualny właściciel nie wyraził zgody. Wśród zagrożeń dla rozwoju wsi wskazano na globalne, ograniczające przejawy indywidualności problemy, jak emigracja zarobkowa, brak stabilizacji politycznej i prawnej, czy problem negatywnych wzorców płynących z mediów i ich wpływ na młodzież⁵¹⁹.

Tabela 22: Liczba mieszkańców Kamienicy w latach 2014–2018⁵²⁰

Miejscowość	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.
Kamienica	680	683	683	682	687
Widawa	4	4	4	4	4
Razem	684	687	687	686	691

W 2015 r. wyrosła piąta elektrownia wiatrowa w Kamienicy, natomiast pierwsza tak duża na Górnym Śląsku. Wyposażona w wieżę o wysokości 100 m i wirnik o średnicy 100 m posiada moc 2 megawatów⁵²¹.

W 2018 r. PKS zakończył obsługę Kamienicy⁵²².

Tego roku w Kamienicy zawiązało się Koło Gospodyń Wiejskich „Gospodarne”, a w Niwach – Stowarzyszenie Mieszkańców Ziemi Woźnickiej „Przyjazna Gmina”, które swoją docelową siedzibę znalazło w Kamienicy.

515 Uchwała nr 317/XXVIII/2005 Rady Miejskiej w Woźnikach z dnia 29 listopada 2005 r. w sprawie symboli Gminy Woźniki; rozstrzygnięcie nadzorcze nr PN-N-0911-601/R/05 z dnia 27 grudnia 2005 r.

516 T. Piersiak, *W Kamienicy Śląskiej trzy wiatraki kręcą prąd*, [w:] czestochowa.wyborcza.pl (strona internetowa), 2 VI 2006; uchwała Nr 273/XXII/2013 Rady Miejskiej w Woźnikach z dnia 25 marca 2013 r. w sprawie uchwalenia „Projektu założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Gminy Woźniki”, roz. 6, *Odnawialne źródła energii Woźniki*, s. 12–13

517 P. Biernacki, *Wiesław Szymczyk: z optymizmem patrzymy w przyszłość*, [w:] „wPowiecie” 2018, nr 2, s. 20

518 Uchwała nr 77/VII/2011 Rady Miejskiej w Woźnikach z dnia 28 czerwca 2011 r. w sprawie określenia statutów dla jednostek pomocniczych Gminy Woźniki (Dz. Urz. Woj. Śl. 2011, nr 157, poz. 2967); uchwała nr 110/X/2011 Rady Miejskiej w Woźnikach z dnia 28 października 2011 r. w sprawie zmiany Statutu Gminy Woźniki (Dz. Urz. Woj. Śl. 2011, nr 276, poz. 4640)

519 Uchwała nr 432/XXXV/2014 Rady Miejskiej w Woźnikach z dnia 8 września 2014 r. w sprawie zatwierdzenia *Planu Odnowy Miejscowości Kamienica*

520 Dane Urzędu Miejskiego w Woźnikach

521 *Niemiecki producent turbin wiatrowych FWT rozszerza działalność w Polsce*, [w:] odnawialneźrodlaenergii.pl (strona internetowa), 3 XII 2015

522 *Ogłoszenie*, [w:] pkslubliniec.pl (strona internetowa), 1 II 2018

W 2019 r. mieszkańcy Kamienicy wyrazili wolę zmiany nazwy miejscowości z Kamienica na Kamienica Śląska i nazwy ulicy z Powstańców na Powstańców Śląskich⁵²³.

Tego roku w Kamienicy zawiązało się Stowarzyszenie Miłośników Gry na Instrumentach Dętych „AleGro”.

W 2021 r. wybuchł pożar w jednej z elektrowni wiatrowych w Kamienicy⁵²⁴.

Przez część 2021 r. Kamienica była dotknięta wykluczeniem komunikacyjnym⁵²⁵. Kto nie miał samochodu, ten był uwięziony we wsi.

Na koniec 2021 r. w rejestrze REGON figurowało w Kamienicy 156 podmiotów, w tym:

- Gminny Zespół Ośrodków Zdrowia w Woźnikach Ośrodek Kamienica
- Koło Gospodyń Wiejskich „Gospodarne” w Kamienicy
- Ochotnicza Straż Pożarna w Kamienicy Śl.
- Stowarzyszenie Mieszkańców Ziemi Woźnickiej „Przyjazna Gmina”
- Stowarzyszenie Miłośników Gry na Instrumentach Dętych „AleGro”
- Szkoła Podstawowa im. Powstańców Śląskich w Kamienicy (z oddziałem przedszkolnym)
- apteka
- sklep mięsno-spożywczy
- stacja paliw
- zakład fryzjerski
- zakład piekarsko-ciastkarski
- 71 gospodarstw rolnych

Ponadto istniało Leśnictwo Kamienica w Widawie – jednostka organizacyjna Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa Koszęcin.

W rejestrze TERYT figurowały ulice w Kamienicy: Częstochowska, Długa, Klonowa [?], Krótka, Lubliniecka, Mokra, Podgórna, Polna, Powstańców i Wolności.

W innych rejestrach i wykazach figurowały w obrębie Kamienicy:

- mezoregiony
 - ◊ Obniżenie Liswarty
 - ◊ Próg Woźnicki
- miejscowości
 - ◊ Kamienica – wieś, nazwa oboczna: Kamienica Śląska
 - ◊ Dołki – część wsi
 - ◊ Doły – część wsi
 - ◊ Widawa – osada leśna (siedziba Leśnictwa Koszęcin)
 - ◊ Zapłocie – część wsi
- obiekty fizjograficzne
 - ◊ Biadacz – góra (346 m n.p.m.)
 - ◊ Borek – część lasu
 - ◊ Dąbrowa – część lasu
 - ◊ Gruchulec – pola
 - ◊ Kamieniczka – struga (17 km)
 - ◊ Kamieniczka Stara – struga (2 km)

523 Protokół z Zebrania Wiejskiego sołectwa Kamienica odbytego w dniu 3 czerwca 2019 r. w sali OSP w Kamienicy

524 Pożar elektrowni wiatrowej – Kamienica Śląska, [w:] gov.pl (strona internetowa), 9 IV 2021

525 Czasowe zawieszenie połączeń na odcinku Starcza – Tarnowskie Góry, [w:] czestochowa.gtvbus.pl (strona internetowa), 19 IV 2021

Kamienica Śląska dawniej

- ◊ Krzyżowa Droga – droga
- ◊ Lisoki – łąka
- ◊ Nowiny – część lasu
- ◊ Sadzawki – pola (na pograniczu z Kamieńskimi Młynami; obecnie kopalnia piasku ze żwirem)
- ◊ Widawa – pola
- ◊ Widawa – staw (przepływowy na Kamieniczce Starej)

Aneks

Tabela 23: Wyniki plebiscytu na Górnym Śląsku 1921 r. w powiecie lublinieckim⁵²⁶

Obecna miejscowość na ziemi lublinieckiej	W tym policzone	Liczba głosów za Niemcami	Liczba głosów za Polską
Babienica	Mzyki	119	263
Boronów	Grojec, Hucisko, Niwy, Zumpy	458	626
Brusiek		112	82
Bzinica Nowa		99	3
Bzinica Stara		154	112
Chwostek		72	164
Ciasna		203	105
Cieszowa		127	114
Dębowa Góra		41	49
Dobrodzień		1736	446
Draliny		57	128
Droniowice		135	178
Dzielna		47	38
Glinica		191	197
Główczyce		102	108
Gosławice		67	100
Gwoździany		96	111
Hadra	Mochała	116	55
Harbułtowice		92	53
Jawornica		108	76
Jeżowa		219	158
Kalety (bez Jędryska, Truszczyca i Zarachu)		548	923
Kalina		86	107
Kamienica	Drogobycza, Kamieńskie Młyny, Okrąglik	89	426
Klekotna		53	106
Kochanowice	Braszcok, Lubockie, Ostrów	266	220
Kochcice	Pawełki, Szklarnia	325	528
Koszęcin		888	417
Kośmidry	Koszwice	140	393
Ligota Dobrodzieńska	Błachów	176	192

526 S. Dziewulski, *Wyniki [...]*, op. cit. s. 31-35

Kamienica Śląska dawniej

Obecna miejscowość na ziemi lublinieckiej	W tym policzone	Liczba głosów za Niemcami	Liczba głosów za Polską
Lisowice		73	240
Lisów	Kolonia Lisów, Tanina	243	138
Lubecko	Lipie Śląskie	210	219
Lubliniec		3259	844
Lubsza		167	298
Łagiewniki Małe		145	205
Łagiewniki Wielkie		127	214
Makowczyce		75	35
Molna		221	132
Olszyna	zachodnia część Herb, Kierzki	206	248
Panoszów		222	58
Pawonków		243	221
Piasek		80	81
Pludry	Pietraszów	234	244
Psary		115	272
Rusinowice		152	105
Rzędowice		110	140
Sadów		304	149
Sieraków Śląski		343	198
Skrzydłowice		152	100
Solarnia		54	162
Strzebiń		229	444
Szemrowice	Kocury	195	317
Warłów		136	178
Wędzina		237	257
Wierzbie		86	103
Woźniki	Pakuły	479	1161
Zborowskie		328	315
Zwóz		106	123
Razem		15453	13679

Kamienica Śląska dawniej

Tabela 24: Wyniki spisu powszechnego 2002 r. w powiecie lublinieckim – deklaracje narodowościowe

Gmina	Deklarujący narodowość polską	Deklarujący narodowość niepolską	w tym narodowość	
			niemiecka	śląska
Boronów	2668	322	47	274
Ciasna	6142	1588	1219	362
Herby	6856	71	42	26
Kochanowice	6373	271	133	130
Koszęcin	9517	1637	185	1428
Lubliniec	22425	849	254	572
Pawonków	5058	991	471	514
Woźniki	8304	1015	120	888
Razem	67343	6744	2471	4194

Podsumowanie

- *Geograf Bawarski*, około poł. IX w. – wzmiankowanie Opolan
- *Księga uposażeń biskupstwa wrocławskiego*, przełom XIII i XIV w. – wzmiankowanie Kamienicy, niepewne
- 1365 r. – wzmiankowanie Kamienicy, bardziej prawdopodobne
- 1501 r. – wzmiankowanie Kamienicy
- 1505 r. – wprowadzenie feudalizmu
- 1687 r. – wzmiankowanie Chałup – zatartej z nazwy części Kamieńskich Młynów
- 1707 r. – wzmiankowanie Kamieńskich Młynów
- 1794/5 r. – założenie Huty Karola
- w latach 1794/5–1847 – ośrodek hutnictwa żelaza
- co najmniej w latach 1820–1826 – ośrodek górnictwa rud żelaza
- co najmniej w latach 1820–1845 – ośrodek górnictwa piaskowca (kamieniołom)
- 1822 r. – wzmiankowanie Widawy
- 1830 r. – wzmiankowanie Drogobyczy
- 1831 r. – wzmiankowanie Okrąglika
- 1850 r. – formalne przejście spod buta feudalizmu pod jarzmo kapitalizmu
- od 1922 r. – w Polsce
- po 1958 r. – ośrodek górnictwa piasku ze żwirem
- od 2005 r. – ośrodek energetyki wiatrowej

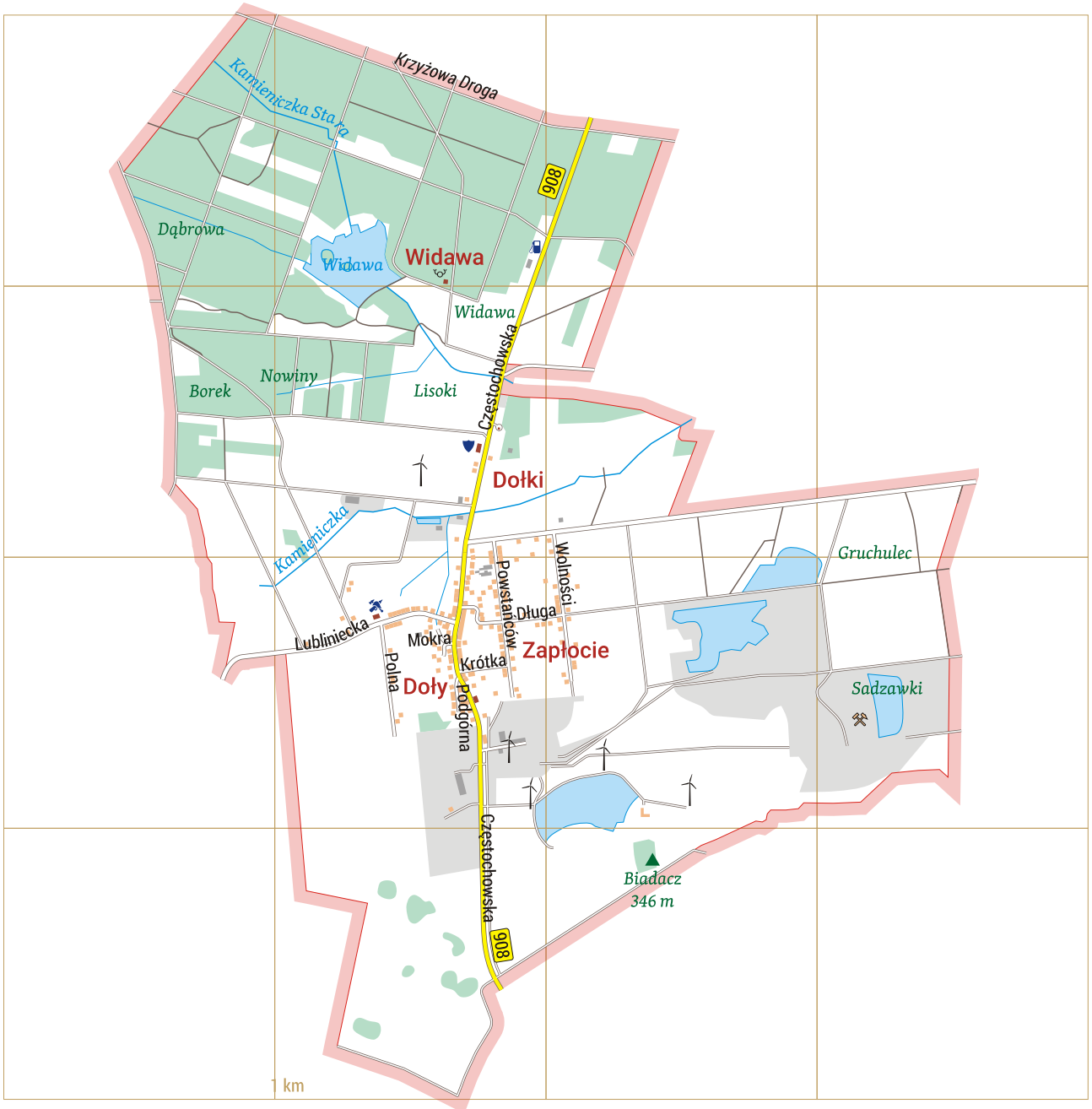

Grafika na pierwszej stronie: propozycja znaku sołectwa Kamienica.

Cytat na drugiej stronie: D. Gołąbek, *Jeszcze o tożsamości śląskiej*, [w:] „Ziemia Lubliniecka. Magazyn Społeczno-Kulturalny” 2013, nr 2, s. 13

Grafika na ostatniej stronie: plan sołectwa Kamienica, stan 2021 r. Granice sołectwa na podstawie załącznika nr 1 do *Statutu sołectwa Kamienica* (zob.: przypis 518).

Żaden z lokalnych podmiotów, do których autor zwracał się o określone dane w celu ubogacenia opracowania, albo uwagi do brudnopisu, nie udzielił odpowiedzi.

Kamienica Śląska